

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE INSTITUUT
Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Markus Kärner
**ISIKU KINNIPIDAMINE SÜÜTEOMENETLUSES NING SELLE PIIRITLEMINE
TEISTEST ISIKU- VÕI LIIKUMISVABADUST PIIRAVATEST TOIMINGUTEST**
Magistritöö

Juhendajad:
professor Indrek Koolmeister
professor Kalle Merusk

Tartu 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÕIGUS ISIKUVABADUSELE JA TURVALISUSELE NING SELLE RIIVE ALUSED ..8	
1.1. Vabadusõigus Eesti Vabariigis kehtivates põhiõigusi sisaldavates õigusaktides	8
1.2. Vabaduse võtmisega kaasnevad põhiõigused	10
1.3. Vabaduse võtmise tuvastamine ning selle piiritlemine liikumisvabaduse riivist.....	13
1.4. Vabaduse võtmine ja isiku kinnipidamine Eestis	15
2. ISIKU KINNIPIDAMINE SÜÜTEOMENETLUSES	18
2.1. Kinnipidamise algusaja määratlemine ja faktilise kinnipidamise mõiste.....	19
2.2. Kinnipidamise protokollimine	21
2.3. Kahtlustatavana kinnipidamine kriminaalmenetluses.....	23
2.3.1. Kahtlustatavana kinnipidamise alused	24
2.3.1.1. Kinnipidamine imperatiivsetel alustel.....	25
2.3.1.2.Kinnipidamine fakultatiivsetel alustel	30
2.3.2. Kahtlustatavana kinnipeetu põgenemine.....	33
2.3.3. Sunni kasutamine	37
2.3.4. Hädakaitse kinnipidamist teostava isiku vastu.....	39
2.4. Süüteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamine kolmandate isikute poolt.....	42
2.4.1. Igäuhe kinnipidamisõigus	43
2.4.2. Kinnipidamine spetsiaalsete kolmandate subjektide poolt.....	46
2.4.2.1. Süüteos kahtlustatava isiku kinnipidamine turvatöötaja poolt	46
2.4.2.2. Kohtuniku kinnipidamisõigus.....	49
2.4.3. Kolmandate isikute poolt teostatud kinnipidamise menetlusõiguslik tähendus.....	51
3. ISIKU SÜÜTEOMENETLUSES KINNIPIDAMISE PIIRITLEMINE TEISTEST TOIMINGUTEST	53
3.1. Piiritlemine teistest süüteomenetlustoimingutest.....	53
3.2. Piiritlemine järelevalvetoimingutest	56
3.2.1. Isiku küsitlemine ning selleks sunni kasutamine	58
3.2.2. Kainenema toimetamine.....	59
3.2.2.1. Meetme kohaldamise alused.....	59
3.2.2.2. Puutumus süüteomenetlusega.....	60
3.2.2.3. Aluste paralleelsus ja meetme valik	61
3.2.3. Isikusamasuse tuvastamine	63
3.2.4. Kinnipidamine abipolitseiniku poolt.....	65

KOKKUVÕTE	69
Detention of a Person in Offence Proceedings and Distinguishing it From Other Procedural Acts Infringing a Person’s Right to Security and Liberty or Freedom of Movement (Summary)	74
KASUTATUD LÜHENDID	79
KASUTATUD MATERJALID.....	80

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ (PS) § 19 lg-s 1 sätestatud üldise vabadusõiguse kaitseala täpne määratlemine on keeruline, sest riivamata kujul hõlmab see igatüüpe õigust teha mida iganes ta soovib.² Isiku õigus füüsilisele vabadusele on üldise vabadusõiguse üks kõige selgemini tajutavamaid komponente, mis on spetsiaalse vabadusõigusena positiveeritud PS §-s 20. Vaevalt tunneb põhiõiguste kandja enda vabadusõigust kusagil mujal rohkem piiratuna, kui arestimajas või vanglaseinte vahel. PS § 13 lg-st 2 tulenev õigusselguse nõue evib endas riigi kohustust põhiõiguste riive legitimeerimiseks määratlemiseks. Mida intensiivsem on põhiõiguste riive, seda selgem peab olema riivet legitimeeriv seadus, sest ebapiisav regulatsioon põhiõiguste ja vabaduste piirangute kehtestamisel ei kaitse igatüüpe riigivõimu omavoli eest.³ Süüteo menetluse kulg ning tulem võib isiku õigusi eriti intensiivselt riivata, mistõttu peab selle käigus teostatud vabaduse võtmisele seadma kõrgendatud nõuded. Käesolevas magistritöös käsitletakse isiku kinnipidamist süüteo menetluses ning selle võimalikke piiritlemisprobleeme teistest isiku- ja liikumisvabadust⁴ riivavatest toimingutest. Töös uuritakse nii kinnipidamise õiguslikke aluseid kui ka selle protseduurilist poolt põhiõiguste ja kaitseõiguse tagamise kontekstis. Isiku süüteo menetluses kinnipidamise piiritlemisprobleemi uurides käsitleb magistritöö autor nii teisi süüteo menetlustoiminguid kui ka korrakaitseõiguse järelevalvetoiminguid. Magistritöö uurimisesemest on teadlikult välja jäetud üle 48 tunni kestvad vabaduse võtmise liigid ning sellest tulenevalt ka võimalik *habeas corpus* õigus vabaduse võtmise seaduslikkuse kontrolliks.

Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärgiks selgitada välja, kas isiku kinnipidamise regulatsioon süüteo menetluses on selgelt piiritletav teistest vabadusõigust riivavatest toimingutest ning kas kehtiv regulatsioon tagab toimingule allutatud isikute põhi- ja protsessiõiguste kaitse. Töö on jagatud kolme peatükki. Esimene peatükk annab ülevaate isiku kinnipidamisega riivatavast vabadusõigusest ning samuti põhiõigustest, mis kaasnevad isiku kinnipidamisega. Lisaks sellele käsitletakse kriteeriume, mille alusel sedastada vabaduse võtmist ning piiritleda liikumisvabaduse riivet vabaduse võtmisest. Esimene peatükk on

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349... RT I, 27.04.2011, 2

² PS § 19 lg-l 1 on ka kitsam tõlgendusviis, mille kohaselt hõlmab see vaid eneseteostuse väärivad viisid, kuid õiguskirjanduses peetakse eelistatuks käesoleva töö autori poolt esitatud käsitlust – vt M. Ernits. PSKomm § 19/2. - Ü. Madise (peatoimetaja). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 247.

³ RKPJKo III-4/A-1/94.

⁴ Kuigi viidatud sätte sõnastus räägib vabadusest, on nii magistritöö pealkirjas kui ka mujal läbivalt kasutatud terminit „isikuvabadus“. Põhjus, miks magistritöö autor eelistab terminit „isikuvabadus“ seisneb selles, et see hõlmab endas äratuntavalt isiku õigust füüsilisele vabadusele, mitte üldist õigust vabadusele.

taotluslikult väiksema mahuga, kuna selle eesmärgiks on määratleda, milliste põhiõiguste kontekstis edasine töö opereerib ning millal saab rääkida vabaduse võtmisest põhiseaduse mõttes. Teine peatükk käsitleb isiku kinnipidamist süüteomenetluses ning täpsemalt erinevaid probleeme kinnipidamistoimingu määratletuse ning kinnipeetava õigusliku seisundi osas. Teise peatüki uurimiseesmärgiks on teha kindlaks, millised puudused isiku süüteomenetluses kinnipidamise õiguslikus regulatsioonis võivad kaasa tuua kinnipeetud isiku põhi- või kaitseõiguste rikkumise. Võimalike puuduste tuvastamise ning kehtiva õiguse kriitilise analüüsi tulemusena püüab magistritöö autor välja selgitada *de lege ferenda* regulatsiooni, mis tagaks isiku õiguste kaitse suuremal määral. Magistritöö autor käsitleb kinnipidamise algusaja problemaatikat ning faktilise kinnipidamise mõistet, kinnipidamise protokollimist, kinnipidamise alustega seonduvat, süüteo toimepanemises kahtlustatava põgenemist, sunni kasutamist ning hädakaitset ja süüteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamist kolmandate isikute poolt. Sealjuures on teemade problemaatika omavahelises tihedas seoses. Näiteks ei saa lahendada küsimust sellest, kas kahtlustatavana kinnipeetu põgenemisele võib järgneda karistusõiguslik vastutus ilma rangelt määratlemata, millisel hetkel saab isikut kinnipeetuks lugeda. Sarnaselt on ametnike võimalik vastutus võimuliialduse eest tihedalt seotud sunni kasutamise lubatavusega ning viimasest võib oleneda kinnipidamisele allutatud isiku hädakaitseõigus. Hädakaitseõiguse tuvastamine on omakorda vajalik, et selgitada kinnipidamisele allutatud isiku võimalik karistusõiguslik vastutus ametnike vastu toime pandud vägivaldategude eest. Kinnipidamise aluste määratletus ning põhiseaduskonformsus on aga immanentseks eelduseks, ilma milleta võib kinnipidamist *a priori* õigusvastaseks pidada. Töö kolmas peatükk käsitleb isiku süüteomenetluses kinnipidamise piiritlemist teistest toimingutest. Kolmanda peatüki uurimiseesmärgiks on määratleda, millised piiritlemisprobleemid võivad esineda isiku süüteomenetluses kinnipidamise ja teiste isiku- või liikumisvabadust riivavate toimingute vahel. Magistritöö autor seab sihiks leida võimalikke piiritlemiskriteeriume, mille alusel toiminguid eristada. Samuti on eesmärgiks selgitada välja võimalusi piiritlemisprobleemi lahendamiseks läbi kehtiva õiguse muutmise. Peatüki esimese poole uurimisesemeks on kinnipidamise piiritlemine teistest süüteomenetlustoimingutest, mis piiravad isiku- või liikumisvabadust. Teine pool käsitleb isiku süüteomenetluses kinnipidamise eristamist korrakaitse eesmärkidel teostatavatest järelevalvetoimingutest. Nimetatud probleem on eriti aktuaalne 01.07.2014 jõustuva korrakaitseseaduse⁵ (KorS) tõttu ning samuti põhjusel, et tihti peale on süüteomenetluses kinnipidamist teostavad politseiametnikud samaaegselt pädevad teostama mitmeid ohutõrje eesmärgil ette nähtud järelevalvetoiminguid. Küsimus jaguneb kaheks. Esmalt võib tegemist olla probleemiga

⁵ Korrakaitseseadus. - RT I, 22.03.2011, 4.... RT I, 13.03.2014, 113.

seadusandluses, mis seisneb järelevalvetoimingu ja süüteomenetlustoimingu kohaldamise aluste kokkulangemises. Teiseks võib probleem olla subjektiivset laadi ning tegemist võib olla ametniku tahtliku tegevusega, kus haldustoimingut kasutatakse teadvalt süüteomenetluse eesmärkide saavutamiseks. Selline tegevus rikub meetmele allutatud isiku kaitseõigust.

Autorile teadaolevalt on Eesti õiguskirjanduses leidnud isiku süüteomenetluses kinnipidamine käsitlemist eelkõige kriminaalmenetluse seadustiku⁶ (KrMS) ja väärteomenetluse seadustiku⁷ (VTMS) kommenteeritud väljaannetes⁸ ning kriminaalmenetlust ja väärteomenetlust käsitlevates õppematerjalides⁹ osana süüteomenetlusest. Eraldiseisvat ja pikemat käsitlust, mis keskenduks vaid isiku kinnipidamisele, autorile teadaolevalt ei leidu. Kuigi Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas on 2013. aastal kaitstud bakalaureusetöö, mille uurimisesemeks on kahtlustatavana kinnipidamise asendamine KrMS § 219 järgi, on mõistetavalt töö põhirõhk kinnipidamise asendamisel, mitte kinnipidamistoimingul endal.¹⁰ Vabaduse võtmise üldise käsitluse põhiõiguste kontekstis leiab Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaandest,¹¹ ning Rait Maruste erinevatest teostest.¹² Samuti on vabaduse võtmise teemal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas 2007. aastal kaitstud bakalaureusetöö.¹³ Kuigi haldusmenetluse piiritlemisprobleem süüteomenetlusest on mitmel korral äramärkimist leidnud, on autorile teadaolevalt kahe menetluse paralleelsusprobleemi pikemalt käsitlenud vaid Juhan Sarv.¹⁴ Samas on viidatud artikkel üldise iseloomuga ning ei käsitlenud vabaduse võtmise eristamist järelevalve- ja süüteomenetluse vahel. Eeltoodust tulenevalt võib väita, et Eesti õiguskirjanduses on isiku süüteomenetluses kinnipidamist käsitletud vaid terve süüteomenetlusõpetuse kontekstis ühe menetlustoiminguna ning käesoleva magistritöö uurimise ees ei ole autorile teadaolevalt leidnud Eesti õiguskirjanduses eelnevalt eraldiseisvat käsitlust.

⁶ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166... RT I, 04.10.2013, 5

⁷ Väärteomenetluse seadustik. - RT I 2002, 50, 313... RT I, 14.02.2014, 5

⁸ E. Kergandberg, P. Pikamäe (koostajad). Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012 ja I. Koolmeister, A. Kangur jt. Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007

⁹ E. Kergandberg, T. Järvet jt. Kriminaalmenetlus II. Teine, muudetud trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2004; E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006; U. Krüger. Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2007; E. Pajula, T. Ploom. Väärteomenetlus II. Teine trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2004.

¹⁰ A. Kingumets. Kahtlustatava kinnipidamise asendamine kriminaalmenetluse seadustiku § 219 järgi. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond Tallinnas. Avaliku õiguse instituut, kriminaalõiguse õppetool. Tallinn: Tartu Ülikool 2013.

¹¹ T. Kolk, R. Maruste. PSKomm § 20.

¹² R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 350-382 ja U. Lõhmus (koostaja). Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 107-137.

¹³ K. Maidla. Vabaduse võtmine. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond Tallinnas. Avaliku õiguse instituut, kriminaalõiguse õppetool. Tallinn: Tartu Ülikool 2007.

¹⁴ J. Sarv. Mõningatest haldus(kohtu)menetluse ja süüteomenetluse paralleelsusega seotud probleemidest. - Juridica V/2005.

Magistritöö esmasteks allikateks on Eesti Vabariigi põhiseadus, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon¹⁵ (EIÕK), kriminaalmenetluse seadustik, vääртеomenetluse seadustik, politsei ja piirivalve seadus¹⁶ (PPvS) ning 01.07.2014 jõustuv KorS. Esmaste allikate valiku on tingitud konkreetsete kinnipidamise aluste sätestamine valdkonnaspetsiifilistes seadustes. Põhiõigusi sisaldavate õigusaktide käsitlemine esmaste allikate on hädavajalik veendumaks, et konkreetsete vabaduse võtmise alused vastaksid isikuvabadusõiguse kvalifitseeritud seadusereservatsioonidele. Töö peamisteks teisesteks allikateks on Riigikohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) lahendid. Eriti suur osakaal on töös EIK lahenditel seetõttu, et sealne praktika seonduvalt vabaduse võtmisega on oluliselt rikkam, kui Eesti riigisisene kohtupraktika. Üldistes isikuvabaduse ning selle riivamise küsimustes on samuti kasutatud ÜRO Inimõiguste Komitee praktikat. Magistritöö autor on teatud küsimustes kasutanud ka angloameerika kohtupraktikat. Ühelt poolt on seeläbi tegemist võrdluste toomisega, kuid teiselt poolt ei saa teatud küsimustes välistada ka angloameerika printsiipide ülevõtmist Eesti õiguskorra osaks. Seda toetab asjaolu, et ka kehtiv kriminaalmenetluse seadustik ei ole angloameerika õigusest mõjutamata.¹⁷ Lisaks eelnevale on tähtsaks teiseks allikaks valdkonnapõhine riigisisene ning rahvusvaheline õiguskirjandus.

Käesoleva magistritöö näol on tegemist kvalitatiivse uurimisega, mis väljendub uurimiseseme sisulises teoreetilises analüüsis. Töös ei kasutata empiirilisi meetodeid. Magistritöö eesmärkide saavutamisel on kasutatud dogmaatilist ja võrdlev-analüütilist uurimismeetodit, mis seisneb peamiselt kehtiva õiguse kriitilises analüüsis, kus üksikute küsimuste juures on kasutatud kahe või enama riigi õiguslike regulatsioonide probleemikeskset võrdlust. Magistritöö hüpoteesiks püstitab autor, et isikult süüteomenetluses vabaduse võtmise regulatsiooni ebapiisav määratletus ning selle eristamatus teistest meetmetest, mis riivavad isiku- või liikumisvabadust, ei taga põhiõiguste kaitset ega isiku kaitseõigust süüteomenetluses.

¹⁵ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2000, 11, 57.

¹⁶ Politsei ja piirivalve seadus. - RT I 2009, 26, 159... RT I, 02.07.2013, 18.

¹⁷ Vt nt *common law* võistleva menetluse elementide toomine Eesti kriminaalmenetlusesse – Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 599 SE, lk-d 8, 55 jj, 88 jj. Arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c&, 31.03.2014.

1. ÕIGUS ISIKUVABADUSELE JA TURVALISUSELE NING SELLE RIIVE ALUSED

1.1. Vabadusõigus Eesti Vabariigi kehtivates põhiõigusi sisaldavates õigusaktides

PS § 19 lg 1 sätestab üldise vabaduspõhiõiguse, mille kohaselt on igal inimesel õigus vabale eneseteostusele. R. Maruste on käsitlenud põhiõigust pidanud kõigi vabadusõiguste alusnormiks.¹⁸ Sarnaselt R. Marustele on Madis Ernits käsitlenud PS § 19 lg-s 1 sätestatud õigust *lex generalis* 'eks, mis taandub, kui on riivatud mõni eriline vabaduspõhiõigus.¹⁹ Seega järeldeb loogiliselt, et iga erilise vabaduspõhiõiguse riive on ühtlasi PS § 19 lg-s 1 sätestatud põhiõiguse riive. Käesoleva töö autor peab vajalikuks selgitada, et PS § 19 lg 1 ei kaitseala ei hõlma mitte ainult isiku füüsilist vabadust, vaid isiku üleüldist vabadust talitada endale meelepärasel viisil. Sarnast üldklauslit ei leia Euroopa Liidu inimõiguste hartast²⁰, EIÕK-ist, ega ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonist²¹. Kuigi nimetatud aktid sätestavad õiguse isikuvabadusele ja turvalisusele (ingl k *liberty and security of person*), ei ole neis püütud kehtestada kõigi vabadusõiguste alusnormi.

Kuigi eelnevalt tulenevalt riivab isikult vabaduse võtmine kahtlemata PS § 19 lg-s 1 sätestatud üldist vabaduspõhiõigust, on isiku füüsilist vabadust peetud sedavõrd tähtsaks põhiõiguseks, et selle kaitseala on sätestatud erilise vabaduspõhiõigusena. Nimetatud *lex specialis* on PS § 20 lg 1, mille kohaselt on igal inimesel õigus vabadusele ja isikupuutumatussele. Seega tuleb ka isiku vabaduse võtmise legitiimsust hinnata isiku füüsilist vabadust kaitsva erilise vabaduspõhiõiguse ning selle reservatsioonide kontekstis. Tulenevalt PS § 20 lg-st 2 on tegemist kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigusega. Osundatud lõike kohaselt võib vabaduse võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. PS § 20 lg-s 2 sätestatud vabaduse võtmise legitiimsioonialustest on käesoleva töö kontekstis ennekõike relevantseid PS § 20 lg 2 p-s 2 sisalduv alus vabaduse võtmiseks kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks ning PS § 20 lg 2 p-s 3 sätestatud alus vabaduse võtmiseks kuriteo või haldusõiguserikkumise (väärteo) ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimiseks.

Igaühe õigus isikupuutumatussele ja turvalisusele sisaldub kõigis peamistes Eesti õigusruumis relevantsetes põhiõigusi sisaldavates õigusaktides. Seega lisaks Eesti Vabariigi põhiseadusele

¹⁸ R. Maruste, lk 346.

¹⁹ M. Ernits. PSKomm § 19/2.

²⁰ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 2010/C 83/02.

²¹ ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon. – Peaassamblee resolutsioon 217 A (III), 10.12.1948.

ka EIÕK-is ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas. Tulenevalt Euroopa Liidu põhiõiguste harta piiratud kohaldamisalast ei ole Euroopa Liidu õigusel ning seeläbi ka Euroopa põhiõiguste hartal esmast tähtsust käesolevas töös käsitletavate kinnipidamisliikide legitimatsioonialusena. Põhiseaduse kõrval omistab magistritöö autor suurt rolli EIÕK-ile ning EIK praktikale. EIÕK on oma iseloomult rahvusvaheline leping. Riigikogu ratifitseeris eespoolnimetatud konventsiooni 13.03.1996 seadusega²². Tulenevalt PS §-st 123 ja § 123 lg-st 2 asetub Eesti Vabariigi põhiseadus õigusaktide hierarhias EIÕK-st kõrgemale. Viimane on aga ülimuslik vastuolude korral muude seaduste ja aktidega. Nimetatud põhjustel on Riigikohus leidnud, et EIÕK on Eesti õiguskorra lahutamatu osa, ning selles sisalduvate õiguste ja vabaduste tagamine on PS § 14 kohaselt ka kohtuvõimu kohustus.²³ Samas ei saa pidada EIÕK-i otsekohalduvaks õigusaktiks, mis sätestaks vabaduse võtmiseks aluseid, mida ei leidu riigisiseses õiguses.²⁴ Uno Lõhmus on selgitanud, et vaatamata põhiseaduse ülimuslikkusele on EIÕK-l ja selle kohaldamispraktikal oluline mõju põhiseaduses sätestatud põhiõiguste kaitsele. Nimetatud mõju seisneb Uno Lõhmuse arvates nõudest tõlgendada põhiseadust EIÕK-iga konformselt, nõudes tagada põhiseadusega vähemalt samasugune põhiõiguste kaitse nagu EIÕK-iga, võimalusest tugineda EIÕK-ile kui põhiseaduses sätestamata õiguste allikale ning asjaolus, et pärast kõigi riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist on Euroopa Inimõiguste Kohtul pädevus põhiõiguste piiramise õiguspärasuse üle otsustamisel.²⁵

Lisaks eeltoodud mõjudele on EIÕK art 5 lg 1 olnud ilmseks eeskujuks PS § 20 formuleerimisel. EIÕK art 5 lg 1 kohaselt on igapähele õigus isikuvabadusele ja turvalisusele. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud EIÕK art 5 lg-s 1 sätestatud kvalifitseeritud seadusereservatsioonide korras. Isikuvabaduse kaitseala hõlmab kitsalt isiku õigust füüsilisele vabadusele,²⁶ kuid EIK praktika ei ole õigust isikuvabadusele ja õigust turvalisusele kunagi rangelt lahutanud.²⁷ Samas on näiteks ÜRO Inimõiguste Komitee oma otsuses *Paez vs. Kolumbia* selgitanud, et turvalisusõiguse all tuleb silmas pidada riigi positiivset kohustust võtta tarvidusele mõistlikud ja sobivad vahendid kaitsmaks isikuid, kelle elu või isiklikku

²² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus. - RT II 1996, 11, 34.

²³ RKÜKo 3-1-3-13-03, p 31

²⁴ Vt ka käesoleva töö pt 2.3.1.2. ja RKKKm 3-1-1-127-12, p-d 9.1.-9.2.

²⁵ U. Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012, lk 16.

²⁶ EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights. Commentary of the Charter of Fundamental Rights. 2006, lk 67. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/networkcommentaryfinal_en.pdf, 20.03.2014.

²⁷ R. Maruste, lk 351. Vaatamata sellele on õiguskirjanduses sellegipoolest eristatud kolm kaasustegruppi, mille puhul on EIK viitanud vabadusõiguse kõrval ka isiku õigusele turvalisusele - L. R. Powell. The Right to Security of Person in European Court of Human Rights Jurisprudence. - European Human Rights Law Review 6/2007, lk 651-655.

julgeolekut ohustatakse.²⁸ Käesoleva töö kontekstis on relevantseteks vabaduse võtmise legitiimsioonialusteks EIÕK art 5 lg 1 p-s b sätestatud seaduslik vahistamine või kinnipidamine kohtu seadusliku korralduse täitmatajätmise eest või seaduses ettenähtud kohustuse täitmise tagamiseks ning EIÕK art 5 lg 1 p-s c reguleeritud seaduslik vahistamine või kinnipidamine, et tuua isik pädeva õigusvõimu ette põhjendatult kahtlustatuna õiguserikkumises või kui põhjendatult peetakse vajalikuks takistada õiguserikkumise toimepanekut või põgenemist pärast seda.

1.2. Vabaduse võtmisega kaasnevad põhiõigused

Nii PS §-s 21 kui ka EIÕK art 5 lg-tes 2-5 on sätestatud spetsiaalsed õigused, mis tuleb tagada isikule, kelle vabadus on võetud. Sealjuures erinevad õigused sõltuvalt sellest, millises menetluses on isik kinni peetud. Osad põhiõigused kaasnevad igasuguse vabaduse võtmisega ning teised vaid spetsiaalselt süüteos kahtlustatava kinnipidamisega. Tähele tuleb panna ka asjaolu, et EIÕK art-s 5 sätestatud eriõigused ei kehti mitte üksnes kuriteos kahtlustatavale, vaid tulenevalt EIÕK art 5 lg 2 p-st c õigusrikkumises kahtlustatavale. Seega tuleb nimetatud õiguste korral arvestada ka EIK praktikas sisustatud autonoomse kriminaalsüüdistuse mõistega.²⁹ PS § 21 opereerib erisubjektina vaid kahtlustatava mõistega. Üldiselt on süüteos kahtlustatavana kinnipeetule sätestatud laiemad õigused, kui teistele isikutele, kellelt vabadus on võetud. Ainsaks erandiks saab pidada PS § 21 lg 1 kolmandas lauses sätestatud, mille kohaselt on võimalik piirata kuriteos kahtlustatava õigust enda kinnipidamisest oma lähedastele teatada.

PS § 21 kohaselt on igasuguse vabaduse võtmisega kaasnevaks õiguseks vaid õigus saada teavet vabaduse võtmise põhjuste kohta ning õigus teatada kinnipidamisest oma lähedastele. Kinnipeetava õigus saada teada enda kinnipidamise põhjus sisaldub ka EIÕK art 5 lg-s 2. Kuigi EIÕK vastav säte räägib vaid vahistatust ning tema vastu esitatud süüdistustest, on EIK tõlgendanud kõnealust õigust laiendavalt ja leidnud, et selline informeerimiskohustus kehtib ka teiste vabaduse võtmise liikide korral.³⁰

PS § 21 lg 1 tekstist ei ole üheselt arusaadav, mida kinnipidamise põhjuste all silmas peetakse ning kas see hõlmab vaid faktilisi asjaolusid või ka kinnipidamise õiguslikku alust. EIÕK art 5 lg-st 2 tuleneb, et teatada tuleb kinnipidamise põhjus ning kõik isiku vastu esitatud

²⁸ ÜROIKo 23.08.1990, 195/1985, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/195/1985 (1990). *William Eduardo Delgado Páez vs. Kolumbia*.

²⁹ EIKo 08.06.1976, 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72. *Engel jt vs. Holland*, §-d 80-85.

³⁰ EIKo 21.02.1990, 11509/85. *Van der Leer vs. Holland*, §-d 27-28.

süüdistused³¹. Erinevalt Ameerika Ühendriikide *Miranda* otsuse³² järgest praktikast ei ole EIK isiku teavitamisele sedavõrd täpseid kriteeriume seadnud. Samas on selgitatud, et teavitamise eesmärgiks on tagada isiku kaitseõigus, sest vaid olles kinnipidamise põhjustest teadlik, on isikul võimalik end jätkuva vabaduse võtmise vastu efektiivselt kaitsta. Põhjused tuleb esitada kasutades arusaadavaid termineid ning need peavad sisaldama nii õiguslikku alust kui ka faktilisi asjaolusid, mis tingisid isiku kinnipidamise. Põhjuste esitamise viivitamatuse tuvastamine sõltub konkreetsetest asjaoludest, kuid EIK ei ole pidanud põhjuste selgitamist paari tunni jooksul, näiteks kahtlustatavana ülekuulamisel, EIÕK art 5 lg 2 rikkumiseks.³³ Magistritöö autor leiab, et efektiivse kaitseõiguse tagamiseks tuleb ks PS § 21 lg-s 1 sätestatud teavitamiskohustust sisustada sarnaselt EIK praktikale ning leida, et see hõlmab teavitamiskohustust nii faktilistest asjaoludest kui ka vabaduse võtmise seaduslikust alusest.

22.05.2012 võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2012/13/EU, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet.³⁴ Nimetatud direktiivi art 3 lg 1 koosmõjus art 6 lg-ga 1 sätestab, et kahtlustatavale selgitatavate õiguste hulgas peab sisalduma järgmine: õigus kasutada kaitsjat; õigus saada tasuta õigusnõustamist ja selle saamise tingimused; õigus saada artikli teavet süüdistuse kohta, mis sisaldab piisava üksikasjalikkusega teavet kuriteo kohta, mille toimepanemises teda kahtlustatakse või süüdistatakse; õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele ja õigus vaikida. Art 6 lg 2 sätestab täiendavalt, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes vahistatakse või peetakse kinni, teatakse tema vahistamise või kinnipidamise põhjused, sealhulgas kuritegu, mille toimepanemises teda kahtlustatakse või süüdistatakse. Selgitatud osas ei mõjuta direktiiv senikehtivat riigisisest regulatsiooni. Ainsa erandina võib välja tuua direktiivi artiklis 4 sätestatud kohustuse tagada, et vahistatud või kinni peetud kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antaks viivitamata kirjalik õiguste deklaratsioon. Õiguste deklaratsiooni lubatakse lubatakse kinnipeetul hoida enda valduses kogu tema kinnipidamise aja jooksul. Lisaks eelnevalt selgitatud õigustele peab õiguste deklaratsioon veel sisaldama kinnipidamisspetsiifilisi õigusi, milleks on: õigus tutvuda kohtuasja materjalidega; õigus teavitada konsulaarasutusi ja ühte isikut; õigus saada vältimatut arstiabi ning tundide või päevade arv, millest rohkem ei tohi kahtlustatavat või süüdistatavat isikut enne kohtu ette toomist kinni pidada. Samuti peab õiguste deklaratsioon sisaldama põhiteavet siseriikliku

³¹ Mitte segi ajada süüdistusega kriminaalmenetluse seadustiku mõttes.

³² *Miranda v Arizona*, 13.06.1966, Supreme Court of the United States, 384 U.S. 436, 86 S.Ct. 1602.

³³ EIKo 30.08.1990, 12244/86; 12245/86; 12383/86. *Fox, Campbell ja Hartley vs. Ühendkuningriik*, §-d 40-42.

³⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 22.05.2012 direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet. ELT L 142, 01.06.2012, lk 1-10.

õiguse kohaste võimaluste kohta vahistamise seaduslikkuse vaidlustamiseks, kinnipidamise läbivaatamise saavutamiseks või ajutise vabastamise taotlemiseks.³⁵ Direktiivi ülevõtmiseks on 20.01.2014 Riigikogus algatatud seaduseelnõu.³⁶ Eelnõu kohaselt täiendatakse KrMS-i muuhulgas §-ga 35¹, milles sätestatakse õiguste deklaratsiooni esitamise kohustus.

EIÕK art 5 lg 4 kohaselt on täiendavalt igasuguse vabaduse võtmisega kaasnevaks õiguseks ka nii-nimetatud *habeas corpus* õigus, mis seisneb menetluse taotlemises, millega kohus otsustaks kiiremas korras isiku kinnipidamise seaduslikkuse ning korraldaks tema vabastamise, kui kinnipidamine osutub ebaseaduslikuks. EIÕK art 5 lg 5 sätestab õiguse kompensatsioonile ebaseadusliku kinnipidamise korral. EIÕK art 5 lg-tes 4 ja viis nimetatud põhiõigusi PS § 21 ei sisalda.

Lisaks teavitamiskohustusele, mis kaasneb igasuguse kinnipidamisega, on PS § 21 lg 1 teises lauses ning PS § 21 lg-s 2 sätestatud kahtlustatavana kinnipeetu eriõigused. Nimetatud eriõigused seisnevad kahtlustatava õiguses viivitamatult valida endala kaitsja ja kohtuda temaga ning keelus pidada isikut vahi all ilma kohtu loata üle 48 tunni. Samuti on sätestatud kohustus, et kohtu otsus vahistamise pikendamise kohta tuleb teha vahistatule viivitamata teatavaks talle arusaadavas keeles ja viisil. Mõlemad õigused on üle korratud vastavalt KrMS § 9 lg-tes 1 ja 2. EIÕK art 5 lg 3 sisaldab täiendava kahtlustatavana kinnipeetu eriõiguse. Viidatud sätte kohaselt toimetatakse vahistatu või kinnipeetu viivitamata kohtuniku või mõne muu seadusjärgse õigusvõimuga ametiisiku ette ning tal on õigus asja kohtulikule arutamisele mõistliku aja jooksul või vabastamisele kuni asja arutamiseni. Sealjuures võidakse vabastamist seostada tagatistega ilmuda asja arutamisele. Täiendavalt on EIK selgitanud, et kohtunik või muu seadusjärgse õigusvõimuga ametiisik EIÕK art 5 lg-s 3 mõttes peab olema pädev otsustama kinnipeetu edasise vabaduse võtmise seaduslikkuse või tema vabastamise üle.³⁷

EIÕK art 5 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise seaduslikkuse esmase kontrolli ja art 5 lg-s 4 sätestatud „*habeas corpus*“ õiguste realiseerimisel kasutatavaid mõisteid „viivitamata“ ja „kiiremas korras“ ei ole EIK oma praktikas täpselt määratlenud. Küll aga on kohus leidnud, et EIÕK art 5 lg-s 3 sisalduv termin „viivitamata“ eeldab kiiremat perioodi, kui termin „kiiremas korras.“³⁸ Ajalises mõttes on kahtlustatava kohtuniku ette toimetamise riigisisene

³⁵ Nimetatud õiguste kohta vt pikemalt käesoleva töö 2. pt sissejuhatav osa

³⁶ Kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisadaluse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seadus 578 SE. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=2f2d39a7-c4e4-495c-9188-33152a890101&, 21.04.2014.

³⁷ EIKo 29.04.1999, 25642/94. *Aquilina vs. Malta*, § 47.

³⁸ EIKo 29.08.1990, 11701/85. *E. vs. Norra*, § 64.

regulatsioon täpsem kui EIÕK art 5 lg-s 3. Nii sätestab PS § 21 lg 2, et isikut ei tohi ilma kohtu loata vahi all pidada üle 48 tunni. Terminit „vahi all“ PS § 21 lg 2 mõttes ei saa tõlgendada konformselt kriminaalmenetluse seadustikus kasutatud mõistetega, sest KrMS § 130 lg 1 kohaselt ongi vaid kohus pädev isikut vahistama ning seda olenemata vahistuse kestusest. Seega tuleb PS § 21 lg-t 2 tõlgendada viisil, mis keelab kuriteos kahtlustatava kinnipidamist ilma kohtu loata pikemal perioodil kui 48 tundi. Nimetatud ajapiirang ei kehti teiste vabaduse võtmise vormide korral. Kuigi EIK ei ole isiku viivitamata kohtu ette toimetamisele seadnud täpsemaid ajalisi piire ning on läbivalt rõhutanud tähtsust hinnata täpseid asjaolusid, on üle neljapäevast viivitamist peetud *prima facie* EIÕK art 5 lg 3 rikkumiseks.³⁹ Samas on praktikas osutatud, et kahepäevast perioodi ei saa pidada EIÕK art 5 lg 3 rikkumiseks.⁴⁰ Tulenevalt töö uurimisesemeks olevast kuni 48 tunnise kinnipidamisest ei käsitleta käesolevas töös PS § 21 lg-s 2 ning EIÕK art 5 lg-s 3 ja 4 sätestatud õigusi pikemalt, kuivõrd töös keskendutakse isiku kinnipidamisele, mis ei ületa 48 tundi.

Eelnevast tulenevalt on EIÕK art 5 ning PS § 21 regulatsioon vabaduse võtmisega kaasnevate põhiõiguste osas küll teatavas osas erinev, kuid vaatamata sellele on ka EIÕK art 5 lg-tes 3-5 sisalduvad õigused Eesti õiguskorra lahutamatuks osaks. Sellegipoolest on õiguskirjanduses viidatud sätete väljajätmist põhiseaduse tekstist peetud kahetsusväärseks.⁴¹

1.3. Vabaduse võtmise tuvastamine ning selle piiritlemine liikumisvabaduse riivist

Vabaduse võtmise mõistel puudub üldiselt kehtiv definitsioon, mis oleks ülekantav juriidilisse konteksti. Lisaks eespoolkäsitletud isikuvabaduse ja turvalisuse mõistele on ka isiku liikumisvabadus kaitstud spetsiaalse vabaduspõhiõigusega. Nii sätestab PS § 34 sätestab õiguse vabalt liikuda ja elukohta valida. Nimetatud õigusele vastab EIÕK neljanda protokolli artikkel 2. Kuivõrd mitte igasugune isiku vabadusõiguse kaitseala ebasoodus mõjutamine ei riiva PS § 20 lg-s 1 sätestatud õigust isikupuutumatusse, tekitavad enim probleeme riivatava põhiõiguse määratlemise juhtumid, mis asetsevad PS § 34 ja EIÕK neljanda protokolli art 2 ning PS § 20 lg 1 ja EIÕK art 5 lg 1 kaitsealade piiril. Seetõttu tuleb esmalt lahendada küsimus, millal on tegemist pelgalt isiku liikumisvabaduse piiramisega ning millal tema vabaduse võtmisega. Vastuste leidmiseks tuleb riigisisese kohtupraktika puudumise tõttu pöörduda EIK praktika poole.

³⁹ EIKo 23.06.2009, 39686/02. *Oral et Atabay vs. Türgi*, § 43.

⁴⁰ EIKo 29.04.1999, 25642/94. *Aquilina vs. Malta*, § 51.

⁴¹ T. Kolk, R. Maruste. PSKomm § 21/8.

Kohtuasjas *Engel ja teised vs. Holland* on EIK rõhutanud, et isikuvabaduse kaitseala ei hõlma pelgalt piiranguid isiku liikumisvabadusele. Tuvastamaks, kas isikult on võetud vabadus, tuleks lähtekohaks võtta konkreetse isiku olukord enne vaadeldava meetme kohaldamist. Järgmisena tuleb hinnata hulganisti erinevaid kriteeriume nagu kinnipidamise liik, kestus, mõju ja viis. Kohus on täiendavalt selgitanud, et vahe vabaduse võtmise ja liikumisvabaduse piiramise vahel ei ole kohaldatava meetme olemuses, vaid selle intensiivsuses.⁴² Iseenesestmõistetavalt ei ole EIK praktikas vabaduse võtmise tuvastamisel määrava tähtsusega kohaldatud meetme riigisisene liigitus või paigutus õigussüsteemis.⁴³ Seega saab väita, et vabaduse võtmine on EIÕK-st tulenev autonoomne mõiste.

Lisaks *Engeli* kohtuasjas nimetatud üldistele kriteeriumitele on EIK vabaduse võtmise hindamisel kaalu andnud ka spetsiifilisematele asjaoludele. Esimesena võib välja tuua võimaliku vabaduse võtmise konteksti. Kohtuasjas *Austin jt vs. Ühendkuningriik* on EIK tuletanud *Engeli* asjas nimetatud kohaldatava meetme liigist ja kohaldamise viisist ka meetme kohaldamise konteksti. Nii on leitud, et vabaduse võtmisest ei saa rääkida teatud juhtudel, kus vabadust piiratakse olukorras, mis võivad kaasaegses ühiskonnas sageli esineda ja kus ühiskonnaliikmetel on teatav talumiskohustus. Näitena selgitas kohus, et ühiskonna liikmed aktsepteerivad üldiselt, et ajutisi liikumispiiranguid võidakse kohaldada ühistranspordi kasutamisel, kiirteel sõitmisel või spordivõistlusel. Olukorras, kus sellised piirangud on hädavajalikud põhjustel, mis ei ole võimuesindaja kontrolli all ning on vajalikud, et vältida tõsiste vigastuse või kahjustuste ohtu, ei saa proportsionaalselt kohaldatud meetet lugeda vabaduse võtmiseks.⁴⁴ Konkreetse isiku vabaduse võtmisel on EIK täiendavalt pidanud tähtsaks sotsiaalsete kontaktide olemasolu ja võimalust kinnipidamiskohast lahkuda⁴⁵, liikumisvabadust kinnipidamiskohas⁴⁶ ja kinnipeetava üle teostatava kontrolli ulatust⁴⁷.

Huvitava ja mõnevõrra vaieldava asjaoluna on EIK vahet teinud vabaduse võtmise objektiivsel ja subjektiivsel poolel ning selgitanud, et vabaduse võtmise tuvastamiseks on nõutavad mõlemad. Objektiivse poole moodustab isiku sulgemine konkreetsesse piiratud ruumi ajaperioodiks, mille kestust ei saa lugeda tühiseks. Subjektiivsest poolest saab vabaduse võtmist konstateerida vaid olukorras, kus isik ei ole selleks kehtivat nõusolekut andnud.⁴⁸ Subjektiivse poole sisustamisel on osundatud kohtuotsuses viidatud kohtuasjale

⁴² EIKo 08.06.1976, 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72. *Engel jt vs. Holland*, §-d 57-59.

⁴³ EIKo 23.02.2012, 29226/03. *Creangă vs. Rumeenia*, § 92.

⁴⁴ EIKo 15.03.2012, 39692/09, 40713/09 ja 41008/09. *Austin jt vs. Ühendkuningriik*, § 59.

⁴⁵ EIKo 16.06.2005, 61603/00. *Storck vs. Saksamaa*, § 73.

⁴⁶ EIKo 26.02.2002, 39187/98. *H.M. vs. Šveits*, § 45.

⁴⁷ EIKo 05.10.2004, 45508/99. *H.L. vs. Ühendkuningriik*, p 91.

⁴⁸ EIKo 16.06.2005, 61603/00. *Storck vs. Saksamaa*, § 74

H.M. vs. Šveits.⁴⁹ Käesoleva töö autor leiab, et viimatinimetatud otsuses toetus EIK *inter alia* asjaolule, et kaebaja oli oma paigutamise hooldekodusse nõustunud, mis tingis algse hooldekodusse määramise haldusakti tühistamise. Seetõttu võis määravaks siiski lugeda asjaolu, et kohtu hinnangul ei olnud tegemist vabaduse võtmisega objektiivses mõttes. Ka *De Wilde, Ooms ja Versyp* asja valguses on vabaduse võtmise subjektiivse poole tähtsus küsitav. EIK on rõhutanud, et isikuvabadus on demokraatlikus ühiskonnas liiga tähtis õigus selleks, et välistada EIÕK kaitse isikule, kes on end vabatahtlikult võimudele välja andnud.⁵⁰ Kohtuasjas *H.L. vs. Ühendkuningriik* on kohus eelnevalt viidatud põhimõtet toetanud ning selgitanud, et asjaolu, kas isik on väljendanud vastumeelsust oma vabaduse võtmise osas, või avaldanud soovi lahkuda, ei oma EIÕK mõistes kesket tähtsust.⁵¹ Eelnevast tulenevalt leiab töö autor, et kuigi teatud olukordades võib isiku nõusolek oma vabaduse võtmiseks omada tähtsust, on EIK praktika ilmselt suuremat kaalu asetanud vabaduse võtmise objektiivsele poolele.

Küsitav on ka EIK praktika seonduvalt vabaduse võtmise kestusega ning sellele omistatud tähtsusega. Eelnevalt viidatud *Engeli* kohtuasja valguses selgitas töö autor, et vabaduse piiramise kestus on üks kriteeriumitest, mida tuleb arvesse võtta, selgitamaks, kas tegemist võib olla isikult vabaduse võtmisega. Kohtuotsustes *Rantsev vs. Küpros ja Venemaa* on kohus selgitanud, et kui konkreetset asjaolud viitavad vabaduse võtmisele EIÕK art 5 lg 1 mõttes, siis ei muuda nimetatud järeldust asjaolu, et kinnipidamine kestis lühikest aega.⁵² Töö autor soovib tähelepanu juhtida sellele, et nimetatud väite tegemisel tugines kohus otsusele *Järvinen vs. Soome*. Samas ei olnud kohus *Järvineni* otsuses nii resolootne, kui seda *Rantsevi* otsuse põhjal võiks järeldada. Nimelt selgitas kohus *Järvineni* otsuses pelgalt, et EIÕK art 5 lg 1 võib kohalduda ka kinnipidamisele, mille kestus ei ole pikk.⁵³ Kinnipidamise kestuse rolli vabaduse võtmise hindamisel käsitletakse käesoleva töö raames täiendavalt seonduvalt politsei poolt kohaldatavate meetmetega.

1.4. Vabaduse võtmine ja isiku kinnipidamine Eestis

Käesoleva töö autorile teadaolevalt ei ole ammendavat loetelu Eesti seadustes sätestatud vabaduse võtmise liikidest koostatud. Ühelt poolt raskendaks sellise loetelu koostamist vabaduse võtmise konstateerimise teatav hinnangulisus ning sõltuvus konkreetsetest asjaoludest. Ei ole välistatud, et mõni isiku vabadust piirav meede, mis esmapilgul ei ole

⁴⁹ EIKo 26.02.2002, 39187/98. *H.M. vs. Šveits*, §-d 42-48.

⁵⁰ EIKo 18.06.1971, 2832/66; 2835/66; 2899/66. *De Wilde, Ooms ja Versyp vs. Belgia*, § 65.

⁵¹ EIKo 05.10.2004, 45508/99. *H.L. vs. Ühendkuningriik*, § 90.

⁵² EIKo 07.01.2010, 25965/04. *Rantsev vs. Küpros ja Venemaa*, § 317.

⁵³ EIKo 15.01.1998, 30408/96. *Järvinen vs. Soome*.

vabaduse võtmine, osutuks Riigikohtu või EIK hinnangul konkreetseid asjaolusid arvesse võttes siiski vabaduse võtmiseks. Pretendeerimata absoluutsele tõele toob autor välja, et erinevaid vabaduse võtmise vorme esineb vähemalt 25 erinevas seaduses. Sealjuures on mitmes seaduses rohkem kui üks alus isiku vabaduse võtmiseks.

Vabaduse võtmine võib täita erinevaid eesmärke, mida võib määratleda kasutades PS §-s 20 toodud kvalifitseeritud seaduse reservatsiooni kuuepunktulist liigitust, mille kohaselt on vabaduse võtmine lubatud süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks; kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks; kuriteo või haldusõiguserikkumise ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimiseks; alaealise üle kasvatusliku järelevalve sisseseadmiseks või tema toimetamiseks pädeva riigiorgani ette, et otsustada sellise järelevalve sisseseadmine; nakkushaige, vaimuhaige, alkohooliku või narkomaani kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik ning ebaseadusliku Eestisse asumise tõkestamiseks ja Eestist väljasaatmiseks või välisriigile väljaandmiseks. Samas leiab autor, et nimetatud liigitus on liialt vähese abstraherituse tasemega ning parema ülevaate saamiseks on võimalik kasutada vähem ühiseid nimetajaid, millest igauks hõlmaks endas rohkem erinevaid vabaduse võtmise liike. Seega on võimalik vabaduse võtmise liigid tulenevalt kinnipidamise eesmärgist jaotada kolme kategooriasse: sanktsioneerivad, menetlust tagavad ja ohtu tõrjuvad.

Sanktsioneeriva eesmärgiga on karistusseadustikus⁵⁴ (KarS) sisalduv vangistus ja arest ning kaitseväeteenistuse seaduses⁵⁵ sisalduv distsiplinaararest.

Menetlust tagaval eesmärgil vabaduse võtmise liike sisaldavad KrMS⁵⁶, VTMS⁵⁷, tsiviilkohtumenetluse seadustik⁵⁸ (TsMS), halduskohtumenetluse seadustik⁵⁹ (HKMS), täitemenetluse seadustik⁶⁰, pankrotiseadus⁶¹, erakorralise seisukorra seadus⁶², kaitseleidu

⁵⁴ Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364... RT I, 14.01.2014, 10 (§ 45 lg 1 – vangistus § 48 – arest).

⁵⁵ Kaitseväeteenistuse seadus. - RT I, 10.07.2012, 1... RT I, 02.07.2013, 7 (§-d 161-162 – kaitsevälase distsiplinaarkinnipidamine, § 172 distsiplinaararest).

⁵⁶ Kriminaalmenetluse seadustik - § 102 lg 1 - kahtlustatava või süüdistatava sundpaigutamine raviautusse, § 130 lg 1 - vahistamine, § 135 lg 1, 5 - sundtoomine mentlustoiminguks, § 170 lg 3 - tunnistaja kinnipidamine, § 217 - kahtlustatava kinnipidamine, § 447 lg 3 - väljaandmisvahistamine, § 499 lg 2 – loovutamishistamine.

⁵⁷ Väärteomenetluse seadustik - § 43 – sundtoomine, § 44 – isiku kinnipidamine.

⁵⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197... RT I, 06.02.2014, 15 (§ 45 lg 6 – menetlusosalise kinnipidamine, § 47 – arest ja sundtoomine, § 62 võlgniku sundtoomine ja arest, § 378 lg 1 p 7 – kostja kinnipidamine).

⁵⁹ Halduskohtumenetluse seadustik. - RT I, 23.02.2011, 3... RT I, 23.12.2013, 38 (§ 77 – *mutatis mutandis* tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud arest ja sundtoomine).

⁶⁰ Täitemenetluse seadustik. - RT I 2005, 27, 198... RT I, 31.01.2014, 7 (§ 62 – võlgniku sundtoomine ja arest).

⁶¹ Pankrotiseadus. - RT I 2003, 17, 95... RT I, 23.12.2013, 54 (§ 89 – võlgniku sundtoomine ja arest).

seadus⁶³ (KaLS), , kaitseväe korralduse seadus⁶⁴, turvaseadus⁶⁵ (TurvaS), lennundusseadus⁶⁶ (LennS), välismaalaste seadus⁶⁷, välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus⁶⁸, väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus⁶⁹, riigipiiri seadus⁷⁰, alaealise mõjutusvahendite seadus⁷¹, meresõiduohutuse seadus⁷², majandusvööndi seadus⁷³. Sealjuures võib eesmärgiks olla nii süüteomenetluse, kohtumenetluse kui ka haldusmenetluse tagamine.

Ohutõrje eesmärgil vabaduse võtmise aluseid võib leida järgmistest seadustest: PPvS⁷⁴, abipolitseiniku seadus⁷⁵ (APoS), psühhiaatrilise abi seadus⁷⁶, nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus⁷⁷, sotsiaalhoolekande seadus⁷⁸. Sealjuures võib eristada isikult vabaduse võtmist temast tuleneva ning teda ohustava ohu tõrjumiseks. Esimese näiteks võib olla nakkushaige tahtest olenematu ravi ning teise näiteks isiku kainenema toimetamine.

Eesti õiguses ei esine isiku kinnipidamine üheselt määratletud legaaldefiniitsioonina. Laskumata juriidilisse oskuskeelde, on selge, et kõnealune keelend hõlmab endast isiku vabaduse piiramise vormi. Põhjus, miks mingit vabaduse piiramise vormi on nimetatud kinnipidamiseks ja teist mitte, on eelkõige pigem praktilist ja keelelist laadi.

⁶² Erakorralise seisukorra seadus. - RT I 1996, 8, 165... RT I, 29.12.2011, 208 (§ 29 – kuriteos kahtlustatava kinnipidamine erakorralise seisukorra ajal).

⁶³ Kaitseleidi seadus. - RT I, 20.03.2013, 1 (§ 71 lg 3 p 2, 4, 8, lg 4 – kaitseleidi valvuri kinnipidamisõigus).

⁶⁴ Kaitseväe korralduse seadus. - RT I 2008, 35, 213... RT I, 20.03.2013, 18 (§ 49 lg 2¹ – isiku kinnipidamine sõjaväepolitsei poolt, § 55 lg 1 – julgeolekualal viibiva isiku kinnipidamine).

⁶⁵ Turvaseadus. - RT I 2003, 68, 461... RT I, 11.07.2013, 17 (§ 32 lg 1 p 2, 3 – turvatöötaja kinnipidamisõigus).

⁶⁶ Lennundusseadus. - RT I 1999, 26, 376... RT I, 13.03.2014, 5 (§ 32 lg 2 – õhusõiduki kapteni kohustus kinni pidada kuriteo või väärteo toimepannud isik).

⁶⁷ Välismaalaste seadus. - RT I 2010, 3, 4... RT I, 23.12.2013, 69 (§ 283 lg 1 - menetluses osalemise kohustust mittetäitva välismaalase tagaotsimine, sundtoomine ja kinnipidamine).

⁶⁸ Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. - RT I 2006, 2, 3... RT I, 21.12.2013, 5 (§ 36¹ lg 1 – varjupaigataotleja kinnipidamine).

⁶⁹ Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus. - RT I 1998, 98, 1575... RT I, 21.12.2013, 4 (§ 23 lg 1 – väljasaadetava kinnipidamiskeskuses kinnipidamine).

⁷⁰ Riigipiiri seadus. - RT I 1994, 54, 902... RT I, 10.07.2012, 22 (§ 9¹ – ebaseaduslikult piiri ületanu kinni pidamine tagasisaatmiseks).

⁷¹ Alaealiste mõjutusvahendite seadus. - RT I 1998, 17, 264... RT I 2010, 41, 240 (§ 6 - kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine, § 6² lg 2 õpilase paigutamine rahunemiseks eraldusruumi, § 18 lg 4 - alaealise kinnipidamine sundtoomisel alaealiste komisjoni istungile).

⁷² Meresõiduohutuse seadus. - RT I 2002, 1, 1... RT I, 22.12.2013, 31 (§ 79⁶ lg 1 - väikelaeva ja jeti juhi kinnipidamine, § 52 lg 4 – laevakapteni kinnipidamine).

⁷³ Majandusvööndi seadus. - RT 1993, 7, 105... RT I, 21.03.2011, 19 (§ 14 lg 4 – ujuvvahendi laevapere kinnipidamine).

⁷⁴ Politsei ja piirivalve seadus - § 7¹⁷ lg 4-6 – sundtoomine riikliku järelevalvemeetme kohaldamiseks, § 7¹⁸ lg 6 – isiku toimetamine isikusamasuse tuvastamiseks politsei ametiruumi, § 7²⁵ lg 1 ja § 7²⁷ - isiku toimetamine alkoholijooobe/narkojoobe tuvastamiseks ametiruumi ja tervishoiuteenuse osutaja juurde, § 7²⁹ - joobeseisundis isiku kainenema toimetamine, § 7³³ – isiku kinnipidamine.

⁷⁵ Abipolitseiniku seadus. RT I, 20.12.2010, 1... RT I, 30.12.2011, 58 (§ 26 - abipolitseiniku poolt isiku kinnipidamine).

⁷⁶ Psühhiaatrilise abi seadus. - RT I 1997, 16, 260... RT I, 15.06.2012, 6 (§ 11 – tahtest olenematu vältimatu psühhiaatriline abi, § 14 lg 2 p 4 - eraldusruumi paigutamine).

⁷⁷ Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus. - RT I 2003, 26, 160... RT I, 30.12.2011, 20 (§ 4 - nakkushaige tahtest olenematu ravi).

⁷⁸ Sotsiaalhoolekande seadus. - RT I 1995, 21, 323... RT I, 22.12.2013, 46 (§ 19 - isiku nõusolekuta hooldamine, § 20¹ - sotsiaalteenust saava isiku liikumisvabaduse piiramine).

2. ISIKU KINNIPIDAMINE SÜÜTEOMENETLUSES

Isiku kinnipidamine süüteomenetluses on isikuvabaduse riive, mis on legitimeeritud PS § 20 lg 2 p-s 3 ning EIÕK art 5 lg 1 p-s c. Konkreetset alused kahtlustatava kinnipidamiseks kriminaalmenetluses ning menetlusaluse isiku kinnipidamiseks väärteomenetluses sisalduvad vastavalt KrMS § 217 lg-tes 2 ja 3 ning VTMS § 44 lg-s 1. Antud töö kontekstis hõlmab mõiste „süüteo kahtlustatav“ nii kahtlustatavat KrMS § 33 lg 1 mõttes kui ka isikut, kelle kohta on põhjendatult alust arvata, et ta on toime pannud väärteo.

Kuigi alljärgnevalt pööratakse peamist rõhku isiku kinnipidamisele kriminaalmenetluses, võib kinnipidamise peamiseks erisusteks väärteomenetluses pidada imperatiivsete kinnipidamisaluste puudumist. Samuti tuleb tõdeda, et vähemalt kahes aspektis on väärteomenetluse kinnipidamise regulatsioon täpsem kui kriminaalmenetluse regulatsioon. Esmalt sätestab VTMS § 44 lg 3 kinnipidamise algusaja.⁷⁹ Teiseks sätestab VTMS § 44 lg 5, et juhul kui isikut ei peeta VTMS § 44 lg 1 alusel kinni, ei loeta tema ülekuulamise või tema suhtes muu menetlustoimingu tegemise aega tema kinnipidamiseks.

PS § 20 lg 1 p 3 kohaselt võib süüteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamise eesmärgiks pidada süüteo toimepanemises põhjendatult kahtlustatava isiku toimetamist pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimist. EIÕK art 5 lg 1 p c kohaselt saab kinnipidamise eesmärgiks pidada süüteo toimepanemises kahtlustatava toomist pädeva õigusvõimu ette põhjendatult kahtlustatuna õiguserikkumises või kui põhjendatult peetakse vajalikuks takistada õiguserikkumise toimepanekut või põgenemist pärast seda. Euroopa Inimõiguste Kohus on otsuses *Lawless vs. Iirimaa* nimetatud sõnastust täpsustanud ning selgitanud, et EIÕK art 5 lg 1 p c mõttes tuleb õiguserikkumises kahtlustatava toomist pädeva õigusvõimu ette pidada üldeesmärgiks, mis kehtib kõikide samas punktis loetletud alternatiivide puhul: isik on põhjendatult kahtlustatud õiguserikkumises, põhjendatult peetakse vajalikuks takistada õiguserikkumise toimepanemist või põgenemist pärast seda.⁸⁰ Eesti õiguses kehtivate kahtlustatava kinnipidamise imperatiivsete aluste olemasolu tõttu võib järeldada, et üheks kinnipidamise eesmärgiks saab pidada ka uurimisasutuse ja prokuratuuri kohustamist aktiivseks tegutsemiseks *in flagrante delicto* (vahetult toimepandud kuriteo) olukorras.

⁷⁹ Kinnipidamise algusajaga seonduva pikemat käsitlust vt käesoleva töö pt 2.1.

⁸⁰ EIKo 01.07.1961, 332/57. *Lawless vs. Iirimaa*, §-d 13-14.

2.1. Kinnipidamise algusaja määratlemine ja faktilise kinnipidamise mõiste

Süüteo toimepanemises kahtlustatava isiku kinnipidamise algusaega ei ole erilise täpsusega reguleeritud. KrMS § 217 ei sisalda nimetatud regulatsiooni üldse, kuid VTMS § 44 lg 3 kohaselt algab kinnipidamine ajast, mil isik kinni peetakse. Tuleb tõdeda, et normitehniliselt ei ole VTMS regulatsioon kõige õnnestunud. On ilmselge, et isiku kinnipidamise algusaeg algab tema kinnipidamisest, kuid probleeme valmistab pigem määratlemine, millisel hetkel on isik kinni peetud. Väärteomenetlust käsitlevas õiguskirjanduses on leitud, et isikut loetakse kinnipeetuks sellest ajahetkest, mil ta faktiliselt kinni peeti, ehk millal temalt võeti vabadus VTMS §-s 44 sätestatud eesmärkidel. Seega ei ole kinnipidamise algusaja arvestamine seotud isiku toimetamisega kohtuvälise menetleja ametiruumidesse või politsei arestimajja.⁸¹ Samuti on eelnevast selge, et kinnipidamise algusaja arvestamisel ei oma tähtsust asjaolu, millal vormistati isiku kinnipidamise protokoll.

Tulenevalt KrMS ja VTMS vahekorra ei saa aga VTMS § 44 lg-s 3 sätestatud *mutatis mutandis* üle kanda kriminaalmenetlusele. Vaatamata eelnevale leidub õiguskirjanduses kahtlustatavana kinnipidamise algusaja määratlemise kohta mitmeid kokkulangevaid seisukohti. Eerik Kergandberg on avaldanud arvamust, et tulenevalt KrMS § 218 lg 1 p-st 2, ehk asjaolust, et kinnipidamisprotokollile märgitakse kinnipidamise aeg, saab järeldada, et kinnipidamise aeg hakkab kulgema faktilise kinnipidamise hetkest. Samuti on viidatud autor leidnud, et nimetatud tõlgendus oleks õige ka riivatava põhiõiguse moonutamise vältimiseks.⁸² Tristan Ploom on samuti leidnud, et isiku põhiõiguste seisukohast oleks õige lugeda kinnipidamise aega alates kahtlustatava faktilisest kinnipidamisest.⁸³ Norman Aas on sarnaselt eelnevatele autoritele leidnud, et kinnipidamise algusaega tuleks hakata lugema isiku faktilisest kinnipidamisest, sõltumata sellest, millal vormistatakse kinnipidamisprotokoll. N. Aas on viidatud selgitades toetunud KrMS § 171 lg 2 regulatsioonile, mille kohaselt arvutatakse isiku kahtlustatavana kinnipidamise korral tähtaega tema kinnipidamise ajast.⁸⁴

Kuigi tulenevalt ülalviidatust oli ka E. Kergandberg seisukohal, et isiku kinnipidamise algusaega tuleks hakata arvestama tema faktilisest kinnipidamisest, on ta täiendavalt leidnud, et õiguslikult saab kahtlustatava menetlusseisundist tema kinnipidamisel rääkida eelkõige alles siis, kui koostatakse isiku kahtlustatavana kinnipidamise protokoll. E. Kergandbergi arvates tuleneb see sellest, et alles nimetatud etapis selgitatakse isikule tema õigusi ning alles

⁸¹ I. Koolmeister. VTMSKomm § 44/4.

⁸² E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 206-207

⁸³ E. Kergandberg, T. Järvet jt., lk 52.

⁸⁴ N. Aas. KrMSKomm § 217/7.

siis saab ta neid reaalselt hakata kasutama.⁸⁵ Kuigi võib olla vaieldav, milliseid õigusi ning millisel määral saab kahtlustatav realiseerida koheselt tema faktilisel kinnipidamisel, ei ole põhiõiguste tagamise kontekstis võimalik jätta isikut kinnipidamisprotsessis õiguslikku vaakumisse. Seda seisukohta toetab ka Riigikohtu seisukoht, mille kohaselt on kuriteos kahtlustatavana kinnipeetud isikul võimalik kasutada oma õigusi ja valida kaitsetaktika alates tema faktilisest kinnipidamisest, mitte aga ajahetkest, millal toimub vastavate menetlusdokumentide vormistamine.⁸⁶ Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et õiguskirjanduses valitseva arvamuse ning ka Riigikohtu praktika kohaselt tuleb kriminaalmenetluses lugeda isiku kahtlustatavana kinnipidamise algusajaks tema faktilist kinnipidamist.

Magistritöö autor nõustub eelnevate autoritega selles, et kinnipidamisaega tuleks hakata arvestama isiku faktilisest kinnipidamisest. Samas on ka isiku faktiline kinnipidamine ebaselge mõiste. On selge, et isiku faktiline kinnipidamine hõlmab vähemalt tema füüsilist kinnipidamist ehk vabaduse piiramist ja selle võtmist. Seda võib saavutada nii isiku kinnihoidmisega kui ka tema sulgemisega sõidukisse või ruumi. Ebaselge on, kas isikut võib lugeda kinnipeetuks ka alates hetkest, mil kinnipidamise teostamiseks pädev isik talle kinnipidamisest suuliselt teatab. Näiteks võib tuua olukorra, kus politseiametnikul esineb avalikus kohas alus isiku kahtlustatavana kinnipidamiseks. Politseiametnik ei riski füüsilise sekkumisega ning loodab olukorra külmutada kuni abijõu saabumiseni. Küll aga ütleb politseiametnik isikule, et ta on kahtlustatavana kinni peetud, ta ei tohi lahkuda ning asub nõuetekohaselt talle tema õigusi selgitama.

Kuigi esmapilgul võib käsitletud küsimus isiku faktilise kinnipidamise mõistest tunduda triviaalne, siis tegelikkuses võib menetleja tahteavalduse arvestamine omada suurt rolli. Nii näiteks tuleb lahendada küsimus kriminaalmenetluse algamisest ning kahtlustatava menetlusstaatus omistamisest olukorras, mil politseiametnik teatab küll isikule, et ta on kahtlustatavana kinni peetud, kuid muudab hiljem täiendavate asjaolude selgumisel ning enne füüsilist vabaduse piiramist enda meelt ja leiab, et isiku kinnipidamiseks ei ole alust. Nimetatud olukorras on suur oht, et isiku kinnipidamine jäetakse nõuetekohaselt vormistamata, kuna politseiametnik võib jõuda järeldusele, et faktiliselt ei ole isikut kinni peetud. Teine problemaatiline olukord võib tekkida juhul, kui ülaltoodud näites otsustab isik enne tema vabaduse füüsilist piiramist põgeneda. Juhul, kui järeldada, et menetleja

⁸⁵ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 206-207.

⁸⁶ RKKKo 3-1-1-48-09, p 15.

tahteavaldus toob kaasa kahtlustatava menetlusseisundi ning isiku kinnipidamise algusaja, võiks aktualiseeruda küsimus põgeneja vastutusest KarS § 328 järgi.⁸⁷

Töö autor leiab, et isiku faktiliseks kinnipidamiseks tuleb pidada nii tema vabaduse füüsilist piiramist kui ka isiku teavitamist tema kinnipidamisest. Vastupidine käsitus ei kaitseks isikut meelevaldse kinnipidamise eest. Kinnipidamise teostamiseks pädev ametnik võiks sellisel juhul selgitada isikule, et ta on kinni peetud, misjärel õiguskuulekas inimene jääks nimetatud olukorras paigale ja loobuks oma edasisest liikumisvabaduse teostamisest. Seega loomuliku elukäsitluse järgi saaks isik aru, et ta ei ole vaba lahkuma. Lahkumisvõimalust vabadust piiravast olukorrast on ka EIK pidanud üheks asjaoluks, mida hinnata selgitamiseks, kas isikult on *de facto* võetud vabadus.⁸⁸ Seetõttu ei saa pidada aktsepteeritavaks olukorda, kus kinnipidamise teostamiseks pädev ametnik võiks ilma õiguslike tagajärgedega isikule teatada, et ta on kahtlustatavana kinni peetud. Autor mõönab, et ametniku tahteavalduse arvestamine võib tuua kaasa KarS § 328 koosseisu kohaldamisala ebamõistliku laiendamise, kuid leiab, et pigem tuleb õigeaks lahenduseks pidada viidatud kuriteokoosseisu muutmist,⁸⁹ kui kinnipidamise algusaja sidumist füüsilise vabaduse võtmisega.

2.2. Kinnipidamise protokollimine

Protseduurilises mõttes on isiku kinnipidamisel oluline kinnipidamise põhjuste ning kinnipeetava õiguste ja kohustuste selgitamine⁹⁰ ja KrMS §-s 218 ja VTMS §-s 46 sätestatud kohustus koostada kinnipidamise protokoll. Kinnipidamise protokoll üheks eesmärgiks tuleb pidada põhiõiguste riive täpset dokumenteerimist, mis tagab võimaluse toimingu õiguspärasust tagantjärele hinnata. Tulenevalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivist 2012/13/EU, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, võib kinnipidamise protokoll tulevikus evida veel täiendavat funktsiooni. Direktiivi art 7 lg 1 kohaselt peab liikmesriik olukorras, kus kriminaalmenetluse raames isik vahistatakse ja peetakse kinni, tagama, et vahistatud isikule või tema kaitsjale tehakse kättesaadavaks konkreetse kohtuasjaga seotud dokumendid, mis on pädevate asutuste valduses ning mis on olulised vahistamise või kinnipidamise seaduslikkuse tõhusaks vaidlustamiseks siseriiklike õigusaktide alusel. Kuigi direktiivi sõnastuses kasutatakse sõnaühendit „vahistatakse ja peetakse kinni“ (*arrested and detained*), selgitatakse preambuli punktis 21, et selle all tuleb mõelda olukorda, kus kahtlustatavalt või süüdistatavalt isikult on kriminaalmenetluse käigus võetud vabadus EIÕK art 5 lg 1 p c kohaselt, nagu seda tõlgendab EIK.

⁸⁷ Vt käesoleva töö pt 2.3.2.

⁸⁸ EIKo 09.11.2010, 4634/04. *Osyenko vs. Ukraina*, § 49.

⁸⁹ Pikemalt käesoleva töö pt 2.3.2.

⁹⁰ Kinnipidamise põhjuste selgitamise kohta vt pikemalt käesoleva töö pt 1.2.

Direktiivi ülevõtmiseks kavandatava seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on tõenditega tutvumise nõue isiku kahtlustatavana kinnipidamisel või tema vahistamisel tagatud ka juhul, kui kahtlustatavana kinnipidamise protokollis kirjeldatakse tulenevalt KrMS § 217 lg-st 2, miks isik on kahtlustatavana kinni peetud ning miks on alust teda kahtlustatavaks pidada, viidates sealjuures näiteks kannatanu või tunnistajate selgitustele või ütlustele. Juhul, kui seda peetakse vajalikuks, võib isikule anda juurdepääsu ka vahetult tõendile või selle osale.⁹¹ Magistritöö autor suhtub sellisesse arusaama skeptiliselt. Paraku seisneb tavapärase praktika kinnipidamise protokollimisel sobivale eelnevalt blanketil olevale kinnipidamise alusele joone alla tõmbamises. Sellist praktikat toetab ka Justiitsministri määrusega⁹² kehtestatud kahtlustatavana kinnipidamise protokollis näidismuudatus. Sellisel viisil kinnipidamise protokollimine ei täida sisuliselt protokollis koostamise eesmärki, ei võimalda efektiivset järelkontrolli ega anna meetmele allutatud isikule vajalikku informatsiooni. Magistritöö autor leiab, et kinnipidamise protokollis peaks meedet kohaldav ametnik kinnipidamise tinginud faktilisi asjaolusid sellise põhjalikkusega kirjeldama, et oleks tagatud võimalus hinnata isikuvabaduse riive legitiimsust ja proportsionaalsust. Teisest küljest soovib magistritöö autor välja tuua, et tulenevalt meetme lühiajalisusest ei olegi isikul reaalselt võimalik enda kahtlustatavana kinnipidamist efektiivselt vaidlustada või enda vabastamist taotleda. Printsipi on võimalik uurimiskaebuse esitamine prokuratuurile KrMS § 228 lg 1 kohaselt. Samas on tulenevalt KrMS § 229 lg-st 1 nimetatud kaebuse lahendamiseks aega 30 päeva. Seega on ebatõenäoline, et uurimiskaebusega saavutataks menetlustoimingu peatamine või õiguste rikkumise kõrvaldamine. Pigem on reaalne, et prokuratuur võib kooskõlas KrMS § 229 lg 2 p-ga 2 tunnistada isiku õiguste rikkumist *ex post facto*.

Samuti võib problemaatiliseks pidada levinud praktikat, mille kohaselt koostab patrullpolitseinike poolt faktiliselt kinni peetud isiku kinnipidamisprotokollis ametnik, kes faktilises kinnipidamistoimingus ei osalenud. Selline praktika on ilmselges vastuolus Riigikohtu seisukohaga, mille kohaselt peab protokollis koostaja viibima menetlustoimingu juures, sest oma allkirjaga kinnitab ta, et menetlustoiming tehti just sellisel viisil, nagu see on protokollis kajastatud.⁹³

⁹¹ Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde, lk 3-4. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=0c06d763-d654-48e7-8906-3835a619c165&, 21.04.2014.

⁹² Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidismuudatuste kehtestamine. JMm 16.07.2008 nr 39. - RTL 2008, 66, 934 (Lisa 57).

⁹³ RKKKo 3-1-1-31-11, p 20.1.

2.3. Kahtlustatavana kinnipidamine kriminaalmenetluses

Isiku kahtlustatavana kinnipidamine on reguleeritud KrMS 8. peatüki ("Kohtueelne menetlus") 3. jaos ("Isiku kahtlustatavana kinnipidamine"). Kahtlustatav on kriminaalmenetluse subjekt, kes on defineeritud KrMS § 33 lg-s 1 kui isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule. Tulenevalt Riigikohtu definitsioonist, tuleb menetlustoiminguks pidada menetleja iga toimingut, mis on suunatud menetluse läbiviimisele. Täiendavalt eristatakse uurimistoimingut, mis on tõendi saamisele suunatud menetlustoiming.⁹⁴

Kahtlustatavana kinnipidamine on KrMS § 33 lg 1 kohaselt kahtlustatava staatuse omistamisel eraldiseisev alus. Nimetatud eristuse vajalikkust vajab selgitamist. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et kinnipidamine on eraldi alusena välja toodud seetõttu, et see riivab oluliselt isiku põhiõigusi ja kinnipidamise puhul on seadusandja toonud välja need juhud, millal on olemas piisav alus kahtlustada isikut kuriteo toimepanemises.⁹⁵ Menetlustoiming, millele allutatud isikut on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises, hõlmab reeglina ka kahtlustatavana kinnipidamist. Seega võib kahtlustatava mõiste sisustamine läbi kahe alternatiivi, millest üks hõlmab teist, olla normitehniliselt küsitav. Vaadeldes kahtlustatavana kinnipidamise aluseid, tuleb tõdeda, et seadusandja on alused loetlenud ammendavalt ning seega sisuliselt määratlenud, millisel juhul võib isiku kahtlustatavana kinni pidada. Sealjuures ei ole kahtlustatavana kinnipidamise õiguslik alus seatud *expressis verbis* sõltuvusse kuriteokahtluse olemasolust, vaid teatud faktilisest asjaolust. Seega võib eelnevalt osundatud seisukohaga nõustuda ning leida, et seadusandja on kahtlustatava kinnipidamise seaduslike aluste hulgas ühtlasi ammendavalt loetlenud need asjaolud, mis tingivad kuriteokahtluse jaatamise. Samas võib selliste „ettekirjutatud“ kuriteokahtluse kriteeriumite kohaldamisel tekkida EIK praktika valguses probleem piisava ja *bona fide* kuriteokahtluse tuvastamisel.⁹⁶

Järgmisena tuleks lahendada küsimus sellest, kas kahtlustatava kinnipidamist saab pidada vabaduse võtmiseks või pelgalt liikumisvabaduse riiveks. Mõnevõrra üllatuslikuna on E. Kergandberg pidanud kahtlustatava kinnipidamist selle meetme lühiajalisuse ning tagasihoidliku intensiivsuse tõttu pigem isikuvabadust piiravaks kui vabadust võtvaks meetmeks. Viidatud autor on samas selgitanud, et KrMS § 217 tekstist ning PS § 21 tekstist

⁹⁴ RKKKm 3-1-1-2-13, p 5.2.

⁹⁵ A. Plekksepp. KrMSKomm § 33/2.1.

⁹⁶ Vt pikemat käsitlust käesoleva töö pt 2.3.1.1.

tuleneb vastupidine.⁹⁷ Töö autor leiab, et kahtlustatavana kinnipidamist tuleb praktiliselt alati pidada vabaduse võtmiseks. Kahtlustatavana kinnipidamise regulatsioon sisaldab endas vabaduse võtmise presumptsiooni. Esiteks tuleneb see KrMS § 217 lg 1 tekstist, milles on kahtlustatavana kinnipidamist defineeritud läbi kahtlustatavalt vabaduse võtmise. Teiseks nähtub see PS § 21 lg-st 1, mis käsitleb isiku õigusi, kellelt on võetud vabadus ning loetleb sealhulgas ka kahtlustatavana kinnipeetu eriõigused. Kuigi käesolevas töös on eelnevalt selgitatud, et EIK praktikas ei ole vabaduse võtmise tuvastamisel määrava tähtsusega kohaldatud meetme siseriiklik liigitus või paigutus õigussüsteemis,⁹⁸ tuleb vaadeldes kohtu kriteeriumeid vabaduse võtmise tuvastamisel sellegipoolest pea alati möönda, et kahtlustatavana kinnipeetult on vabadus võetud ka EIÕK art 5 lg 1 mõttes. Nimetatud seisukohta toetab ka EIÕK art 5 lg 1 punkti c ja art 5 lg 3 sõnastus.

2.3.1. Kahtlustatavana kinnipidamise alused

Kahtlustatavana kinnipidamine kui isikuvabaduse riive legitiimne alus tuleneb PS § 20 lg 2 p-st 3 ning EIÕK art 5 lg p-st c. Spetsiaalsed kinnipidamise alused on kahe ammendava loeteluna sätestatud KrMS § 217 lg-tes 2 ja 3. N. Aas on õiguskirjanduses jaotanud kahtlustatavana kinnipidamise alused imperatiivseteks ning fakultatiivseteks.⁹⁹ Kuni 19.06.1998 kehtinud kriminaalmenetluse koodeksis¹⁰⁰ oli isiku kinnipidamine kriminaalmenetlustoiminguna puhtalt menetleja diskretsioonotsus. 13.05.1998 vastu võetud ja 19.06.1998 jõustunud muudatusseaduse¹⁰¹ §-ga 46 muudeti kahtlustatava kinnipidamise regulatsiooni ning sätestati ka praegusel hetkel KrMS-i üle toodud kinnipidamise alused.

Kinnipidamise aluste liigitamisel imperatiivseteks ja fakultatiivseteks on lähtutud seaduses sisalduvate aluste kohustavast ja volitavast iseloomust. KrMS § 217 lg-s 2 sisalduvate aluste esinemisel on meetme kohaldaja kohustatud kahtlustatava kinni pidama. Kinnipidamise imperatiivsete aluste eesmärgiks on õiguskirjanduses peetud menetleja kohustamist koguma ja kindlustama tõendeid ajal, mil need on veel rikkumata.¹⁰² KrMS § 217 lg-s 3 sisalduvate aluste puhul on menetlejal õigus isik kinni pidada.

⁹⁷ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk-d 81-82, 205.

⁹⁸ EIKo 23.02.2012, 29226/03. *Creangă vs. Rumeenia*, § 92.

⁹⁹ N. Aas. KrMSKomm § 217/3,4.

¹⁰⁰ Kriminaalmenetluse koodeks. - ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa...1998, 4, 62; 17, 265.

¹⁰¹ Kriminaalmenetluse koodeksi, kriminaalkoodeksi, haldusõiguserikkumiste seadustiku, politseiseaduse, apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku, jätlustegevuse seaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus. - RT I 1998, 51, 756.

¹⁰² N. Aas. KrMSKomm § 217/3.

2.3.1.1. Kinnipidamine imperatiivsetel alustel

KrMS § 217 lg 2 kohaselt peetakse isik kahtlustatavana kinni, kui ta on tabatud kuriteo toimepanemiselt või vahetult pärast seda; kuriteo pealtnägija või kannatanu osutab temale kui kuriteo toimepanijale või kui kuriteojäljed viitavad temale kui kuriteo toimepannud isikule.

Kuigi see ei tulene *expressis verbis*, leiab käesoleva töö autor, et kõiki nimetatud kinnipidamise aluseid tuleb tõlgendada restriktiivselt ning kohalduvaks vaid vahetult toimepandud kuriteo korral. Paraku ei leia sellisele tõlgendusele mujalt tuge, kui objektiiv-teleoloogiliselt eeldades, et kinnipidamise aluste dualistliku jaotuse eesmärgiks on sätestada imperatiivsed kinnipidamise alused kriminaalmenetluse tagamiseks *in flagrante delicto* (vahetult toimepandud kuriteo) olukorraks ning fakultatiivsed alused, mis ei sõltu teo toimepanemise ajast ja nõuavad täiendavat legitimatsioonialust.

Imperatiivse kinnipidamise võimalikke ohte ilmestab Ameerika Ühendriikide näide võitluses perevägivallaga, kus käesolevaks hetkeks ei ole kohustuslik kinnipidamine end õigustanud. Juba 1977. aastal võeti Oregonis vastu seadus, mis kohustas politseid teatud juhtudel kinni pidama isikuid, keda oli alus kahtlustada perevägivalla toimepanemises.¹⁰³ Teistes osariikides aitas nimetatud trendile seadusloomes kaasa Minneapolis 1981-1982. aastal läbi viidud uuring, mis näitas, et kõige paremini aitas perevägivalla retsidiivsuse ennetamiseks isiku kinnipidamine (uuringus olid alternatiivideks isikute nõustamine ning kahtlustatava sundimine sündmuskohalt lahkuma).¹⁰⁴ Nimetatud uuringu avaldamise järgselt võtsid enamik osariike vastu kinnipidamist soodustava regulatsiooni. Seetõttu tõusis perevägivalla juhtumite puhul tuntavalt ka kinnipidamiste protsent.¹⁰⁵

Käesolevaks ajaks on kohustuslik kinnipidamine taandumas soovitusliku kinnipidamise ees. Esiteks on statistilist tõendamist leidnud, et kohustuslik kinnipidamine näib suurendavat tapmiste arvu lähisuhtevägivallas. Soovituslik kinnipidamine mõjub tapmiste arvu vähendavalt.¹⁰⁶ Kirjanduses on nimetatud fenomeni põhjuseks peetud asjaolu, et kohustuslik kinnipidamine ei mõju mitte üldpreventiivselt, vaid vähendab politsei poole pöördumist. Nimelt ei julge perevägivalla ohvriks langenud inimesed vahejuhtumist politseile teatada, sest

¹⁰³ C. Forell. Stopping the Violence: Mandatory Arrest and Police Tort Liability for Failure to Assist Battered Women. - Berkeley Women's Law Journal 6/1991, lk 233.

¹⁰⁴ R. A. Berk, L. W. Sherman. The Minneapolis Domestic Violence Experiment. - Police Foundation Reports, April 1984, lk 6.

¹⁰⁵ J. McClennen. Social Work and Family Violence: Theories, Assessment, and Intervention. New York: Springer Publishing Company 2010, lk 162.

¹⁰⁶ K. Points, C. Richie. Do Mandatory and Recommended Arrest Laws Decrease Female Homicide Rates? - Duke University, 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://econ.duke.edu/uploads/assets/dje/2008/Points%20Richie.pdf>, 26.02.2014.

kardavad, et kuna partner peetakse kinni, võib järgneda kättemaks.¹⁰⁷ Teisalt nähti ka kohustuslikus kinnipidamises probleeme põhiseaduse valguses. Kuigi valitseva seisukoha järgi oli kohustusliku kinnipidamise eesmärk ennetav, siis see evis ka karistuslikke elemente. Isiku karistamine ilma kohase protsessita ning kaitseõigust tagamata ei ole aga USA ülemkohtu praktika kohaselt (ning sarnaselt mandri-Euroopa kohtupraktikale) kooskõlas süütuse presumptsiooniga.¹⁰⁸ Samuti on kohustusliku kinnipidamise kriitikud leidnud, et kohustuslik kinnipidamine ilma erakordsete asjaoludeta, ei ole kooskõlas põhiseadusega, sest see lubab liialt kergekäeliselt isikuvabadust riivata.¹⁰⁹

Käesolevas töös on eelnevalt viidatud õiguskirjanduses avaldatud seisukohale, mille kohaselt on seadusandja kahtlustatava kinnipidamisel toonud välja need juhud, millal on olemas piisav alus kahtlustada isikut kuriteo toimepanemises.¹¹⁰ Töö autor argumenteerib järgnevalt, et vaatamata seaduse imperatiivsele vormile peab ka KrMS § 217 lg-s 2 sätestatud kinnipidamise aluste esinemisel täiendavalt hindama kuriteokahtluse intensiivsust.

Kehtivas kriminaalmenetluse seadustikus on erinevate kriminaalmenetluslike sammude astumise lubatavus sõltuvuses kuriteokahtluse astme intensiivsusest – printsiibis on tegemist erinevate tõendamisstandarditega. Kuriteokahtluse intensiivsuse nõue on sõltuvuses selle alusel tehtava menetlusotsusega riivatavate põhiõiguste intensiivsusest.¹¹¹ Õigusteadus eristab erinevaid tõendamisstandardeid. Tõendamisstandardit võib käsitleda kui potentsiaalselt tekkida võivate vigade riski jaotamise mehhanismi. Isiku süüdimõistmine, kui kriminaalmenetluse tulem, mis riivab süüdistatava põhiõigusi kõige enam, on seotud *in dubio pro reo* põhimõttega, kus kohus peab kõik kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendama tema kasuks ning süüdimõistva otsuse hädavajalikuks eelduseks on kohtu veendumus, et süüdistatav on kindla teadmisega külgneva tõenäosusega toime pannud talle inkrimineeritud koosseisupärase, õigusvastase ja süüliise teo. Seeläbi on püütud tagada, et vea esinemisel on tugevalt tõenäolisem väär õigeksmõistmine, kui väär süüdimõistmine.¹¹² Samas ei ole kõikide kriminaalmenetluses tehtavate toimingute lubatavus

¹⁰⁷ R. Iyengar. Does the Certainty of Arrest Reduce Domestic Violence? Evidence from Mandatory and Recommended Arrest laws. – National Bureau of Economic Research Working Paper No. 13186. June 2007, lk 14, 17.

¹⁰⁸ *Bell v Wolfish*, 14.05.1979, Supreme Court of the United States, 441 U.S. 520, 99 S.Ct. 1861, § 535.

¹⁰⁹ P. A. Clark. Mandatory Arrest for Misdemeanor Domestic Violence: Is Alaska's Arrest Statute Constitutional? - *Alaska Law Review* 27/2010, lk 171, 189, 194.

¹¹⁰ A. Plekksepp. KrMSKomm § 33/2.1.

¹¹¹ *Ibid*, lk 547.

¹¹² J. Levy. Principled Approach to the Standard of Proof for Affirmative Defenses in Criminal Trials. - *American Journal of Criminal Law*. University of Texas School of Law. 3/2013, lk 283. Selgitatud põhimõte on kooskõlas Inglismaa juristi sir William Blackstone 18. sajandil kirjutatud ning tänaseks kuulsaks saanud lausega, mille kohaselt pääsegu pigem kümme süüdlast karistusest, kui et süütu inimene kannataks - W. Blackstone. *Commentaries on the Laws of England*, Volume 4. Oxford: Clarendon Press 1769, lk 352.

sõltuv sedavõrd rangest tõendamisstandardist. Nii piisab kriminaalmenetluse alustamisel *in dubio pro durore* põhimõttest, mille kohaselt tõlgendatakse iga kuriteokahtlus kriminaalmenetluse alustamise kasuks.¹¹³ Tulenevalt KrMS § 33 lg-st 1 on kahtlustuse esitamiseks vajalik piisav kuriteokahtlus. Samas nõuab vahistamise puhul kohtupraktika põhjendatud kuriteokahtluse olemasolu selles, et vahistatav on toime pannud kuriteo tunnustega teo.¹¹⁴ Põhjendatud kuriteokahtlust on defineeritud kui veendumus, et suure tõenäosusega on kahtlustatav või süüdistatav kas kuriteo täideviija või sellest osavõtja.¹¹⁵ Seega on seadusandja püüdnud võrdeliselt õiguste riive intensiivsusega maandada võimalike vigade tekkimise riski.

Magistritöö autor leiab, et Eesti seadusandluses ning kohtupraktikas ei ole tõendamisstandardid vajalikul määral välja kujunenud ning see võib tekitada raskusi kinnipidamiseks nõutava kuriteokahtluse olemasolu tuvastamisel. Näiteks jääb arusaamatuks, mida pidas Riigikohus silmas ülalviidatud suure tõenäosuse all, mille läbi sisustati põhjendatud kuriteokahtlust.¹¹⁶ Tõenäosuse hindamine suureks või väikeseks sõltub konkreetsetest asjaoludest.¹¹⁷ Eesti seadustes ning kohtupraktikas on tõendamisstandardite väljendamiseks kasutatud erinevat terminoloogiat. Samas peab kasutatud väljendite ning nende võrdluse puhul olema tõendamisstandardi gradatsioon selgelt arusaadav. Näiteks ei ole üheselt selge, kas „küllaldane alus“ nõuab suuremat tõenäosust kui „piisav kahtlus“ või kas „alus arvata“ ja „põhjendatud kahtlus“ on võrdväärset tõendamisstandardid. Käsitletud probleem ei ole omane ainult kriminaalmenetlusele. Ka 01.07.2014 jõustuvas korrakaitse seaduses kasutatakse läbivalt määratlemata mõistet „piisavalt tõenäoline.“ Eelnevast tulenevalt leiab magistritöö autor, et tõendamisstandardite probleem Eesti õiguses vajaks eraldi käsitlemist.

Vaadates imperatiivse kinnipidamise aluseid, nähtub et seadusandja ei ole kinnipidamise kohaldamist *expressis verbis* seostanud kuriteokahtluse olemasolu või selle intensiivsusega. On võimalik järeldada, et selle asemel on seadusandja püüdnud sätestada konkreetseid juhtumid, millal on *prima facie* võimalik järeldada piisava kuriteokahtluse olemasolu kinnipidamise kohaldamiseks. EIÕK inglisekeelses versioonis kasutatakse art 5 lg 1 p-s c

¹¹³ RKKKo 3-1-1-60-10, p 9.

¹¹⁴ RKKKm 3-1-1-105-11, p 12

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-103-06, p 10.

¹¹⁶ Angloameerika kohtupraktika on olnud täpsem ning põhjendatud kuriteokahtluse sedastamiseks nõudnud, et see oleks individualiseeritav, konkreetne ja sõnades väljendatav kahtlus, mis võimaldab mõistlikult ettevaatlikul isikul jõuda järeldusele, et tarvidusele võetavad meetmed on kohased. Sõnades väljendamatul ega *bona fide* kahtlus ei ole piisav - *Terry v Ohio*, 10.06.1968, Supreme Court of the United States, 392 U.S. 1, 88 S.Ct. 1868.

¹¹⁷ Nii näiteks võib pidada 20% tõenäosust viimasajuks väikeseks, seevastu ei saa sama väita 10% tõenäosuse kohta lennuõnnetuse toimumiseks.

sätetatud kinnipidamise aluse eeldusena keelendit *reasonable suspicion*, mis on tõlgitud kui põhjendatud kahtlus. Ka PS § 20 lg 2 p-s 3 sisaldub eeldus, et kinnipeetav on õigusrikkumises põhjendatult kahtlustatav. Eespoolselgitatust tulenevalt peab Eesti riigisisene kohtupraktika põhjendatud kuriteokahtluse olemasolu pigem isiku vahi alla võtmise eelduseks.¹¹⁸ On selge, et isiku vahi alla võtmine on tema õigusi tunduvalt rohkem riivavam meede, kui tema lühiajaline kinnipidamine. Kuivõrd isikuvabaduse riive intensiivsus suureneb aja jooksul, võib samas põhjendatuks pidada intensiivsema kuriteokahtluse nõude seadmist isiku vahistamisele. Samas tuleb ilmselt mõnda, et Riigikohus ei püüdnud oma lahendis mitte niivõrd anda põhjendatud kuriteokahtluse põhjanevat definitsiooni, vaid sätestada vahistamiseks vajalik kuriteokahtluse intensiivsus. Seetõttu on mõistlik kahtlustatavana kinnipidamiseks vajaliku kuriteokahtluse selgitamiseks pöörduda EIK praktika poole.

Iseenesest on selge, et kahtlustatava esialgseks kinnipidamiseks ei pea olema sama palju tõendeid, kui tema süüdimõistmiseks või isegi süüdistuse esitamiseks. Üks esialgse kinnipidamise eesmärke seisnebki isiku allutamises ülekuulamisele, et kuriteokahtlust kinnitada või ümber lükata.¹¹⁹ Täiendavalt on EIK selgitanud, et liikmesriik peab suutma esitada asjaolusid, mis tõendavad, et isiku kinnipidamiseks esines põhjendatud (*reasonable*) kahtlus selles, et ta on toime pannud süüteo. Seda peeti eriti vajalikuks olukorras, kus riigisisene õigus seadis kuriteokahtluse lävendi madalamaks ning vabaduse võtmiseks piisas nii-öelda *bona fide* kahtlusest. Kohus leidis, et põhjendatud kuriteokahtlust tuleb hinnata juhtumipõhiselt, kuid vabaduse võtmiseks peab jaatama objektiivse kõrvaltvaataja kahtlust, et meetmele allutatud isik võis olla toime pannud kuriteo.¹²⁰

Kuriteokahtluse hindamata jätmine võib mõjutada kinnipidamise õiguspärasust. Nii ÜRO Inimõiguste Komitee kui ka EIK on leidnud, et kinnipidamise õiguspärasus koosneb kahest elemendist: seaduslik alus ja põhjendatus. ÜRO Inimõiguste Komitee on leidnud, et seadusliku aluse nõuet on rikutud, kui isik on kinni peetud alusel, mida ei ole selgelt siseriiklikes õigusaktides sätestatud.¹²¹ Samas on selgitatud, et meelevaldse kinnipidamise mõiste on laiem kui pelgalt õigusvastane kinnipidamine. Meelevaldse kinnipidamisega on tegemist siis, kui kinnipidamine ei ole juhtumi asjaolusid arvesse võttes vajalik. Seega tuleb hinnata vabaduse võtmise proportsionaalsust.¹²² Täiendavalt on Komitee seadusliku aluse ja meelevaldsuse eristamisel leidnud, et kinnipidamise kooskõla kehtiva seadusega ei oma tähtsust, kui isiku vabadus on sellegipoolest võetud konkreetseid asjaolusid arvesse võtmata,

¹¹⁸ RKKKo 3-1-1-103-06, p 10.

¹¹⁹ EIKo 10.01.2006, 21768/02. *Selçuk vs. Türgi*, § 23.

¹²⁰ EIKo 30.08.1990, 12244/86; 12245/86; 12383/86. *Fox, Campbell ja Hartley vs. Ühendkuningriik*, §-d 34-35.

¹²¹ ÜROIKo 26.04.1996, CCPR/C/60/D/702/1996. *Clifford McLawrence vs. Jamaica*, § 5.5.

¹²² ÜROIKo 30.04.1997, 560/1993, CCPR/C/59/D/560/1993. *A. vs. Austraalia*, § 7.6.

ehk meelevaldselt.¹²³ Sisuliselt on sama kinnitanud ka EIK otsuses *A. ja teised vs. Ühendkuningriik*. Kohus selgitas, et vabaduse võtmine peab olema seaduslik, ehk põhinema seaduses sätestatud alusel, kuid sellest üksi ei piisa. EIÕK art 5 lg 1 nõuab, et isik oleks kaitstud meelevaldse kinnipidamise eest. Seega peab lisaks seaduslikule alusele olema kinnipidamine ka põhjendatud.¹²⁴ Täpsemalt on kinnipidamise põhjendatuse aluseid selgitatud EIK otsuses *Saadi vs. Ühendkuningriik*. Kohus on leidnud, et meelevaldse kinnipidamise vältimiseks peab veenduma, et kinnipidamine oleks teostatud heas usus, kinnipidamiskoht ning –tingimused peavad olema sobivad ning kinnipidamise kestus ei tohi ületada seda, mis on eesmärgi saavutamiseks vajalik.¹²⁵ Lahendis *Ladent vs. Poola* on EIK täiendavalt selgitanud proportsionaalsuse põhimõtte kaalumise vajadust vabaduse võtmisel.¹²⁶

Magistritöö autor leiab, et olukord, kus isiku kinnipidamine on vaid subsumeerimise ning mitte diskretsiooni küsimus, võib sattuda vastuollu kinnipidamise põhjendatuse ja proportsionaalsuse nõudega.¹²⁷ Illustreeriva näitena võib tuua olukorra, kus alkoholijoores isik, kellele on kallale tungitud, osutab politseiametniku juuresolekul juhuslikule möödakäijale, kui oma väidetavale kallaletungijale. Seega esineb KrMS § 217 lg 2 p-s 2 sätestatud imperatiivne kinnipidamise alus. Kahtlemata võib sellises olukorras teatud juhtudel olla isiku kinnipidamine põhjendatud. Samas ei saa nõustuda, et politseiametnik on sellisel juhul paratamatult seotud imperatiivse kohustusega isik kinni pidada. Kuivõrd EIK praktika kohaselt peab kinnipidamine olema teostatud heas usus ning põhjendatud kuriteokahtluse olemasolul, ei saa pidada aktsepteeritavaks isiku kinnipidamist, kui politseiametnik on kindla teadmisega külgneva tõenäosusega veendunud, et isikul ei saa olla menetletava kriminaalasjaga puutumust. Vastupidisel juhul võiks kinnipidamine olla küll formaalselt õiguspärane, kuid põhjendamatu ning vastuolus proportsionaalsuse põhimõttega.

Seetõttu leiab töö autor, et kuigi imperatiivse kinnipidamise alused on sätestatud viisil, mis tagavad üldjuhul ka põhjendatud kuriteokahtluse olemasolu, peab siiski teatav hinnanguruum olema ka meedet kohaldaval ametnikul. Vastasel juhul ei saa tõsikindlalt jaatada isikuvabaduse riive vajalikkust ning kahtlustatava kinnipidamise regulatsioon ei pruugiks olla kooskõlas isikuvabadust kaitsvate põhiõiguste olemusega.

¹²³ ÜROIKo 27.07.1994, 458/1991, U.N. Doc. CCPR/C/51/D/458/1991 (1994). *Womah Mukong vs. Kamerun*, § 9.8.

¹²⁴ EIKo 19.02.2009, 3455/05, *A. ja teised vs. Ühendkuningriik*, § 164.

¹²⁵ EIKo 29.01.2008, 13229/03. *Saadi vs. Ühendkuningriik*, § 74.

¹²⁶ EIKo 18.03.2008, 11036/03. *Ladent vs. Poola*, § 56.

¹²⁷ Väärrib märkimist, et rmas Krüger on vaatamata imperatiivsete aluste olemasolule selgitanud, et kinnipidamine ei ole menetlejale kohustuslikuks toiminguks. Võimalik, et tegemist on siiski ebaõnnestunud väljendusega ning viidatud autor pidas silmas kinnipidamist vaid fakultatiivsetel alustel - vt U. Krüger, lk 73-74.

Eelnevale tuginedes leiab töö autor, et KrMS § 217 lg-s 2 sätestatud kinnipidamise aluste regulatsioon peaks põhiõiguste kaitsmise huvides olema selgem. Juhul, kui seadusandja ei pea võimalikuks imperatiivsetest kinnipidamisalustest täielikult loobuda, tuleks tagada, et meedet kohaldaval ametnikul oleks võimalikult suur kaalutlusruum. Sellisel juhul peaks imperatiivne kinnipidamine hõlmama kitsalt vaid olukordi, mis oma spetsiifika tõttu lubavad isiku kinnipidamist pidada vaid subsumeerimise ning mitte diskretsiooni küsimuseks. Eelduslikult saaks selliseks olukorraks pidada vaid isiku tabamist kuriteo toimepanemiselt või mõnd teist äärmiselt tihedalt kuriteo vahetusega seotud sündmust. Teise võimalusena võiks kaaluda KrMS § 217 lg-s 2 ning KrMS § 217 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise aluste eristamist teistel alustel. Ühe lahendusena võib näha KrMS § 217 lg-tes 2 ja 3 kehtestatud aluste eristamist mitte nende imperatiivsuse ja fakultatiivsuse järgi, vaid nende seotusega sündmuse vahetusega. KrMS § 217 lg 2 võiks sätestada leebemad kinnipidamise alused *in flagrante delicto* olukorraks ning KrMS § 217 lg 3 võiks jääda oma põhimõttelt senisele kujule ja sätestada täiendavad alused isiku kahtlustatavana kinnipidamiseks olukorras, kus kuriteo toimepanemisest on möödunud pikem ajavahemik. Samas oleks mõlemal juhul kinnipidamine ametniku diskretsioonotsus. KrMS § 217 lg 2 loetelule võiks seega senise asemel eelneada: „Isiku võib kahtlustatavana kinni pidada kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda, kui:“, ning seejärel võiks järgneda hetkel kehtiv loetelu. Sellisel viisil oleks kaotatud kinnipidamise imperatiivsuse nõue ning kinnipidamise alused oleksid *expressis verbis* seotud kuriteo toimepanemise vahetusega. Samas ei välista autor, et sellegipoolest võib kohustuslik kinnipidamine teatud juhtudel osutuda vajalikuks, mistõttu oleks *de lege ferenda* heaks lähtekohaks ka imperatiivsete kinnipidamisaluste kitsendamine ja menetlejale võimalikult suure kaalutlusruumi andmine ning imperatiivse kinnipidamise *expressis verbis* sidumine kuriteo vahetusega.

2.3.1.2. Kinnipidamine fakultatiivsetel alustel

KrMS § 217 lg-s 3 on sätestatud nii-nimetatud fakultatiivsed kinnipidamise alused, mis lubavad kuriteole viitavate muude andmete põhjal isiku kahtlustatavana kinni pidada, kui ta püüab põgeneda; ei ole tuvastatud tema isikut; ta võib jätkuvalt toime panna kuritegusid või ta võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või seda muul viisil takistada.

Käesoleva töö autor peab vajalikuks pikemalt peatuda KrMS § 217 lg 3 p-s 4 sätestatud kinnipidamise aluse teisel alternatiivil. Nimetatud alternatiiv annab aluse isiku kinnipidamiseks, kui ta võib kriminaalmenetlust takistada. Tähelepanuväärne on asjaolu, et vastavat legitimaatsioonialust vabaduse võtmiseks ei tulene PS §-st 20. Samuti ei tulene nimetatud alust vabaduse võtmiseks EIÕK art 5 lg-st 1. Vaatamata eelnevale tuleb möönda, et

EIK praktikas on menetluse takistamise võimalust arvestatud ühe vahi all pidamise põhjendamise alusena.

Kohtuasjas *Clooth vs. Belgia* on EIK vahistuse kestuse legitiimsusel hinnanud kolme tegurit: põgenemisoht, menetluse ebasoodsa mõjutamise oht ning kuritegude jätkuva toimepanemise oht.¹²⁸ Täiendavalt on näiteks kohtuasjas *Tomasi vs. Prantsusmaa* peetud kinnipidamise kestuse legitiimsusel vajalikuks hinnata kuriteo raskusastet ning avaliku korra kaitset.¹²⁹ Kohtuasjas *W. vs. Šveits* on EIK nimetatud aluseid kinnitanud ning samuti rõhutanud, et kohus aktsepteerib asjaolu, et isikut peetakse vajalikuks kinni pidada menetluse algstaadiumis, et tagada tõendite kogumine. Samas on rõhutatud, et võimalus nimetatud alusele tugineda väheneb ajas, eriti siis, kui kõik vajalikud esmased menetlustoimingud on tehtud. Samuti peab menetluse ebasoodsa mõjutamise ohu sedastamisel olema tuginetud konkreetsetele allikatele.¹³⁰

Tuleb siiski rõhutada, et kohus on menetluse takistamist pidanud jätkuva kinnipidamise kohaldamise täiendavaks argumendiks (*a further ground for the detention in issue*)¹³¹, mitte aluseks *sui generis*. Sellegipoolest leiab käesoleva töö autor, et EIK ei ole piisavalt põhjendanud valmisolekut aktsepteerida kriminaalmenetluse huvide kahjustamise ohtu jätkuva vabaduse võtmise põhjendusena. Autor leiab, et vabaduse võtmise jätkuva seaduslikkuse hindamisel ei saa kasutada kriteeriume, mis ei ole loetletud EIÕK art 5 lg-s 1. EIK vastupidine käsitus moonutab isikuvabaduse olemust ning EIÕK art 5 lg 1 ammendava loetelu eesmärki. Ei saa aktsepteerida olukorda, kus isiku vabadus võetakse esmalt legitiimsel eesmärgil, kuid tema jätkuvat kinnipidamist põhjendatakse asjaoludega, mis eraldiseisvana ei ole vabaduse võtmise aluseks. Kuigi aja möödudes muutub põhiõiguse riive intensiivsemaks, ei muuda see riive olemust. Seega ei ole isiku esmasel vabaduse võtmisel ning tema jätkuval vabaduse võtmisel põhiõiguste seisukohast olemuslikku vahet. Kooskõlas EIÕK art 5 lg 1 mõttega tuleb kinnipidamise aluse äralangemisel isik vabastada. Seonduvalt eelnevaga peab töö autor asjakohaseks viidet EIK lahendile *Wintverp vs. Holland*, milles on selgitatud, et EIÕK art 5 lg 1 annab ammendava loetelu isikuvabaduse võtmise alustest ning seetõttu ei ole konventsiooni eesmärkidega kooskõlas nimetatud aluste laiendav tõlgendamine.¹³² Vaatamata asjaolule, et EIK praktika ei ole otseselt kriminaalmenetluse kahjustamise ohtu käsitlenud vabaduse võtmise alusena *sui generis*, ei ole sellele tuginemine vabaduse võtmise täiendava alusena magistriltöö autori seisukohal kooskõlas vabaduse

¹²⁸ EIKo 05.03.1998, 12718/87. *Clooth vs. Belgia*, §-d 38-48.

¹²⁹ EIKo 27.08.1992, 12850/87. *Tomasi vs. Prantsusmaa*, §-d 90-91.

¹³⁰ EIKo 11.07.2000, 25792/94. *Trzaska vs. Poola*, §-d 64-69.

¹³¹ EIKo 26.01.1993, 14379/88. *W. vs. Šveits*, §-d 31-37.

¹³² EIKo 27.11.1981, 6301/73. *Wintverp vs. Holland*, § 37.

võtmise aluste restriktiivse tõlgendamise nõudega. Seega ei nõustu autor, et vabaduse võtmise seaduslikkuse üle otsustamisel oleks võimalik kaaluda aluseid, mis ei ole sätestatud EIÕK art 5 lg-s 1. Ainsaks võimaluseks oleks pidada kriminaalmenetluse kahjustamist õigusrikkumiseks, mille toimepanekut ärahoidmiseks võiks kõne alla tulla vabaduse võtmine EIÕK art 5 lg 1 p c järgi.

Vaatamata eelnevale leiab töö autor, et isegi juhul kui EIK peaks kriminaalmenetluse takistamise ohtu vabaduse võtmise legitiimseks aluseks, ei saa sellele tugineda riigisiselt. Sama oleks olukord ka siis, kui nimetatud vabaduse võtmise alus oleks EIÕK art 5 lg-s 1 *expressis verbis* sätestatud. Nimelt oleks sellisel juhul EIÕK-is sätestatud vabaduse võtmise alused laiemad kui PS §-s 20.¹³³ Sarnast küsimust on Riigikohus lahendanud vahistamise aluste üle otsustades. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10. jaanuari 2013. aasta kohtumääruses nr 3-1-1-127-12 oli vaidluse all olukord, kus Harju Maakohus ning Tallinna Ringkonnakohus olid isiku vahistamise põhjendamisel muuhulgas tuginenud EIK praktikale ja leidnud, et vajaduse isiku vahistamiseks tingib lisaks teistele alustele ka kahtlus, et isik võib hakata kõrvaldama tõendeid või mõjutama tunnistajaid või sõlmima õigusemõistmist kahjustavaid kokkuleppeid. Riigikohus selgitas, et „[...]Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas ühe või teise riigi õiguskorras eksisteerivate vahistamisaluste lubatavaks pidamine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 5 lg 1 punkti „c“ kontekstis ei muuda vastavat vahistamisalust automaatselt ja vahetult Eesti õiguskorra osaks.[...].“ Täiendavalt selgitas Riigikohus, et vabaduse võtmine peab olema kooskõlas riigisisese õigusega ning oma eesmärgist tulenevalt ei saa EIÕK art 5 ja seda sisustav kohtupraktika olla kuriteos kahtlustatava isiku olukorra halvendamise õiguslikuks aluseks.¹³⁴

Võrreldes vahistamisaluseid ning KrMS § 217 lg 3 p-s 4 sätestatud võimalust isiku kinnipidamiseks, kui ta võib kriminaalmenetlust muul viisil takistada, võiks järeldada, et seadusandja on kriminaalmenetluse huvisid menetluse algfaasis pidanud sedavõrd tähtsaks, et see õigustab isiku lühiajalist kinnipidamist. Samas jättes selle aluse vahistamisaluste alt välja, ei vääri kriminaalmenetluse huvid sedavõrd suurt kaitset, mis õigustaks isiku vabaduse võtmist pikemaks ajaks, kui 48 tundi. Magistritöö autor leiab sellegipoolest, et kriminaalmenetluse kahjustamise või takistamise oht ei ole PS § 20 lg 2 kohaselt vabaduse võtmise legitiimseks aluseks ka kahtlustatavana kinnipidamisel. Seetõttu on kaheldav, kas KrMS § 217 lg 3 p 4 on kooskõlas PS § 20 lg-ga 2.

¹³³ EIÕK ja PS vahekorra vt käesoleva töö pt 1.2.

¹³⁴ RKKKm 3-1-1-127-12, p-d 9.1.-9.2.

Võimalik oleks käsitleda kriminaalmenetluse takistamisena KrMS § 217 lg 3 p 4 mõttes vaid tegusid, mis on ühtlasi õigusemõistmisevastased kuriteod. Sellisel juhul võiks isiku kinnipidamine olla kooskõlas PS § 20 lg 2 p-ga 3 osas, milles see võimaldab isiku vabaduse võtmist kuriteo või väärteo ärahoidmiseks. Selgitatud tõlgenduse problemaatika seisneb selles, et see muudaks nimetatud kinnipidamise aluse sisutühjaks, sest KrMS § 217 lg 3 p 3 juba sisaldab kinnipidamise alusena asjaolu, et isik võib jätkuvalt toime panna kuritegusid. Vaatamata sellele tuleks ka sellisel juhul isiku kinnipidamise legitimatsioonialusena vaadata vaid selliseid kriminaalmenetluse takistamise viise, mis on kuriteod. Nii näiteks ei saa tulenevalt PS § 22 lg-s 3 sätestatud *nemo tenetur se ipsum accusare* põhimõtte kohaselt KarS §-s 316 sätestatud tõendi kõrvaldamise ja kunstliku loomise subjektiks olla kahtlustatav ja süüdistatav.¹³⁵ Seetõttu võiksid sisuliselt kõne alla tulla KarS §-s 322 sätestatud sundimine valeütlust andma ning KarS §-s 323 kirjeldatud tunnistaja või kannatanu suhtes vägivalla toimepanemine.

2.3.2. Kahtlustatavana kinnipeetu põgenemine

KarS § 328 kohaselt on kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu põgenemine kuritegu. Tegemist on erisubjektiga koosseisuga, mistõttu tuleb arvesse võtta, et vangistusseaduse¹³⁶ (VangS) § 2 kohaselt on kinnipeetav vanglas vangistust kandev süüdimõistetu. VangS § 3 järgi on arestialune arestimajas aresti kandev isik. Vahistatuks loetakse VangS § 4 järgi isikut, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas. Seega esmapilgul ei saa kahtlustatava põgenemist kvalifitseerida KarS § 328 alla, kuivõrd ta ei vasta koosseisuga sätestatud erilisele isikutunnusele..¹³⁷

Kuni 15.03.2007 kehtinud karistusseadustiku redaktsioonis¹³⁸ täitis KarS § 324 objektiivse koosseisu kinnipidamiskohast või vahi alt põgenemine. Seejärel muudeti nimetatud koosseis karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seaduse¹³⁹ § 9 lg-ga 56 tänapäevasele kujule. Seaduseelnõu seletuskirja kohaselt tingis koosseisu muutmise vajadus ühtlustada terminoloogiat. Seletuskirjas selgitati, et termin “vahi alt põgenemine” ei seonu VangS ega teiste õigusaktidega. Samuti selgitati nimetatud seletuskirjas kinnipeetava

¹³⁵ Vt ka S. Laos. KarSKomm § 316/3.5. - P. Pikamäe., J. Sootak. (koostajad). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 3. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009 ja TlnRngKo 09.05.2007, 1-04-215, p 9.

¹³⁶ Vangistusseadus. - RT I 2000, 58, 376...RT I, 05.07.2013, 22.

¹³⁷ Samu termineid kasutava KarS § 324 puhul on õiguskirjanduses asutud seisukohale, mille kohaselt ei ole üheselt selge, kas koosseis hõlmab kahtlustatavana kinnipeetavat - S. Laos. KarSKomm § 324/3.2.

¹³⁸ Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364... RT I 2007, 11, 51.

¹³⁹ Karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seadus. - RT I 2007, 13, 69.

ebaseadusliku vabastamise koosseisu täiendamist, et näha ette karistus ka juhtumiteks, kus ebaseaduslikult vabastatakse vahistatu või arestialune. Muudatuse tingis ametiseisundi kuritarvitamise koosseisu kehtetuks tunnistamine, kuivõrd eelnevalt oleks vahistatu või arestialuse ebaseaduslik vabastamine olnud nimetatud sättega hõlmatud.¹⁴⁰ Seega saab ka subjektiiv-teleoloogilise argumendina väita, et seadusandja on soovinud KarS § 324 erisubjektide ringi siduda vangistusseaduse vastavate sätetega ning kahtlustatavana kinnipeetu nimetatud erisubjektide hulka ei kuulu.

KarS § 328 koosseisu osas tuli teatav selgus alles 2009. aasta Riigikohtu lahendiga. Riigikohus selgitas sarnaselt töö autorile, et eespool käsitletud seadusemuudatusest saab järeldada, et KarS §-s 328 nimetatud subjektide ringi määratlemisel tuleb eelkõige silmas pidada vangistusseaduses kasutatavaid termineid. Kohus leidis, et VangS § 156 sätestab kinnipidamise arestimajas ning sama paragrahvi 3. lõikest tulenevalt kohaldatakse isiku kinnipidamisele arestimajas eelvangistuse ja aresti täideviimise sätteid. Täiendavalt juhtis kohus tähelepanu sellele, et laiemas mõttes piiratakse kahtlustatavana kinnipeetud isiku vabadust analoogiliselt vahistatuga seadusest tulenevate aluste esinemisel ja korras, ehk § 217 lg-tes 2 ja 3 sätestatud juhtudel. Lisaks eelnevale arvatakse KarS § 68 kohaselt kahtlustatavana kinnipidamise aeg eelvangistusaja hulka. Nimetatud argumentide pinnalt järeldas Riigikohus, et kahtlustatavana kinnipeetav sarnaneb oma õiguslikult seisundilt ja tema suhtes kohaldatavate piirangute poolest vahistatule VangS § 4 mõttes. Seetõttu on KarS § 328 lg-s 1 kirjeldatud süüteokoosseis täidetud ka juhul, mil kahtlustatavana kinnipeetu näiteks konvoeerimisel, ülekuulamise käigus või kinnipidamiskohast põgeneb. Lisaks väljatoodud argumentidele rõhutas kohus, et täiendavalt on selline tõlgendus vajalik kahtlustatavana kinnipeetu õiguste kaitseks, kuna sellega on tagatud ka politseiametniku vastutus KarS § 324 järgi kahtlustatavana kinnipeetu ebaseadusliku kohtlemise eest.¹⁴¹

Magistritöö autor Riigikohtu käsitleusega ei nõustu. Peamine põhjus eriarvamusele jäämiseks seisneb autori arvates selles, et kohtu põhjendamatult laiendav tõlgendamine ei ole kooskõlas EIÕK art 7 lg-s 1, PS § 23 lg-s 1 ja KarS § 2 lg-s 1 sätestatud karistusõiguse garantiifunktsiooniga *nullum crimen nulla poena sine lege* ning täpsemalt määratletusnõudega *nullum crimen nulla poena sine lege certa* ning analoogia keeluga *nullum crimen nulla poena*

¹⁴⁰ Autoriõiguse seaduse, patendiseaduse, kasuliku mudeli seaduse, tööstusdisaini kaitse seaduse, mikrolülituse topoloogia kaitse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, korruptsioonivastase seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, alkoholiseaduse, maksukorralduse seaduse, vääртеomenetluse seadustiku, karistusseadustiku rakendamise seaduse ja elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 931 SE I, p 51-52. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=061590005, 08.03.2014.

¹⁴¹ RKKKo 3-1-1-48-09, p 14.

sine lege stricta. Riigikohus on nimetatud põhimõtteid käsitledes selgitanud, et PS § 23 lg-st 1 ja § 13 lg-st 2 tulenev karistusseaduse määratletuse nõue eeldab, et süütegu määratlev õigusnorm oleks selge ja üheselt mõistetav.¹⁴² Töö autor möönab, et pea võimatu on koostada õigusnormi, mille sisu ja tõlgendamise kohta ei tekiks kunagi vaidlusi. Ka Aulis Aarnio on selgitanud, et õiguskorda ei saa kunagi nii täiuslikuna koostada, et ta annaks kohe vastuse igale tekkinud probleemile.¹⁴³ Tuleb aga tõdeda, et taoliste ebatäpsuste osas on karistusõigus seadnud täpsemad ning rangemad nõuded. Esmalt tuleb karistusõigusnormi määratletusele juba *ab inito* seada rangemad kriteeriumid. Nii on ka Kalle Merusk leidnud, et juhul kui õiguslik regulatsioon käsitleb üldist materiat, mitte ei ole suunatud spetsiaaladressaatidele, peavad põhiseaduses sätestatud demokraatia printsiibist tulenevalt olema õiguslikud ettekirjutused arusaadavad igale kodanikule.¹⁴⁴ Teiseks on karistusõigusnormi tõlgendamisel kasutatavad meetodid teiste õigusharudega võrreldes piiratumad. Võttes arvesse karistusõiguse repressiivset iseloomu, tuleb eelistada pigem kitsendavat, kui laiendavat tõlgendamist, sest laiendava tõlgendamise korral sisustatakse seadus väljaspool selle loomulikust tähendussisust.¹⁴⁵ Eeltoodud põhjustel leiab töö autor, et Riigikohus oleks nimetatud kaasust lahendades pidanud võtma analoogilise seisukoha enda 2004. aasta lahendiga, seonduvalt mopeedi ja mootorsõiduki piiritlemisega. Nimetatud lahendis leiti, et mopeedi ja mootorsõiduki piiritlemisel tuleb jääda liikluseaduses esitatud kahe formaalse tunnuse juurde ja mitte kasutada täiendavat kriteeriumi, sest täiendava kriteeriumi kasutamine tähendaks karistusõiguse laiendavat ja selle kaudu menetlusaluse isiku olukorda raskendavat tõlgendamist, mis oleks vastuolus *nullum crimen, nulla poena sine lege scripta, stricta, paevia* põhimõttega.¹⁴⁶ Lahendades küsimust kahtlustatavana kinnipeetava põgenemisest oleks Riigikohus saanud *mutatis mutandis* jääda viimast otsustatud seisukoha juurde. Selle asemel otsustas kohus loobuda vangistusseaduse definitsioonide juurde jäämisest ning kasutas täiendavaid kriteeriume hõlmavat tõlgendamist, mis läbi raskendati süüdistatava olukorda.

Töö autor möönab, et kahtlustatavana kinnipeetud isiku põgenemise kriminaliseerimine võib olla vajalik. Samas tuleks sellisel juhul regulatsiooni täpsustada. Nimelt ei pruugi Riigikohtu lahendi valguses kehtiv tõlgendus arvesse võtta kinnipidamise praktilist tegelikkust.

¹⁴² RKKKo 3-1-1-66-12, p 13.

¹⁴³ A. Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1999, lk 23.

¹⁴⁴ K. Merusk, M. Kiviorg jt. Õigusriigi printsiip ja normitehnika. Tartu: Eesti Õiguskeskus 1999, lk 14.

¹⁴⁵ A. Aarnio, lk 201. Alternatiivne lähenemine Ühendkuningriigi kohtupraktikast, kus 1973. aastal on Lord Morris leidnud: „*.../On öeldud, et õigusnormid peavad olema nii täpselt sõnastatud, et isik teab oma tegude täpseid tagajärgi ja saab oma käitumist vastavalt sellele kindlustundega reguleerida.../.../See ei ole aga võimalik mitte mingis õigussüsteemis.../.../Need, kes uisutavad õhukesel jääl, ei saa oodata silti, mis osutab täpselt kohale, kus nad sisse kukuvad.../.../*” - *R v Kneller (Publishing, Printing and Promotions) Ltd*, 14.06.1972, House of Lords, [1973] A.C. 435; [1972] 3 W.L.R. 143; [1972] 56 Cr. App. R. 633.

¹⁴⁶ RKKKo 3-1-1-120-04, p 10.

Käesoleva töö peatükis 2.1. on autor leidnud, et isikut tuleb pidada kinnipeetuks KrMS § 217 lg 1 tähenduses hetkest, kui talle on selgitatud, et ta on kinni peetud, või alternatiivselt hetkest, mil ta vabadus on füüsiliselt piiratud. Seega saaks järeldada, et KarS § 328 kohalduks ka siis, kui isik asuks politseiametnike eest ära jooksmas olukorras, kus talle on pelgalt teatatud, et ta peetakse kahtlustatavana kinni, kuid tema vabadust ei ole füüsiliselt asutud piirama. Nimetatu viiks olukorrani, kus isiku põgenemine politsei eest võiks olla kuritegu olenevalt faktist, kas talle on öeldud, et ta on kinni peetud või mitte. Töö autor leiab, et kirjeldatud käitumise puhul ei ole rakendatud kriminaalse energia intensiivsus võrreldav kinnipidamiskohast põgenemisega. Seda toetab ka argument, et kuigi politseiametnikele mittekuuletumine on taunimisväärne, on isiku põgenemisreaktsioon stressirohkes ja potentsiaalset ohtu kujutavas olukorras mõisteta. Ameerika psühholoog Walter Bradford Cannon kirjeldas juba 1929. aastal akuutset stressreaktsiooni (*fight-or-flight*). Nimetatud reaktsioon on tingitud stressirohkest olukorrast tulenevate neuroloogiliste muutuste tagajärjel, mis kallutavad isikut ohtlikus ja ootamatus olukorras esmajärjekorras põgenema ning selle võimatusel ohu vastu võitlema.¹⁴⁷ Teoebaõigus võiks olla suurem olukorras, kus tegemist ei ole enam esmase ärevussituatsiooniga ning isik põgeneb näiteks politseijaoskonnast või politseiautost. Akuutse stressireaktsiooniga arvestamisest on Saksamaa seadusandja läinud veel kaugemale, kus ei ole ilma kvalifitseerivate asjaoludeta isegi vanglast põgenemine kriminaliseeritud.¹⁴⁸ Kieli ülikooli professor dr. Heribert Ostendorf on leidnud, et inimese püüdlus vabaduse poole on võõrandamatu osa enesemääramisõigusest, mis ulatub kaugemale pelgalt *nemo tenetur se ipsum accusare* põhimõttest, mistõttu ei ole põgenemise kriminaliseerimine ega isegi karistamine distsiplinaarkorras põhjendatud.¹⁴⁹ Tuleb aga mõnda, et Saksa õigus on selles mõttes pigem erandlik.

Vaatamata eelnevast ning autori veendumusest, et kehtival kujul seda karistusõiguse garantiifunktsioon ja määratletusendõue ei võimaldaks, tuleb käsitletud Riigikohtu lahendiga konformselt kahtlustatavana kinnipeetu põgenemine kvalifitseerida kuriteona KarS § 328 järgi. Samas tuleb mõnda, et ebaselge on olukord, kas kahtlustatavana kinnipeetav on KarS § 328 erisubjekt koheselt alates tema faktilisest allutamistest kinnipidamistoimingule. On kaheldav, kas nimetatud käsitlus langeb seadusandja tahtega kokku. Seetõttu leiab töö autor, et KarS § 328 regulatsiooni tuleks muuta selliselt, et see hõlmaks *expressis verbis* kahtlustatavana kinnipeetud isiku. Samas tuleks kaaluda kahtlustatavana kinnipeetud isiku

¹⁴⁷ T. Elbert, M. Schauer. Dissociation Following Traumatic Stress: Etiology and Treatment. - Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology 2/2010, lk 109-127, lk 112.

¹⁴⁸ Vt Strafgesetzbuch §-d 120-121. - Strafgesetzbuch. - BGBl. I S. 3322... BGBl. I S. 3799.

¹⁴⁹ H. Ostendorf. Das Verbot einer strafrechtlichen und disziplinarrechtlichen Ahndung der Gefangenenselbstbefreiung. - Neue Zeitschrift für Strafrecht. 6/2007, lk 315-316.

põgenemise kriminaliseerimist vaid olukordades, kus see ei toimu nii-nimetatud esmase kinnipidamistoimingu raames enne vabaduse füüsilist piiramist. Viimatinimetatud eesmärgi saavutamisel oleks näiteks võimalik objektiivset koosseisu täiendada nõudega, et kahtlustatavana kinnipeetud isiku põgenemine peaks toimuma kinnipidamiskohast, sõidukist, menetlustoimingu ajal või konvoeerimisel. Lisaks eelnevale võib tõenäoliselt järeldada, et Riigikohtu tõlgenduse kohaselt oleks ka vääртеomenetluses kinnipeetud isik KarS § 328 erisubjekt. Arvestades asjaolu, et vääртеomenetluse tulemiks võib äärmisel juhul olla 30-päevane arest ning enamikel juhtudel vaid rahatrahv, on kolmeaastase vangistusega karistusähvardus ilmselt ebaproportsionaalne. Seetõttu peaks *de lege ferenda* olema võimalik vastutus piiratud vaid kahtlustatavana kinnipeetava põgenemisega.

2.3.3. Sunni kasutamine

De lege lata ei ole vahetu sunni kasutamist isiku kahtlustatavana kinnipidamisel reguleeritud. Kuivõrd reeglina teostavad isiku kinnipidamist politseiametnikud, juhendatakse vahetu sunni kohaldamisel PPvS vastavatest sätetest. KorS eelnõu seletuskirjas on nimetatud probleemile tähelepanu juhitud ning sedastatud, et vajadus vahetu sunni kasutamiseks on ka süüteomenetluses. Eelnõu autorid on pidanud vajalikuks tulevikus menetlusseadustikke muuta nähes ette vahetu sunni kohaldamise reeglid või viite korrakaitseadusele. Samas leitakse, et jõu ja relvade kasutamine süüteomenetluses peaks toimuma üldiselt samade reeglite kohaselt, kui ohutõrjel.¹⁵⁰ Samas võib hüpoteetiliselt tekkida olukord, kus kinnipidamist teostaval ametnikul ei ole PPvS-s sätestatud pädevusi sunni kohaldamiseks. Nii näiteks on KrMS § 31 lg 1 kohaselt uurimisasutusteks ka Maksu- ja Tolliamet ning Keskkonnainspeksioon. Samuti, kuivõrd tulenevalt KrMS § 16 lg-st 1 on ka prokuratuur pädev iseseisvalt teostama kriminaalmenetlustoiminguid, ei oleks ka prokuröriil *expressis verbis* õigust kinnipidamisel sunni kasutada.

Autor mõonab, et füüsilise jõu kasutamine on kindlasti lubatud hädakaitse teostamisel olukorras, kus kahtlustatavana kinnipeetav ründab kinnipidajat.¹⁵¹ Samas on kaheldav sunni

¹⁵⁰ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri. SE 49, lk 102. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&, 07.03.2014

¹⁵¹ Õiguskantsler on leidnud, et kuigi politseiametnikul on võõrandamatu õigus teostada hädakaitset, mis on koosseisupärase tegude korral õigusvastasust välistavaks asjaoluks, ei pruugi see tähendada, et tema tegevus oleks kooskõlas KorS-s sätestatud meetmetega. Seetõttu koostas õiguskantsler 17.03.2014 märgukirja KorS täiendada hädakaitse regulatsiooniga. - I. Teder. Märgukiri. Politseiametnike hädakaitseõigus ja vahetu sunni rakendamine ning selle lisa 17.03.2014 nr 6-8/140372/1401208. Arvutivõrgus kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_politseiametnike_hadakaitse_oigus_ja_vahetu_sunni_rakendamine.pdf ja http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_politseiametnike_hadakaitse_oigus_ja_vahetu_sunni_rakendamine.pdf (lisa), 20.03.2014.

kasutamise lubatavus järgmise näite korral. Praktikas võib esineda olukord, kus prokurör kuulab isiklikult tunnistajat üle. Samas selgub ülekuulamise käigus, et tegelikkuses on isik uuritava teo toime pannud ning võib esineda KrMS § 217 lg-s 3 sätestatud fakultatiivne alus ning ka põhjus tema kinnipidamiseks. Sellises olukorras ei ole põhimõtteliselt välistatud isiku kinnipidamine ning kinnipidamise protokoll koostamine prokuröri poolt. Juhul, kui sellisel viisil kinnipeetud isik hakkab sellegipoolest lahkuma, ei ole prokuröri poolt sunni kasutamine tema takistamiseks *expressis verbis* lubatav. Võttes arvesse käesolevas töös eelnevalt selgitatu, et kahtlustatavana kinnipeetud isiku põgenemine on KarS § 328 järgi kvalifitseeritav kuritegu, samuti laiendava tõlgenduse, mille kohasel võiks teoreetiliselt isik olla nimetatud koosseisu erisubjektist alates hetkest, kui talle teatatakse tema kinnipidamisest¹⁵², võiks printsiiabis kõne alla tulla põgeneja kinnipidamine igauhe kinnipidamisõiguse raames KrMS § 217 lg 4 alusel. Sellisel juhul legitimeeriks ka KrMS § 217 lg 4 sunni kasutamise. Autor suhtub sellisesse lahendusse äärmiselt skeptiliselt, kuna isegi KarS § 328 laiendava tõlgendamise puhul saab vaevalt politseijaoskonnast rahumeelselt lahkumist pidada nimetatud dispositiooni objektiivses teokoosseisus nõutavaks teoks.

Üks võimalik ning tõenäolisem tõlgendusviis oleks leida, et sunni kohaldamise pädevus tuleb toimingute teostamise õigusest endast. Tõepoolest võib printsiiabis järeldada, et kinnipidamine hõlmabki endast isiku füüsilist mõjutamist, mistõttu ei ole eraldiseisev legitimatsioon nõutav. Samas leiab magistritööautor, et füüsilise jõu näol on tegemist sedavõrd intensiivse sekkumisega isiku kehalisse puutumatusse, et selle kasutamise alused peavad olema selgelt määratletud. Sunni kasutamise selge reguleerimine ei ole vajalik mitte ainult kinnipeetava isiku õiguste kaitseks. Ka kinnipidamist teostav ametnik peab saama toimingut läbi viia piisavas õigusselguses. KarS § 291 järgi on ametialaseid ülesandeid täitva ametiisiku poolt vägivald ebaseaduslik kasutamine kuritegu. Seetõttu on hädavajalik, et füüsilise jõu kasutamise võimalused oleksid selgelt määratletud ning kinnipidamist teostav ametnik saaks toimingute õiguspärasuses kindel olla.

Teatava õigusselguse võib luua väljakuulutatud korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seadus,¹⁵³ mille § 58 p 3 kohaselt täiendatakse kriminaalmenetluse seadustikku KrMS §-ga 217¹ ja KrMS §-ga 217². Neist esimene sätestab, et kahtlustatava või süüdistatava kinnipidamise eesmärgil võib anda sõidukijuhile peatumismärguande ja sundpeatada sõiduki korrakaitseaduse §-s 45 sätestatud korras. KrMS § 217² reguleerib vahetu sunni kasutamise menetlustoimingute ja kriminaalmenetlust tagavate toimingute tegemise ajal. Seaduse

¹⁵² Vt käesoleva töö pt 2.3.2.

¹⁵³ Korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seadus.– RT I, 13.03.2014, 4.

kohaselt on nimetatud toimingute tegemisel õigus kohaldada vahetut sunni korrakaitseaduses ja teistes seadustes sätestatud korras. Seadus jõustub 01.07.2014. Kuigi tegemist on kiiduväärt sammuga õigusselguse loomisel, oleks autori arvates õigem süüteomenetluses sunni kasutamine reguleerida eraldi, mitte viitega korrakaitseõigusele, mis on oma iseloomult suunatud ohutõrjele. Asjaolu, et sunni kasutamine on korrakaitseõiguses reguleeritud, ei tähenda et sama regulatsioon sobiks võrdväärselt süüteomenetluse konteksti. Nii näiteks on raske leida KorS § 76 lg-st 1 sunni kasutamise alust olukorras, kus isik osutab kinnipidamisele passiivset vastupanu.¹⁵⁴ On selge, et isik ei kujuta endast ohtu, samuti on vaieldav rääkida korrarikumisest, kuivõrd kriminaalmenetluse seadustik ei eelda kahtlustatava aktiivset koostööd enda vastu. Selliste vastuolude vältimiseks võiks mõistlikum olla süüteomenetluses autonoomse sunni kasutamise regulatsiooni sätestamine.¹⁵⁵

2.3.4. Hädakaitse kinnipidamist teostava isiku vastu

Seonduvalt sunni kasutamisega kinnipidamisel tõusetub paratamatult küsimus kinnipeetava hädakaitse võimalikkusest. Kuivõrd tulenevalt KarS § 28 lg-st 1 on hädakaitse võimalik vaid õigusvastase ründe tõrjumiseks, ei vaja pikemat selgitamist, et seaduses sätestatud alustel ja piires sunni kasutamise korral ei saa isikul hädakaitse seisundit tekkida. Probleemsemad on olukorrad, kus isiku kinnipidamine ei ole kooskõlas seadusega või on seaduse nõudeid järgitud puudulikult.

Nimetatud olukordade ja hädakaitse instituudi vahelise kollisiooni ületamiseks tunneb karistusõigusdogmatika riigi eksimisprivileegi mõistet. Jaan Sootak eristab avaliku võimu volitustega isiku teo seaduslikkuse tuvastamisel formaalset ja materiaalselt kriteeriumi. Määravamaks peab J. Sootak formaalset kriteeriumi, sest sellest tuleb ametniku tegevuse alus. Seetõttu on isikul talumiskohustus formaalselt õiguspärase teo suhtes ka siis, kui hiljem selgub, et toimingu materiaalne alus ei olnud piisav. Selliseks olukorraks võib olla näiteks kahtlustatava kinnipidamine olukorras, kus politseinik eksis kahtlustatava isikus. Vastupidine käsitlus oleks vastuolus õiguskorra ühtsuse põhimõttega. J. Sootak leiab, et kohustus teatud piires taluda riigi ekslikku tegevust enda suhtes on vajalik, sest ilma isiku allumiskohustuseta ei saaks avalik võim toimida. Üks tegu ei saa korraga olla ametiisiku mõistes õiguspärane ja kodaniku poolt vaadatuna õigusvastane. Materiaalse kriteeriumi rikkumist tuleb alles siis arvestada, kui ametiisiku tegevus väljub tema pädevusest või ei ole formaalsest pädevusest

¹⁵⁴ Isik ei osuta aktiivset vastupanu, kuid samuti ei aita kinnipidamisprotsessile kaasa. Näiteks lebab liikumatult maas.

¹⁵⁵ Vt ka õiguskantsleri vanemnõuniku Mait Laaringu analüüsi süüteomenetluses kasutatava sunni reguleerimise kahe alternatiivi vahel: sunni kasutamise sätestamine eraldiseisvatel alustel või korrakaitseüleande täitmise osana. - M. Laaring. Vahetu sund kui haldussunnivahend politsei ja piirivalve seaduses ning korrakaitseaduse eelnõus. - Juridica VII/2010, lk 553-555.

tulenevate volitustega proportsionaalne. Seega ületab tegevus ilmselt ametiisiku pädevuse ega vasta ka vorminõuetele. Sellise tegevuse suhtes ei ole kodanikul ka talumiskohustust.¹⁵⁶

Kristian Kühli käsitus riigi eksimisprivileegist Saksa õiguses jätab isikule veidi suurema võimaluse hädakaitse teostamiseks, pidades hädakaitset lubatavaks näiteks olukorras, kus läbiotsimist teostatakse ilma seaduses ettenähtud manukate kohaloluta. Samas on ta välja toonud, et hädakaitse on välistatud nii-nimetatud kahtluskoosseisude puhul, mille puhul on riiklik sekkumine õigustatud juba kuriteokahtluse korral ning selline sekkumine ei muutu õigusvastaseks ka hiljem, kui selgub, et kahtlustatav ei ole tegu toime pannud. Sarnaselt professor Sootakiga leiab ka K. Kühli, et hädakaitse on õigustatud ebaõige ametitegevuse vastu, kui on ilmselgelt rikutud proportsionaalsuse põhimõtet.¹⁵⁷

Viidatud autorite seisukohtadele tuginedes saab järeldada, et isikul on õigus end kinnipidamisel hädakaitsele tuginedes kaitsta, kui ametnik ilmselt rikub proportsionaalsuse põhimõtet või kohaldab meedet ilmselt meelevaldselt. Tuleb mõõnda, et mõnevõrra ebaselged on olukorrad, kus kinnipidamistoimingus esinevad sedavõrd suured minetused, et isikul, kelle suhtes toimingut kohaldatakse ei ole isegi võimalik hinnata, kas toiming võiks olla formaalselt õiguspärane. Näiteks võib tuua olukorra, kus politseiametnikud pöörduvad isiku poole ning väidavad, et ta on kinni peetud, kuid keelduvad täiendavatest selgitustest ning annavad talle korralduse panna käed selja taha. Juhul, kui isik nimetatud korraldusest keeldub ning politseiametnikud kasutavad sundi, tekib küsimus hädakaitse võimalikkusest. Olenevalt hädakaitseõiguse jaatamisest või eitamisest ning sunni lubatavusest sõltub ametnike võimalik vastutus KarS § 291 järgi ja kinnipeetava võimalik vastutus KarS § 274 või § 276 järgi. Seetõttu võib küsimus kinnipeetava isiku õigusest hädakaitsele osutada äärmiselt oluliseks.

Eesti kohtupraktika ei ole politseiametnike vastu teostatava hädakaitse küsimust põhjalikult käsitletud. 2009. aastal tehtud Riigikohtu lahendis arutati, kas isikutel oli õigus hädaabiks politseiametnike vastu, kes teostasid valdusesse sisenemist. Kohus leidis, et politseiametnikel oli seaduslik alus valdusesse sisenemiseks ning kuna korteri omanik loobus hädakaitsest, ei saanud teised isikud ka tema õigushüvede kaitseks hädaabi teostada. Samuti välistati keelu- ja koosseisueksimus. Seega ei lähtunud kollegium riigi eksimisprivileegi teooriast, vaid kontrollis ametnike tegevuse õiguspärasust. Välistades konkreetsel juhul võimaluse

¹⁵⁶ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 417-418.

¹⁵⁷ K. Kühli. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2002, lk 92-94.

hädaabiks, möönis Riigikohus sellegipoolest, et politseinike õigusvastane käitumise puhul võinuks tekkida hädakaitseolukord.¹⁵⁸

Hädakaitse võimalikkust ebaseadusliku kinnipidamise korral on põhjalikult käsitletud angloameerika kohtupraktikas. Alates 1900. aastast oli Ameerika Ühendriikides levinud käsitlemise järgi ebaseadusliku kinnipidamise puhul õigus teostada hädakaitset ning vajadusel kasutada isegi surmavat jõudu. 20 sajandi keskpaigal hakkas seadusandlus ja kohtupraktika hädakaitse võimalust piirama ning 2011. aastal oli hädakaitse teostamine ebaseadusliku kinnipidamise vastu lubatud vaid 13 osariigis. Kaasaegse käsitlemise kohaselt ei ole Ameerika Ühendriikides enamjaolt õigust hädakaitsele kinnipidamiseks pädeva isiku poolt teostatud ebaseadusliku kinnipidamise korral. Üldkehtiva erandina on hädakaitse lubatud siis, kui ametnik kasutab ilmselgelt liialdast jõudu, mistõttu on vahetu oht kinnipeetava tervisele või elule. Juhul, kui võimuliialdust on võimalik peatada kinnipidamisele allumisega, on see pigem nõutav. Sellise käsitlemise loogika seisneb selles, et tänapäeval on isiku käsutuses efektiivsed kinnipidamisjärgsed õiguskaitsevahendid, mistõttu oleks hädakaitse lubamine anakronistlik.¹⁵⁹ Erinevalt Ameerika Ühendriikide praktikast näib Ühendkuningriigi kohtupraktika hädakaitset soosivam. Nii näiteks on 2009. aasta kohtulahendis¹⁶⁰ endiselt tuginetud 1947. aastast pärit ülemkohtu otsusele *Christie v Leachinsky*¹⁶¹, kui alusele osutada ebaseaduslikule kinnipidamisele vastupanu.¹⁶²

Magistritöö autor leiab, et kehtivas õiguses ei ole kinnipidamisele allutatud isiku kohustused piisava täpsusega reguleeritud. Tugineda on võimalik vaid üldistele kohustamismõistetele nagu näiteks KrMS § 34 lg 3 p-s 2 sätestatud kohustus alluda uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu korraldustele. Taolise ebaselguse tulemusena on raske määratleda, kas isikul on koostöökohustus ilmsete puudustega kinnipidamistoimingu korral. Juhul, kui isik ei ole puudustega kinnipidamistoimingu korral koostööaldis, on küsitav sunni kasutamise lubatavus ning seega ka sunni kasutajate võimalik vastutus KarS § 291 järgi. Olukorras, kus kinnipeetav siiski osutab vastupanu, tuleb lahendada küsimus tema võimalikust vastutusest KarS § 274 järgi. Jättes kogu nimetatud problemaatika hädakaitse dogmaatika lahendada, ei pruugi olla tagatud õigusselgus. Töö autor leiab, et avaliku võimu funktsioneerimise tagamise ning

¹⁵⁸ RKKKo 3-1-1-91-09, p-d 8-8.4.

¹⁵⁹ D. A. H. Miller. Retail Rebellion and the Second Amendment. *Indiana Law Journal* 86/2011, lk 953-954.

¹⁶⁰ *Cumberbatch v The Crown Prosecution Service. Ali v The Department of Public Prosecutions*, 24.11.2009, High Court of Justice Queen's Bench Division Divisional Court, [2009] EWHC 3353 (Admin); [2010] 174 J.P. 149; [2010] M.H.L.R. 9.

¹⁶¹ *Christie and Others v Leachinsky*, 25.03.1947, House of Lords, [1947] A.C. 573.

¹⁶² Vt ka kriitiliselt levinud arvamuse kohta, justkui tuleks *Christie v Leachinsky* lahendist õigus osutada ebaseaduslikule kinnipidamisele vastupanu – P. Rule. Case Comment. Resisting Unlawful Arrests. *Journal of Criminal Law* 3/2010, lk 191-192.

omavoli vältimise huvides võiks pigem pidada kinnipeetava hädakaitseõigust väga erandlikuks. See võiks olla ennekõike aktuaalne olukorras, kus politseiametnikud kasutavad ilmselgelt liialdast jõudu ning kujutavad seetõttu endast vahetut ohtu meetmele allutatud isiku tervisele või elule. Seega võiks seadusandja õigusliku selguse loomiseks kaaluda Ameerika Ühendriikide näitel isiku kohustamist üldjuhul alluma ka mittenõuetekohasele kinnipidamisele, kui seda teostavad äratuntavalt võimuesindajad. Õigus osutada vastupanu peaks olema erandlik, sest isik saab efektiivselt nõuda oma õiguste rikkumise tuvastamist ning võimaliku kahju hüvitamist asjakohases kaebemenetluses.

2.4. Süüteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamine kolmandate isikute poolt

Üldjuhul on süüteo toimepanemises kahtlustatava isiku kinnipidamiseks pädevad vastavad ametiasutused. Kriminaalmenetluses on isiku kinnipidamiseks pädevad uurimisasutuse ametnik ning prokurör. Pädevad asutused, kes võivad kinni pidada isiku, kelle kohta on põhjendatult alus arvata, et ta on toime pannud väärteo, on loetletud VTMS § 45 lg-s 1. Vaatamata sellele esinevad Eesti õiguses teatud spetsiifilised kinnipidamisalused, mis legitimeerivad süüteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamist ka kolmandate isikute poolt. Nendeks on KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud igäihe kinnipidamisõigus ning eriseadustes erisubjektidele antud kinnipidamisõigused.

Kolmandate isikute poolt kohaldatud kinnipidamiste korral tuleb esmalt lahendada küsimus isikuvabadust kaitsvate põhiõiguste kohaldumisest. Erialakirjanduses on leitud, et PS § 20 on tõrjeõigus riigi vastu ning see ei hõlma vabaduse võtmist, mille on toime pannud eraisikud. Sellist riivet võib nimetada horisontaalseks riiveks, mis lahendatakse sõltuvalt asjaoludest karistusseadustiku kaudu.¹⁶³ EIÕK art 5 lg 1 olemust on EIK tõlgendanud laiemalt ning leidnud, et see sätestab riigi positiivse kohustuse kaitsta isikute vabadust, sätestada vajalikud õiguskaitsevahendid ning võtta kasutusele mõistlikud meetmed, et välistada lubamatut vabaduse võtmist, millest riik on või peaks olema teadlik. Täiendavalt on kohus selgitanud, et ka juhul, mil isiku vabadus võetakse kolmandate isikute poolt, võib teatud juhtudel olla EIÕK art 5 rikkumine omistatav riigile. Sellisteks asjaoludeks võib olla riigi osalus vabaduse võtmisel, riigi kohtusüsteemi või seadusandluse suutmatuse tõlgendada tsiviilkohtumenetluses alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju regulatsiooni kooskõlas EIÕK art 5 vaimuga

¹⁶³ T. Kolk, R. Maruste. PSKomm § 20/4.

ning kolmandana olukord, kus riik ei ole täitnud oma ülesannet kaitsta isiku vabadust kolmandate isikute eest.¹⁶⁴

Töö autor leiab, et EIK praktika valguses ei ole välistatud EIÕK art 5 rikkumise omistamine riigile, kui isiku kinnipidamine on teostatud kolmandate isikute poolt vastuolus EIÕK art-ga 5, kuid kooskõlas seda legitimeeriva riigisisese seadusega. Seetõttu peab ka nimetatud kinnipidamisaluste positiveerimisel jälgima, et ei väljutaks PS § 20 lg-s 2 ja EIÕK art 5 lg-s 1 sätestatud kinnipidamise alustest.

2.4.1. Igaühe kinnipidamisõigus

KrMS § 217 lg 4 kohaselt võib igaüks kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda põgenemiskatselt tabatud isiku toimetada politseisse kahtlustatavana kinnipidamiseks. Tegemist on seega vaid *in flagrante delicto* olukorras kinnipidamisega, mistõttu kinnipidamise teostamine peab olema tihedas ajalises seoses kuriteo toimepanemisega. Kuigi grammatiliselt räägib nimetatud säte vaid isiku toimetamisest politseijaoskonda, tuleb *a fortiori* leida, et see hõlmab ka väiksemat põhiõiguste riivet, mis seisneb vaid isiku kinnipidamises kuni politsei saabumiseni. Seega ei saa KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud õigust käsitleda pelgalt õigusena isiku politseisse transportimiseks, vaid see hõlmab ka isiku vabaduse piiramist kuni politsei saabumiseni. Kinnipidamise lubatavus ei ole seatud sõltuvusse kuriteo raskusastmest, küll aga on *expressis verbis* selgitatud, et nimetatud alus kehtib kuriteo, mitte süüteo toime pannud isiku kinni pidamisel. Iseenesest sätestab VTMS § 2 kriminaalmenetluse regulatsiooni nii-öelda *mutatis mutandis* kohaldamise väärteomenetlusele, kui ei väärteomenetluse seadustikus ole teisiti sätestatud. Samas tuleb arvesse võtta, et VTMS 7. peatükk näeb isiku kinnipidamiseks ette eriregulatsiooni. Tulenevalt väärteo ja kuriteo erinevast karistatavusväärsusest, samuti väärtegude esinemissagedusest, ei oleks mõeldav väärteo toimepanija kinnipidamise sätestamine igaühe õigusena. Kui kuritegude puhul on tegemist tähtsaimate õigushüvede kahjustamisega, siis väärteo näol võib tegemist olla ka eetilisel neutraalse mittekuuletumisega täitevvõimule.¹⁶⁵ Väärtegude toimepanijate kinnipidamisest saadav kasu riigile oleks väiksem, kui sellest tekkida võivate konfliktsituatsioonidega kaasnev kahju.¹⁶⁶

¹⁶⁴ EIKo 16.06.2005, 61603/00. *Storck vs. Saksamaa*, §-d 89, 102.

¹⁶⁵ J. Sootak. Üldosa, lk 36. Vt ka võimalikke õigushüveteooriatest lähtuvaid käsitusviise kuriteo ja väärteo kvalitatiivse või kvantitatiivse eristamise osas - J. Sootak. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimal. – *Juridica IV/2013*. lk 243-246.

¹⁶⁶ Väärteo toimepannud isiku kinnipidamise kohta kolmandate isikute poolt ning selle proportsionaalsusest vt ka käesoleva töö pt 2.4.2.1.

Lisaks KrMS-le sisaldub alates 01.07.2014 jõustuva KorS § 14 p-s 3 samuti igäihe kinnipidamisõigus. Nimetatud sätte järgi on igäihel õigus teostada hädakaitset, pidada kinni kuriteo toimepanemiselt tabatud isik ja toimetada ta politseisse ning kasutada muid seaduses sätestatud vahendeid korrakaitseks. Eelnõu seletuskirja järgi pole siiski tegemist iseseisva volituse loomisega isiku õiguste piiramiseks, vaid kehtivates seadustes sätestatud kriminaal- või tsiviilõiguslikku vastutust välistavate asjaolude väljatoomise ja ülekordamisega.¹⁶⁷

Igäihe kinnipidamisõiguse puhul on ilmselgelt tegemist kinnipidamise fakultatiivse alusega, sest tulenevalt toimingu iseloomust ning sellega kaasnevatest ohtudest ei saa riik kohustada isikut kuriteo toimepanija kinnipidamiseks.¹⁶⁸ Isiku kinnipidamiseks õigustava normi sätestamine on ennekõike vajalik selleks, et välistada kinnipidaja võimalik kriminaalõiguslik vastutus. Ilma vastava volitusega võib isiku kinnipidamine täita KarS § 136 koosseisu kui vabaduse võtmine seadusliku aluseta. Isiku kinnipidamisel kasutatav füüsiline jõud võiks printsiibis vastata KarS §-s 121 sätestatud kehalise väärkohtlemise objektiivsele koosseisule.¹⁶⁹ KrMS § 217 lg-st 4 tulenev õigustus võib välistada KarS § 136 puhul objektiivse teokoosseisu ning KarS § 121 korral õigusvastasuse. Selgitatud erinevus tuleneb sellest, et KarS § 136 sisaldab negatiivset koosseisutunnust „seadusliku aluseta.“ Kui esineb KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud õigus isiku vabaduse võtmiseks, ei ole KarS § 136 objektiivne koosseis täidetud ning seetõttu puudub vajadus teo õigusvastasust kontrollida. KarS § 121 objektiivne koosseis nimetatud negatiivset koosseisutunnust ei sisalda, mistõttu juhul, kui isiku kinnipidamise käigus kasutatakse jõudu, mis täidab kehalise väärkohtlemise koosseisu, tuleb hinnata teo õigusvastasust. Selles kontekstis võib KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud õigus olla muust seadusest tulenev õigusvastasust välistav asjaolu KarS § 27 järgi.

Seonduvalt eelnevaga juhib töö autor tähelepanu, et enne karistusseadustiku jõustumist kehtinud kriminaalkodeksis (KrK)¹⁷⁰ oli kurjategija kinnipidamise eesmärk eraldi õigusvastasust välistav asjaolu. KrK § 13¹ nägi ette, et tegevus, millel on küll kodeksis ettenähtud teo tunnused, kuid mis oli suunatud kurjategija kinnipidamisele, ei ole kuritegu. Ilmar Rebane leidis, et kurjategija kinnipidamise piiride ületamine tuleb oma juriidiliste tagajärgede poolest lugeda võrdseks hädakaitse piiride ületamisega ning seetõttu tuleb

¹⁶⁷ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri. SE 49, lk 36. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&, 07.03.2014.

¹⁶⁸ Isiku teatavat initsiatiivi kuriteosündmuse avastamisel või kurjategija tabamisel nõutakse praktiliselt vaid KarS § 307 lg-s 1 sätestatud karistusühendusega esimese astme kuriteost mitteteatamise eest.

¹⁶⁹ Olukorras, kus igäihe kinnipidamisõiguse raames tarvitatakse vägivalda kinnipeetava suhtes, kes ei osuta vastupanu ega püüa põgeneda, võib tegemist olla ka KarS § 257 järgi kvalifitseeritava omavoliga – vt nt RKKKo 3-1-1-129-12, p 10.2.

¹⁷⁰ Kriminaalkodeks. - RT 1992, 20, 287 ja 288... RT I 2001, 44, 284.

nimetatud juhul kinnipidamise piiride ületamise juhtumid ka kvalifitseerida analoogiliselt hädakaitse piiride ületamisega. Sealjuures leidis I. Rebane, et õiguspärane on üksnes sunnilt kahju tekitamine kinnipeetavale.¹⁷¹ 16 aastat hiljem, kuid sisuliselt sama kehtiva õiguse alusel, leidis Riigikohtu üldkogu erinevalt I. Rebasest, et kinnipidamise piiride ületamisel hädakaitse piiride ületamise regulatsiooni kohaldamine kujutaks endast kriminaalvastutuse lahendamist tuginedes seaduse analoogiale, mis ei ole PS § 23 lg 1 järgi lubatav. Seega nentis Riigikohtu üldkogu, et KrK ei sätestanud kuriteokoosseisu, mis näeks ette kriminaalvastutuse kurjategija kinnipidamise piiride ületamise eest.¹⁷²

Erialakirjanduses on leitud, et KrMS § 217 lg 4 on väljaspool KarS-i asuv õigusvastasust välistav asjaolu, mis lubab isiku kinnipidamiseks vajadusel kasutada jõudu ning võtta talt vabadus, kuid isiku õiguste riive peab olema proportsionaalne.¹⁷³ Kuivõrd pelgalt isiku kinnihoidmine ei vastaks tõenäoliselt KarS § 121 koosseisule, tõusetub küsimus vägivalla kasutamisest ennekõike olukorras, kus kinnipeetav osutab füüsilist vastupanu. Töö autor on seisukohal, et sellisel juhul tekib kinnipidajal hädakaitse seisund ning võimaliku vastutuse küsimus lahendatakse vastavalt hädakaitse regulatsioonile.

Tuleb arvesse võtta, et hädakaitse dogmaatika järgi ei saa hädakaitseks alust anda avalikud ehk kollektiivsed õigushüved,¹⁷⁴ mistõttu on kaheldav hädakaitse õigusele tuginemine näiteks narkotehingu nurjamisel ning osaliste kinnipidamisel enne, kui osalised ei osuta füüsilist vastupanu, ehk ei asu ründama individuaalõigushüvesid. Seega võib küsimusi tekitada kuriteo toime pannud isiku peatamine nii-nimetatud ennetava vägivaldse teoga. Näiteks võib tuua olukorra, kus isik A näeb pealt, kuidas B peksab maas lamavat C-d. Nähes A-d asub B ära jooksmas. A ajab B-d tema kinnipidamise eesmärgil taga ning jõudes piisavalt lähedale, lööb teda. B kukub maha, mispeale A lööb teda veel paar korda, et välistada B võimalus osutada vastupanu. Seejärel väänab A B käed selja taha ning hoiab teda politsei saabumiseni kinni. Esimene löök, mille eesmärk oli B peatamine, vastaks tõenäoliselt KarS § 121 objektiivsele koosseisule. Seega tuleb lahendada küsimus selle õigusvastasusest. Töö autor leiab, et nimetatud kaasuse lahendamiseks on kaks võimalust. Esmalt võib lööki vaadelda kinnipidamise teostamiseks vajaliku sunni kasutamisenä, mille legitimatsioon võiks tulla KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud toimingute teostamise õigusest endast. Sellisel juhul peaks KarS § 27 lg 1 mõttes pidama KrMS § 217 lg-t 4 õigusvastasust välistavaks asjaoluks, mis tuleneb muust seadusest. Samas võib möönda, et esmase löögi eesmärk on ka võimaliku vastupanu

¹⁷¹ I. Rebane. Eesti NSV Kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. Parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Raamat 1980, lk-d 52,54.

¹⁷² RKÜKo 3-1-1-117-96.

¹⁷³ N. Aas. KrMSKomm § 217/5.

¹⁷⁴ E. Samson. Kriminaalõiguse üldosa. Tallinn: Justiitsministeerium, 2009, lk 109.

tõrjumine, mistõttu võiks teo õigusvastasus olla välistatud KarS § 28 lg 1 järgi hädakaitse teostamisega vahetult eesseisva õigusvastase ründe tõrjumiseks. Igal juhul näib, et järgnevate lõökide õigusvastasuse küsimus tuleks pigem lahendada viimatinimetatud skeemi järgi. Samas tuleb sellisel juhul arvesse võtta, et hädakaitse seisund on välistatud juhul, kui isik eksib ründe või selle ohu olemasolus ning sellisel juhul võib olla tegemist eksimusega õigustavas asjaolus.¹⁷⁵ Seetõttu peaks ka ennetava vägivaldse teoga kinnipidamise korral olema võimalik sedastada ründeohu olemasolu. Sellest tulenevalt võiks kinnipidajat soosivam tõlgendus olla esimesena välja pakutud variant, mille kohaselt tuleneb kinnipidamise teostamiseks vajaliku jõu kasutamise õigus asjaolust, et see on KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud toiminguga paratamatu osa.

On ebaselge, kas alates 01.07.2014 regulatsioon sunni kasutamiseks KrMS § 217² alusel kohaldub ka igäühe kinnipidamisõigusele, kuid pigem tuleb sellele küsimusele vastata eitavalt, kuna KrMS § 217² kohaldub vaid menetlustoimingutele. Tulenevalt käesoleva töö peatükis 2.4.3. selgitatust ei ole KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud kinnipidamist õige menetlustoiminguna käsitleda. Autor leiab, et igäühe kinnipidamisõiguse peamiseks probleemiks saabki pidada küsimust jõu kasutamisest. Jõu kasutamise ebapiisav regulatsioon igäühe kinnipidamisõiguse juures võiks printsiiabis kaasa tuua EIÕK art 5 lg 1 rikkumise tuvastamise.¹⁷⁶

2.4.2. Kinnipidamine spetsiaalsete kolmandate subjektide poolt

Lisaks igäühe kinnipidamisõigusele on süüteo toimepanemises kahtlustatava isiku kinnipidamise õigus konkreetsetes olukordades antud teatavatele erisubjektidele. Kuigi nimetatud erisubjektidel on lisaks süüteo kahtlustatava kinnipidamisele antud ka teisi aluseid isiku kinnipidamiseks, ei paigutu need käsitletava töö uurimiseseme alla. Seega peatub autor vaid isiku kinnipidamise alustel, mis seonduvad süüteomenetlusega. Alljärgnevalt käsitleb magistritöö autor pikemalt turvatöötaja ja kohtuniku kinnipidamisõigust. Samas on süüteo kahtlustatava kinnipidamisõigus ka näiteks kaitseliidu valvuril ja õhusõiduki kaptenil¹⁷⁷.

2.4.2.1. Süüteo kahtlustatava isiku kinnipidamine turvatöötaja poolt

TurvaS § 32 lg 1 p 2 kohaselt on turvatöötajal õigus valvataval objektil kinni pidada süüteo kahtlustatav isik. TurvaS § 32 lg 2 p 2 kohaselt on turvatöötajal õigus objektil kinnipeetud

¹⁷⁵ RKKKo 3-1-1-17-04, p 10.2.

¹⁷⁶ Tõenäoliselt oluks EIÕK art-ga 5 vastuolus KrK regulatsioon, mis välistas kriminaalvastutuse, kui kuriteo tunnustega tegu pandi toime kurjategija kinnipidamiseks.

¹⁷⁷ Tulenevalt LennS § 32 lg-st 2 on õhusõiduki kapten isiku kinnipidamiseks mitte ainult õigustatud, vaid ka kohustatud.

isiku käitumist, reaalselt ohtu või toimepandud teo laadi arvestades toimetada süüteo kahtlustatav isik politseisse. Enne turvaseadust kehtinud turvateenistuse seadus¹⁷⁸ süüteo kahtlustatava kinnipidamise alust ei sisaldanud. Turvaseaduse väljatöötamisel tegi Turvaettevõtete Liit ettepaneku, mille kohaselt peaks kinnipidamise aluseid täiendama turvatöötaja õigusega kinni pidada süüteo kahtlustatav isik. Eriti tähtsaks peeti seda kaubandusettevõttes, et turvatöötaja saaks kuni politsei saabumiseni kinni pidada kahtlustatavat õigusrikkujat. Samuti selgitati, et seeläbi piiritletakse valvatava objekti mõistega ruumiliselt koht, kus süüteo kahtlustatavat isikut saab kinni pidada.¹⁷⁹

Erinevalt igäühe kinnipidamisõigusest hõlmab turvatöötaja kinnipidamisõigus seega ka väärteo toime pannud isiku kinnipidamist. Töö autor peab kehtivat regulatsiooni nii normitehniliselt kui ka sisuliselt ebaõnnestunuks. Esmalt selgitab autor, et TurvaS näeb ette süüteo kahtlustatava isiku kinnipidamiseks ette sisuliselt kolm eeldust. Esiteks peab kinnipidamist teostama turvatöötaja. Teiseks peab isik olema turvatöötaja poolt valvataval objektil ning kolmandaks peab isik olema süüteo kahtlustatav. Probleemaatiliseks tuleb pidada asjaolu, et seadus ei sätesta nõudeid süüteo toimepanemise ajale, kohale ega süüteo liigile, samuti kriteeriumitele, mille alusel isikut pidada süüteo kahtlustatavaks. Seega grammatiliselt tõlgendades võimaldaks kehtiv regulatsioon kaupluse turvameestel kinni pidada näiteks isiku, kes viibib nende valvataval objektil ning on mingis menetletavas kriminaalasjas kahtlustatav. Samuti võimaldaks selline sõnastus printsipiis kinni pidada isiku, kes on enne kauplusesse sisenemist keelava fooritulega teed ületanud, ehk väärteo toime pannud. Magistr töö autor mõõnab, et toodud näited on mõnevõrra utreeritud ning tõenäoliselt ei leiaks nimetatud juhtudel kinnipidamisõigus toetust normi subjektiiv-teleoloogilisel tõlgendamisel. Samas on praktikas sage olukord, kus kaubandusettevõtte turvatöötajad peavad kinni alaealisi, kes on objektile tubakatooteid tarvitanud. Sealjuures ei ole alati valvatav objekt äratuntavalt piiritletud. Nii näiteks peetakse suitsetavaid alaealisi kinni ka kaubanduskeskuse ukse taga, mis on formaalselt turvatöötajate valvatava ala sees.

Autor peab arusaadavaks, et turvatöötajale peab valvatava objekti kaitse efektiivselt tagamiseks andma täiendavaid õigusi. Kuivõrd turvatöötajal on olenemata eriõiguste andmisest KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud igäühe kinnipidamisõigus, tuleb täiendavate õiguste andmisel hinnata nimetatud õigusega hõlmamata olukordi, mil oleks tarvilik tagada kinnipidamise õigus. Kahtlemata võib selliseks olukorraks olla eelkõige kauplusest toime

¹⁷⁸ Turvateenistuse seadus. - RT I 1993, 75, 1100; ...RT I 1996, 49, 953.

¹⁷⁹ Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 13. 06.06.2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=031550008, 09.03.2004.

pandud vargus või muu varavastane süütegu, mis kvalifitseeritaks KarS § 218 lg 1 järgi väärteona. Iseenesest on ka väärteokoosseisu täitva varguse puhul võimalik kasutada asjaõigusseaduse¹⁸⁰ (AÕS) § 41 lg-s 1 sätestatud omaabi, eeldusel et turvatöötajat saaks pidada valduse teenijaks AÕS § 33 lg 3 mõttes. Samas hõlmavad AÕS § 41 lg-d 1 ja 2 vaid õigust enda valdust kaitsta ning asi tagasi võtta. Seega ei anna omaabi instituut sõnaselget volitust isiku kinnipidamiseks. Põhimõtteliselt võiks kinnipidamisõigus olla vajalik ka näiteks KarS § 262 järgi kvalifitseeritava avaliku korra rikkumise või alkoholiseaduse¹⁸¹ § 70 järgi kvalifitseeritava avalikku kohta joobnud olekus ilmumise korral, millega solvatakse inimväärikust ja ühiskondlikku moraalitunnet. Viidatud näidete korral on isiku poolt toime pandud süütegu suunatud kas otseselt kaitstava objekti, sellel asuva vara või objekti avaliku korra vastu.

Töö autor leiab, et turvatöötaja kinnipidamisõigus peaks esmalt olema piiritletud süüteo toimepanemise vahetusega, ehk *in flagrante delicto* olukorraga. Turvatöötaja kinnipidamise eesmärk on kaitsta valvatavat objekti, mistõttu peaks süütegu olema toime pandud kas valvataval objektil või väljaspool objekti, aga objekti vastu (näiteks kivi viskamine valvatava maja aknasse). Tuleb märkida, et kehtiv õigus piiritleb kinnipidamisõiguse vaid valvatava objektiga, mistõttu on kehtiva seaduse põhjal ebaselge turvatöötaja pädevus objektilt põgenenud isiku tagaajamiseks ning kinnipidamiseks väljaspool valvatavat objekti. Lisaks eelnevale peaks toimepandud süütegu olema seotud turvatöötaja pädevusse kuuluva objekti turvalisusega. Seetõttu peaks olema piiritletud ka süütegude ring. Kõne alla võiks tulla valvatava objekti, sellel asuva vara või valvatava objekti avaliku korra vastased süüteod. Põhjendamatu on anda turvatöötajale üldpädevust isikute kinnipidamiseks mistahes süüteo korral. Nii näiteks ei ole töö autori arvates põhjendatud isiku kinnipidamine olukorras, kus alaealine jalutab läbi kaubanduskeskuse ning turvamehed näevad ta taskus tubakatoode. Iseenesest on tegemist tubakaseaduse¹⁸² § 48 järgi kvalifitseeritava vältava väärteoga. Seega pannakse süütegu toime valvataval objektil. Samas ei ole selline kinnipidamine kantud turvatöötaja kinnipidamisõiguse eesmärgist, milleks on valvatava objekti kaitse. Taoline kinnipidamine oleks teostatud vaid üldistes huvides ning turvatöötaja asuks seeläbi sisuliselt täitma politsei ülesandeid. Töö autor ei pea põhjendatuks delegeerida õigust riivata isiku vabadust sedavõrd kergekäeliselt ning põhjendamatuult laial alusel.¹⁸³ Kuigi Riigikohus on selgitanud, et teatud juhtudel kuulub turvatöötaja ülesannete hulka ka avaliku korra

¹⁸⁰ Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590... RT I, 23.04.2012, 2.

¹⁸¹ Alkoholiseadus. - RT I 2002, 3, 7... RT I, 10.07.2013, 2.

¹⁸² Tubakaseadus. - RT I 2005, 29, 210... RT I, 30.12.2011, 37.

¹⁸³ Vt ka riigi tuumikfunktsioonide delegeerimise kohta käesoleva töö pt 2.4.3.

kaitsmine,¹⁸⁴ ei saa pidada põhjendatuks ega proportsionaalseks turvatöötaja volitamist vabaduse võtmiseks igasuguse süüteo toimepanemise korral.¹⁸⁵

Sarnane kinnipidamisõigus on antud ka kaitseliidu valvurile. KaLS § 71 lg 3 p 4 kohaselt on kaitseliidu valvuril õigus kinni pidada isik, keda kahtlustatakse valvataval objektil toimepandud süüteos. Magistritöö autor soovib välja tuua, et kuigi ka kaitseliidu valvuri kinnipidamisõigus hõlmab kõiki süütegusid, on sellegipoolest erinevalt turvatöötaja kinnipidamisõigusest antud juhul määratletud süüteo toimepanemise koht, milleks on valvatav objekt. Kõnealusel juhul tuleks mõnda, et kinnipidamisõigus võiks olla põhjendatud ka isiku suhtes, kes objekti väljastpoolt kahjustab. Samuti tuleb välja tuua, et kinnipidamise protseduur on KaLS § 71 lg-tes 4-6 ja 8 oluliselt täpsemalt reguleeritud, kui turvatöötaja puhul.

2.4.2.2. Kohtuniku kinnipidamisõigus

TsMS § 45 lg 6 sätestab, et juhul, kui menetlusosalise või muu isiku käitumises ilmnevad kohtus kuriteo tunnused, edastab kohus kuriteoteate prokuratuurile või politseile. Vajaduse korral peab kohus sellise isiku määruse alusel kinni. Tulenevalt HKMS § 77 lg-st 2 kohaldub nimetatud säte ka halduskohtumenetluses.

Esmalt tuleb määratleda, kas tegemist on kinnipidamisega *in flagrante delicto* olukorras. Tuleb tõdeda, et normi sõnastusest seda otsesõnu järeldada ei saa. Kinnipidamise eelduseks on see, et menetlusosalise või muu isiku käitumises ilmnevad kohtus kuriteo tunnused. Seega peavad küll kuriteo tunnused ilmnema kohtus, kuid isiku käitumisele ei ole sätestatud täiendavaid ajalisi või territoriaalseid kriteeriume. Virgo Saarmets on leidnud, et tegemist võib olla esmajoones mõne õigusemõistmisevastase süüteoga. Süütegu võib olla toime pandud kohtuistungil või väljaspool seda. Väljaspool kohtuistungit toimunud süüteo näitena toob kohtunik näiteks kohtumenetluses võltsitud dokumendi kasutamise.¹⁸⁶

Töö autor selgitab, et TsMS § 45 lg 6 esimeses lauses sätestatud kuriteoteate esitamine ei ole õigustav, vaid imperatiivne norm. Kuriteoteate esitamise õigus on tulenevalt KrMS § 195 lg-st 1 kõikidel isikutel ning kohtunik ei vaja seetõttu selleks eraldiseisvat legitimaatsioonialust. Regulatsioon on põhjendatud kohtu erilise rolliga õigusemõistmisel, mistõttu ei ole kohtunik

¹⁸⁴ RKKKo 3-1-1-69-09, p 9

¹⁸⁵ Ka eelmine õiguskantsler Allar Jõks on leidnud, et tuumikfunktsiooni täitmisega võib kaasneda vahetu sunni kohaldamine, mistõttu ei ole põhiseadusega kooskõlas isiku õigusi ja vabadusi intensiivselt riivavate avalike ülesannete üleandmine erasektorile. – A. Jõks. Märgukiri abipolitseiniku seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. 02.2008 nr 7-7/070431/00801253, lk 13. Arvutivõrgus kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_turvaettevotjate_ja_mittetul_undusuhingute_kaasamine_politse_ulesannete_taitmisse.pdf, 19.03.2014.

¹⁸⁶ V. Saarmets. HKMSKomm § 77/IV. - K. Merusk, I. Pilving (koostajad). Halduskohtumenetlus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2013, lk 294.

tavakodanikuga võrreldes kohtumenetluses ilmnenud kuriteost teatamisel samas seisus. Kui tavakodanikult nõutakse karistusähvardusel vaid esimese astme kuriteost teatamist, siis kohtumõistmise väärkuse tõttu eeldatakse kohtunikelt ka teise astme kuriteost teatamist. Samuti ei näe töö autor vajadust kuriteost teatamisel sätestada erinõudeid kuriteo toimepanemise ajale või selle seotusega käimasoleva kohtumenetlusega.

Isiku kinnipidamisel on olukord teine. Esmalt tuleneb seaduse tekstist, et kinnipidamine ei ole imperatiivne. Samas ei ole näe TsMS § 45 lg 6 peale kohtus kuriteo tunnuste esinemise ette täiendavaid aluseid isiku kinnipidamiseks. Töö autor leiab, et ilmselt ei tohiks kohase kaitseõiguse tagamiseks kõrvale kalduda KrMS § 217 lg-s 2 sätestatud kinnipidamise alustest. Sealjuures on kaheldav, kas kohus võiks isiku kinni pidada KrMS § 217 lg-s 3 sätestatud fakultatiivsetel alustel. Kahtlustatava kinnipidamine mitte menetleja, vaid erisubjekti poolt, on eelkõige nähtud ette olukordades, kus kinnipidamiseks pädeva ametniku sekkumine ei ole võimalik. Sellisteks olukordadeks on ennekõike *in flagrante delicto* olukorrad. Seega leiab töö autor, et kohtuniku kinnipidamisõigust tuleks tõlgendada restriktiivselt ning seda tuleks jaatada ennekõike vaid olukorras, kus kinnipidamine on tihedas ajalises seoses toimepandud kuriteoga. Seetõttu on vaieldav, kas isiku kinnipidamine kohtumenetluse väliselt toimepandud kuriteo eest oleks TsMS § 45 lg 6 eesmärgiga kooskõlas.

Täiendavalt peab töö autor vajalikuks peatuda nimetatud kinnipidamise protseduurilisel poolel. Seadus sätestab, et kohus peab isiku määruse alusel kinni, kuid ei täpsusta kinnipidamise praktilist protsessi, sealjuures võimalust isiku lahkumist füüsiliselt takistada. Kohtute seaduse¹⁸⁷ § 126 lg 1 kohaselt hoiab kohtus korda kohtukordnik ning tal on samad õigused, mis on APoIS §-de 12, 18–20, 22, 23, 25, 26 ja 4. peatüki 2. jao kohaselt abipolitseinikul. APoIS § 26 kohaselt on abipolitseinikul õigus isik kinni pidada. Nimetatud konstruktsioonile on TsMS § 45 lg-s 6 sätestatud kinnipidamist käsitledes viidatud ka erialakirjanduses.¹⁸⁸

Tegelikkuses puudub abipolitseinikul pädevus kahtlustatava kinnipidamiseks. APoIS § 26 lg 1 kohaselt on abipolitseinikul õigus isik kinni pidada vaid siis, kui see on vältimatu vahetult eelseisva kuriteo toimepanemise ärahoidmiseks või isiku elu või kehalist puutumatust ähvardava vahetu ohu tõrjumiseks. Lisaks eelnevale võib APoIS § 26 lg 2 kohaselt abipolitseinik isiku kinni pidada, kui isik on avalikus kohas pannud toime korrarikkumise ja ei ole tuvastatud tema isikut või korrarikkumise kõrvaldamiseks on kohaldatud vahetut sundi ning on küllaldane alus eeldada, et vahetu sunni kohaldamise lõpetamisel jätkab isik

¹⁸⁷ Kohtute seadus. - RT I 2002, 64, 390... RT I, 06.02.2014, 14.

¹⁸⁸ V. Saarmets. HKMSKomm § 77/IV.

korrarikumise toimepanemist. Seega on abipolitseiniku ning kohtukordniku pädevus isiku kinnipidamisel ilmselgelt piiratud haldusmenetlusega. Seetõttu võib tõusetuda küsimus, kas kohtukordnikul on õigus kohtuniku poolt määratud kinnipidamise faktiliseks ja füüsiliseks teostamiseks.

KrMS § 267 lg-s 6 on arvesse võetud, et kohtumenetluses osaleb ka prokurör ning seetõttu on sätestatud, et kui korrarikkuja käitumises ilmnevad kuriteo tunnused, alustab prokurör tema suhtes kriminaalmenetlust või edastab kohus kuriteoteate politseile. Vajaduse korral peab kohus protokollil alusel sellise isiku kinni kahtlustatavana. Seega erinevalt teistest kohtumenetlusliikidest on kriminaalmenetluse puhul sätestatud, et kohus saab kinni pidada vaid korrarikkuja, kelle käitumises esinevad kuriteo tunnused. Seega on antud juhul lähtunud autori poolt eelnevalt selgitatud loogikast, et kohtuniku kinnipidamisõigust tuleks tõlgendada restriktiivselt ning seda jaatada ennekõike *in flagrante delicto* olukorras.

2.4.3. Kolmandate isikute poolt teostatud kinnipidamise menetlusõiguslik tähendus

Täiendavalt tuleb lahendada küsimus, kas kolmandate isikute poolt teostatud kinnipidamist saab pidada süüteo menetlustoiminguks ning kas sellisel juhul on isikule alates tema kinnipidamise hetkest tagatud kõik menetluslikud garantiid ning kriminaalmenetluse puhul ka kahtlustatava staatus. Töö autor leiab, et igauhe kinnipidamise puhul see nii ei ole ning see tuleneb ka KrMS § 217 lg-s 4 sätestatud seaduse tekstist, mis näeb ette, et isik toimetatakse politseisse kahtlustatavana kinnipidamiseks. See võimaldab järeldada, et igauhe kinnipidamistoiming iseenesest ei saa olla samaväärne kahtlustatavana kinnipidamisega ning vastava menetlustoimingu kohaldamise või kohaldamata jätmise otsustab pädev ametnik. Samal põhjusel tuleks ka üldjuhul hakata kinnipidamise aega lugema alles hetkest, mil isik on pädeva ametniku juurde toimetatud või pädev ametnik on isiku juurde tulnud.

Samas sätestab TurvaS § 32 lg 1 p 2 turvamehe õiguse süüteo kahtlustatava kinni pidamiseks. Keelelise erinevuse tõttu igauhe kinnipidamisõigusest võiks asuda järeldusele, justkui saab TurvaS § 32 lg 1 p 2 alusel teostatud kinnipidamist pidada menetlustoiminguks. Töö autor on kindlal seisukohal, et selline käsitus oleks väär. Selgitatu tuleneb esmalt KrMS enda sisemisest loogikast ning menetlejate määratletusest. Samuti on Riigikohus selgitanud, et süüteo menetlus kuulub riigi tuumikfunktsioonide hulka, mistõttu ei saa selle läbiviimise õigust delegeerida näiteks eraõiguslikule juriidilisele isikule.¹⁸⁹ Lisaks eelnevale tuleb arvesse võtta, et KrMS on kohtumenetluse seadus ning kuulub seetõttu PS § 104 lg 2 p 14 kohaselt nii-nimetatud konstitutsiooniliste seaduste hulka. Iseenesest on kahtlustatavana kinnipidamine

¹⁸⁹ RKÜKo 3-1-1-86-07, p 17-26.

kohtueelse menetluse toiming. V. Saarmets on leidnud, et konstitutsiooniliste seaduste loetelu tuleb pigem vaadelda valdkonnapõhiselt, mitte lähtudes konkreetsetest seaduste nimedest. Samas on ta enda seisukoha rajanud pigem konstitutsiooniliste seaduste loetelu laiendavale, mitte kitsendavale tõlgendamisele.¹⁹⁰ Seega ei anna viidatud seisukoht alust väita, et kuivõrd kahtlustatava kinnipidamine ei ole KrMS-s sätestatud kohtumenetluse osa, vaid kuulub kohtueelse menetluse valdkonda, ei ole nimetatud menetlustoimingu reguleerimisel nõutav Riigikogu koosseisu häälteenamus. Riigikohus on leidnud, et konstitutsiooniliste seaduste reguleerimisvaldkonda kuuluvate suhete reguleerimine lihtseadustega on põhiseadusevastane.¹⁹¹ Eeltoodud põhjustel leiab töö autor, et vaatamata keelelisele erinevusele igauhe kinnipidamisõigusest ei saa ka TurvaS alusel isiku kinnipidamist vaadelda süüteomenetlustoiminguna.

Mõnevõrra erinev on olukord kohtuniku kinnipidamisõiguse puhul. Erinevalt eelnevalt käsitletud TurvaS-st on nii HKMS kui ka TsMS sarnaselt KrMS-ga konstitutsioonilised seadused. Vastuse võib anda HKMS, TsMS ja KrMS regulatsiooni võrdlemine.¹⁹² TsMS § 45 lg 6 järgi võib kohus menetlusosalise või muu isiku vajaduse korral määruse alusel kinni pidada, kui tema käitumises ilmnevad kohtus kuriteo tunnused. KrMS § 267 lg 6 sätestab, et kui korrarikkuja käitumises ilmnevad kuriteo tunnused, peab kohus vajaduse korral protokollil alusel sellise isiku kinni kahtlustatavana. Seega võib väita, et KrMS-s sisalduv *expressis verbis* volitus isiku kahtlustatavana kinnipidamiseks annab aluse järeldada, et teistes kohtumenetlustes ei peeta isikut kinni kahtlustatavana. Seega saaks jõuda arvamusele, et erinevalt teistest kohtumenetluse liikidest kaasneb kahtlustatava menetlusstaatus vaid isiku kinnipidamisega kriminaalasja arutava kohtu poolt. Võib põhjendatult küsida, kas TsMS ja KrMS regulatsioonid on üldse võrreldavad. Nimelt sätestab TsMS menetlusosalise või muu isiku kinnipidamise ning KrMS korrarikkuja kinnipidamise. Samas on autor eelnevalt selgitanud oma seisukohta, et ka TsMS-s sätestatud kinnipidamisõigust tuleks piirata ennekõike *in flagrante delicto* olukordadega¹⁹³, mistõttu võib regulatsioone siiski võrreldavaks pidada. Seega leiab autor, et pigem tuleb isiku kinnipidamist kohtuniku poolt pidada süüteomenetlustoiminguks vaid KrMS § 267 lg-s 6 sätestatud kinnipidamise puhul ning vaid sellisel juhul saab rääkida kaasnevast kahtlustatava menetlusseisundist. Autor mõönab, et nimetatud seisukoht on vaieldav, kuid toetava argumendina võib käsitleda ka asjaolu, et kriminaalasja arutav kohus on KrMS § 16 lg 1 järgi menetleja staatuses.

¹⁹⁰ V. Saarmets. Konstitutsioonilistest seadustest. - Õiguskeel 4/2009.

¹⁹¹ RKPJKo 3-4-1-1-98, p IV.

¹⁹² Kuivõrd HKMS viitab isiku kinnipidamisega seonduvalt vastavale TsMS sättele *mutatis mutandis*, võib võrrelda vaid TsMS ja KrMS sätteid.

¹⁹³ Vt käesoleva töö pt 2.4.2.2.

3. ISIKU SÜÜTEOMENETLUSES KINNIPIDAMISE PIIRITLEMINE TEISTEST TOIMINGUTEST

3.1. Piiritlemine teistest süüteomenetlustoimingutest

KrMS § 34 lg 3 p-de 1 ja 2 kohaselt on kahtlustatav kohustatud ilmuma uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu kutsel ning osalema menetlustoimingus ning alluma uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu korraldustele. Analoogilised kohustused on VTMS § 19 lg 4 kohaselt menetlusalusel isikul väärteomenetluses. Samuti näevad nii KrMS § 139 lg 1 kui ka VTMS § 43 lg 3 ette isiku sundtoomise. Sealjuures võib KrMS § 139 lg 5 kohaselt sundtoomisele allutatud isikut kinni pidada nii kaua, kui see on vajalik sundtoomise aluseks oleva menetlustoimingu tegemiseks, kuid mitte kauem kui nelikümmend kaheksa tundi.

Esmalt osutab töö autor eelnevalt õiguskirjanduses viidatud probleemile, et KrMS § 139 lg 2 p-s 1¹ sätestatud sundtoomise alus langeb kokku KrMS § 217 lg 3 p-s 4 sätestatud kahtlustatava kinnipidamise alusega. Magistritöö autor nõustub kirjanduses esitatud seisukohaga, mille kohaselt tuleks kahtlustatava puhul siiski lähtuda kahtlustatavana kinnipidamise regulatsioonist, sest vastupidine tõlgendus viiks selleni, et sundtoomise all saaks erireegleid järgimata kahtlustatavat kinni pidada.¹⁹⁴

Mõnevõrra lahendamata on küsimus sellest, kui isik ei ole kahtlustatavana kinni peetud, samuti ei ole tema suhtes kohaldatud sundtoomist, kuid tema vabadust piiratakse mõne menetlustoimingu käigus. Näitena võib tuua olukorra, kus isik kutsutakse esmakordselt kahtlustatavana ülekuulamisele, kuid enne uurimistoimingu rakendamist avaldab kahtlustatav soovi lahkuda. Kahtlemata on kahtlustataval õigus mitte menetlusele aktiivselt kaasa aidata, sealjuures on tema õigus ütluste andmisest keelduda võõrandamatu menetlusõiguslik garantii. Samas ei saa väielda, et KrMS § 34 lg 3 p-st 2 tuleneb kahtlustatava kohustus olla sellegipoolest ka ülekuulamisele allutatud. Seega peab menetlejal olema võimalus vähemalt toimingut rakendada, selgitada isikule kahtlustuse sisu ning anda talle võimalus ütluste andmiseks. Kehtiv õigus ei anna kriminaalmenetluse puhul vastust, kas ülekuulamiselt lahkuda sooviva isiku suhtes võib sellisel juhul kasutada sundi ning teda füüsiliselt kinni pidada. Samuti on ebaselge, kas 01.07.2014 jõustuv KrMS § 217² võiks antud olukorras anda legitimatsiooni isiku vabaduse riiveks ja kas sellist kinnihoidmist peaks liigitama vabaduse võtmise või pelgalt liikumisvabaduse riive alla. Küsimust ei teki, kui isik on ülekuulamisele

¹⁹⁴ N. Aas. KrMSKomm § 217/11.

toodud sundtoomisega, sest siis on tulenevalt KrMS § 139 lg-st 5 õigus teda menetlustoimingu ajal kinni pidada

Väärteomenetluses on nimetatud küsimust püütud reguleerida. VTMS § 44 lg 5 sätestab, et juhul kui isikut ei peeta VTMS § 44 lg 1 alusel kinni, ei loeta tema ülekuulamise või tema suhtes muu menetlustoimingu tegemise aega tema kinnipidamiseks. Õiguskirjanduses on leitud, et sellise konstruktsiooni läbi on seadusandja möönnud menetleja õigust isikut menetlustoimingu tegemise ajal kinni hoida. Samas on leitud, et olukorras, kus menetlustoimingu on võimalik ka hiljem teha ning isik ei saa hetkel menetlustoimingu osaleda, ei ole tema kinnihoidmine põhjendatud.¹⁹⁵ Enne PPvS-i kehtinud politseiseaduse¹⁹⁶ (PolS) § 13 lg 1 p 4 kohaselt oli politseil õigus õiguserikkumises osalenud isikuid selle asjaolude viivitamatuks väljaselgitamiseks politseijaoskonda toimetada. PPvS § 13 lg 1 p 7 kohaselt oli politseil samuti õigus toimetada isik politseijaoskonda väärteoprotokoll koostamiseks. Nimetatud regulatsiooni valguses leidis Riigikohtu kriminaalkollegium, et isiku toimetamine politseiasutusse ei tähenda tingimata tema kinnipidamist VTMS § 44 lg 1 tähenduses ning seda kinnitab VTMS § 44 lg 5, millest nähtuvalt võib isikut kinni pidada ka muul, kui VTMS § 44 lg-s 1 sätestatud alustel.¹⁹⁷

Ka hetkel on korrakaitsepolitsei praktikas levinud väljakutsega seotud isikute toimetamine politseijaoskonda asjaolude väljaselgitamiseks. Töö autor on seisukohal, et kehtiv õigus selleks alust ei anna. Isiku vabaduse võtmise hetkel peab menetlejale olema selge, millises menetluses ning millisel alusel ta isikult vabaduse võtab. Samuti tuleb veenduda, et meetmele allutatud isik oleks vabaduse võtmise põhjustest teadlik. Autor möönab, et isikute toimetamine sündmuskohalt politseijaoskonda asjaolude väljaselgitamiseks on äärmiselt pragmaatiline. Olukorras, kus rahvarohkes kohas on toimunud kaklus ning selle osapooled on sündmuskohal, on patrullpolitseinikul kõige lihtsam osapooled politseijaoskonda toimetada ning seal sündmuse asjaolud välja selgitada.

Siinkohal tuleb selgitada, et EIK praktika ei sea meetme intensiivsusele suuri nõudeid, lugemaks seda vabaduse võtmiseks EIÕK art 5 lg 1 tähenduses. Nii on kohus lugenud vabaduse võtmiseks isiku toimetamist üheks tunniks politseijaoskonda isikusamasuse tuvastamiseks¹⁹⁸ ning kahetunnist kinnipidamist politseijaoskonnas ja korteris.¹⁹⁹ Kohtuasjas *Salayev vs. Aserbaidžaan* sedastas EIK vabaduse võtmise olukorras, kus isik tuli

¹⁹⁵ E. Pajula, T. Ploom, lk 27.

¹⁹⁶ Politseiseadus. - RT 1990, 10, 113... RT I 2009, 62, 405.

¹⁹⁷ RKKKo 3-1-1-2-06, p 8.

¹⁹⁸ EIKo 04.11.2003, 47244/99. *Novotka vs. Slovakkia*, p 2. Tuleb märkida, et osa ajast pidi isik veetma ka kambris.

¹⁹⁹ EIKo 07.01.2010, 25965/04. *Rantsev vs. Küpros ja Venemaa*, § 317.

vabatahtlikult ülekuulamisele, teda ei paigutatud kambrisse ega selgitatud, et ta ei või lahkuda. Kohus leidis aga, et arvestades asjaolusid oli isikul ebamõistlik eeldada, et ta võib lahkuda ning tõenäoliselt oleks ta lahkumist takistatud. Nimetatud juhul kestis kokkuvõttes küll isikult vabaduse võtmine üle 48 tunni, kuid vaidlus oli esimeses faasis, mil isik viibis politseijaoskonna ülekuulamisruumis ning teda ei olnud veel ametlikult kinni peetud.²⁰⁰ Samuti on kohus tuvastanud vabaduse võtmise olukorras, kus isikut hoiti 2 tundi kinni, et tema ja ta kott läbi otsida. Antud juhul selgitas kohus, et sunni kasutamine annab aluse järeldada, et tegemist on vabaduse võtmisega. Konkreetsel juhtumil avaldas isik soovi lahkuda, ametnikud seda ei võimaldanud ning hoidsid teda jõuga kinni.²⁰¹ Eriti asjakohaseks ning tähtsaks võib pidada lahendit asjas *Osypenko vs. Ukraina*, kus isik viidi politseijaoskonda ülekuulamisele, mis kestis väiksemate vahepausidega kella poole kolmest öösel kuni kella poole kümneni õhtul, mil isiku suhtes koostati lõpuks kinnipidamisprotokoll. Kuigi antud asjas vaidlesid pooled selle üle, kas isik viidi politseijaoskonda sunniga või mitte, leidis kohus, et see ei ole tähtis. Kohus leidis, et isikut oli politseijaoskonnas, kus teda allutati menetlustoimingutele ning tal ei olnud mõistlikult võimalik eeldada, et ta tohib jaoskonnast lahkuda. Seetõttu loeti isik juba alates kella poole kolmest öösel *de facto* kinnipeetuks.²⁰² Kohus on ka teistes lahendites rõhutanud, et vabaduse võtmise tuvastamisel ei ole määrav asjaolu, et isik ilmub vabatahtlikult politseijaoskonda, tema käsi ei pandud raudu ning teda ei hoitud kambris. Määravaks on peetud *de facto* olukorda ning suurem kaal on asetatud asjaolule, kas isik sai mõistlikult eeldada, et ta on vaba lahkuma.²⁰³ Eelnevalt käsitletud lahendites on muuhulgas ka läbivalt viidatud otsusele *Järvinen vs. Soome*, kus selgitati, et kinnipidamise lühike kestus ei välista EIÕK art 5 lg 1 kohaldamist.²⁰⁴

Eeltoodust tulenevalt leiab töö autor, et isiku toimetamist tema tahte vastaselt politseijaoskonda menetlustoimingute tegemiseks tuleb eelduslikult lugeda tema vabaduse võtmiseks. Seetõttu tuleks ka VTMS § 44 lg-t 5 tõlgendada restriktiivselt. Nimetatud sätte alusel võiks olla mõeldav sündmuskohal asuva menetlusosalise liikumisvabaduse piiramine, kuid sellise isiku toimetamine politseijaoskonda tuleks tõenäoliselt sellegipoolest vormistada tema kinnipidamisena. Samadel põhjustel võib järeldada, et isiku sunniga allutamine menetlustoimingule oleks Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas eelduslikult käsitletav vabaduse võtmisena. Seetõttu tuleks ülaltoodud näite puhul, kus ülekuulamisele kuulatud isik

²⁰⁰ EIKo 09.11.2010, 40900/05. *Salayev vs. Ažerbaidžaan*, §-d 39-45.

²⁰¹ EIKo 24.06.2008, 28940/95. *Foka vs. Türgi*, §-d 75-79.

²⁰² EIKo 09.11.2010, 4634/04. *Osypenko vs. Ukraina*, §-d 46-49.

²⁰³ EIKo 09.06.2005, 44082/98. *I.I. vs. Bulgaaria*, § 87.

²⁰⁴ EIKo 15.01.1998, 30408/96. *Järvinen vs. Soome*, § 2.

soovib lahkuda enne toimingu rakendamist, võtta vastu otsus tema kinnipidamiseks seaduses sätestatud alustel või lasta tal lahkuda ning koostada määrus tema sundtoomiseks.

3.2. Piiritlemine järelevalvetoimingutest

Isiku kinnipidamist süüteomenetluses teostab tihti politseiametnik, kellel on ühtlasi PPvS-st tulenevad pädevused järelevalvemenetluse teostamiseks. PPvS sätestab mitmeid erinevaid järelevalvemeetmeid, mille sisuks on isikuvabaduse piiramine. Samuti sätestab PPvS meetmeid, mida tuleb oma olemuselt käsitleda vabaduse võtmisena. Vajadus rangelt eristada ja piiritleda haldustoimingut süüteomenetlustoimingust ei ole pelgalt formaalne küsimus. Isiku kinnipidamine süüteomenetluses tagab toimingule allutatud isikule konkreetsete kaitseõiguste kataloogi, mis ei ole tagatud haldusmenetluses. Nimetatud küsimust võib vaadata kahel erineval viisil. Esmalt tuleb tagada õigusselgus ja püüda vältida kattuvate kohaldamisaladega kinnipidamise vormide sätestamist. Teiseks tuleb veenduda, et kinnipidamist teostav ametnik ei kasutaks järelevalvetoimingut süüteomenetlustoimingu asemel. Viimasega seonduvalt on ka Riigikohus rõhutanud, et järelevalvemenetlust ei viida läbi ning haldussunnivahendeid ei kohaldata kriminaalmenetluse eesmärkide tagamiseks.²⁰⁵

Nimetatud probleemi käsitlemiseks tuleb esmalt anda ülevaade haldusmenetluse ja kriminaalmenetluse eristamise vajalikkusest. Riigikohus on selgitanud, et menetlustoimingu liigi määramine evib vahetut tähendust menetlusele allutatud isiku õiguste ja kohustuste ulatuse ning sisu aspektist.²⁰⁶ Nimetatud seisukohaga tuleb nõustuda. Tulenevalt KrMS § 33 lg-st 1 on isiku kahtlustatavana kinnipidamine eraldiseisev alus, mis toob kaasa kahtlustatava menetlusstaatuse. Sealjuures kaasnevad koheselt kõik KrMS § 34 lg-s 1 sätestatud kahtlustatava õigused. Isiku kinnipidamine, mis on materiaalselt tingitud kahtlusest, et ta võib olla toime pannud kuriteo, kuid mis teostatakse formaalselt haldusmenetluse raames, jätab ta nimetatud õigustest ilma.²⁰⁷

2012. aastal selgitas Riigikohus, et seadusandja ei ole järelevalve- ja süüteomenetluse toimingute piiritlemise tingimusi täpselt sätestanud. Nimetatud menetluste sarnasuseks on peetud nende algamist ajendi ja aluse olemasolul esimese menetlustoimingu ja samuti asjaolu, et kummagi menetluse alustamine ei eelda eraldi dokumendi koostamist. Samuti võivad mõlemad menetlused kulgeda samaaegselt. Eeltoodud põhjustel võib toimingute eristamine osutuda raskeks. Samuti mõõnis Riigikohus, et nimetatud menetluste piiritlemise

²⁰⁵ RKHKo 3-3-1-33-13, p 21.

²⁰⁶ RKHKo 3-3-1-65-07, p 17.

²⁰⁷ Vt ka J. Sarv, lk 316-320.

kriteeriumite kohta ei ole ka püsivat kohtupraktikat.²⁰⁸ 2013. aastal pidas E. Kergandberg järelevalvemenetluse ebaselget piiritlemist süüteomenetlusest üheks põhiküsimustest, mis tuleks menetlusõiguse reformi käigus lahendada.²⁰⁹

PPvS § 1 lg 4 sätestab, et politsei ülesanded ja tegevus süüteomenetluses on sätestatud kriminaalmenetluse seadustikus ja väärteomenetluse seadustikus. Nimetatud sõnastus ei anna haldus- ja süüteomenetluse eristamiseks vajalikke kriteeriume. Riigikohtu üldkogu on oma praktikas selgitanud, et menetlustoimingute kvalifitseerimisel järelevalve- või väärteotoiminguteks ei saa lähtuda vaid ühest kriteeriumist. Esmalt tuleb juhinduda menetlustoimingu eesmärgist. Lisaks sellele ning tulenevalt asjaolust, et üks ja sama toiming võib teenida erinevaid õiguspäraseid eesmärke ning kohalduda nii järelevalve- kui ka väärteomenetluses, on oluline ka menetleja tegelik tahe ja selle avaldamine.²¹⁰

Korralduseseaduse § 1 lg 4 regulatsioon kordab PPvS § 1 lg-s 4 selgitatud, kuid lisab, et tegevuse õigusliku aluse valiku riikliku järelevalve menetluse või süüteomenetluse vahel määrab meetme objektiivne eesmärk. Korralduseseaduse eelnõu seletuskirjas on asutud seisukohale, et menetluste eristamiseks tuleks esmalt lähtuda objektiivsest eesmärgist, seejärel eesmärgi ülekaalukusest ning kolmandaks toimingu õiguspärasusest. Eelnõu seletuskirjas leitakse, et objektiivse eesmärgi väljaselgitamisel kasutatakse *ex ante* hindamist ning peetakse silmas, et kriminaalmenetlus on repressiivne ning selle lõppeesmärgiks on koosseisupärase teo toime pannud isiku väljaselgitamine, tabamine ja karistamine, kuid järelevalvemenetlus evib preventiivset eesmärki, mis väljendub avalikku korda ähvardava ohu tõrjumises. Kui kohaldatud meetmel oli nii preventiivne kui ka repressiivne eesmärk, tuleks toimingu määratlemisel lähtuda sellest, milline eesmärk oli ülekaalukas. Kui ka see ei anna vastust, tuleks toimingut lugeda selle menetluse toiminguks, mille reeglite järgi on ta õiguspärane.²¹¹

Töö autor suhtub korralduseseaduses ning selle eelnõu seletuskirjas selgitatud menetluste eristamise kriteeriumitesse skeptiliselt osas, kus see ei arvesta subjektiivset kriteeriumi. Autor leiab, et menetleja avaldused isiku kinnipidamise põhjuste kohta võivad juba iseenesest tuua kaasa olukorra, millal tuleb möönda tema kinnipidamist süüteomenetluses, kuigi objektiivselt saaks pidada põhjendatuks tema kinnipidamist vaid mõnes PPvS-s loetud alusel.

²⁰⁸ RKHKm 3-3-1-75-11, p 15-16.

²⁰⁹ E. Kergandberg. Eesti kriminaalmenetlus: Mõned rindeteated. - Juridica IV/2013, lk 254.

²¹⁰ RKHKm 3-3-1-75-11, p 16.

²¹¹ Korralduseseaduse eelnõu seletuskiri. SE 49, lk 11-12. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&, 07.03.2014

3.2.1. Isiku küsitlemine ning selleks sunni kasutamine

PPvS § 7¹⁶ lg 1 kohaselt võib politsei või isikut küsitleda, kui on alust arvata, et isikul on ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks või kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks vajalikke andmeid. Analoogiline õigus on APoS § 18 lg 1 kohaselt antud abipolitseinikule. 01.07.2014 jõustuv KorS § 30 lg 1 näeb isiku küsitlemiseks ette analoogilised alused.

01.07.2014 jõustuva KorS eelnõu seletuskirjas on käesoleva järelevalvemeetmega seonduvalt selgitatud, et küsitlemise puhul on tegemist isiku õigusi ja vabadusi kõige vähem riivava meetmega, mida on õigus kohaldada juba ohukahtluse korral. Lisatud on, et küsitlemise eesmärgil võib isikut meetme kohaldamise ajaks peatada. Isiku liikumisvabaduse piiramine seisneb isikule peatumiseks korralduse andmises. Seletuskirjas on leitud, et kui isik peatumiskorraldust ei täida, on seda võimalik viimase abinõuna täita ka vahetut sundi kasutades (näiteks isiku peatamine, haarates tal käsivarrest). Eelnõu seletuskirjas on selgitatud, miks autorite arvates ei ole sunni kasutamise näol siiski tegemist isiku kinnipidamisega. Põhjuseks on esmalt toodud asjaolu, et peatamine tähendab ainult õigust hoida isikut küsitlemise lõpetamiseni küsitlemise kohas ajutiselt paigal ning see ei sisalda õigust isiku kinnisesse ruumi sulgemiseks. Teiseks on leitud, et kinnipidamisest eristab peatamist ka selle lühiajaline kestus (reeglina umbes 10-15 minutit).²¹²

Kuigi õiguskirjanduses on teoretiseeritud erinevate võimaluste üle pidada sunni kasutamist ütluste saamisel lubatavaks teatud äärmuslikes olukordades²¹³, ei ole nimetatud põhimõtted saanud osaks Eestis kehtivast õigusest. PPvS § 30 lg 4 kohaselt ei ole vahetut sundi lubatud kasutada ütluste, arvamuse või seletuse saamiseks. Nimetatud säte sisaldub ka 01.07.2014 jõustuvas KorS § 76 lg-s 4. Arusaadavalt on seadusandja ennekõike silmas pidanud olukordi, kus füüsilise jõu, erivahendi või relvaga ähvardades või seda kasutades on sunnitud isikut ütlusi, arvamusi või seletusi andma. Samas tekib õigustatud küsimus sellest, kas nimetatud säte ei välista sunni kohaldamise isiku küsitlemisel tervikuna, sealjuures ka isiku peatamiseks.

Juhul, kui sellegipoolest tõlgendada PPvS § 30 lg-t 4 viisil, mis keelab sunni kasutamise vaid vahetult ütluste saamiseks ning mitte isiku liikumisvabaduse riiveks eesmärgiga teda küsitleda, tuleb hinnata toimingu õiguspärasust sunni kasutamise üldaluste järgi. Tulenevalt PPvS § 30 lg-st 2 lubatud sunni kasutamine vaid juhul, kui isikule kehtiva haldusaktiga ohu tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks pandud kohustuse täitmise tagamine muu

²¹² *Ibid*, lk 54-55.

²¹³ E. Hilgendorf. Piinamine õigusriigis? – *Juridica X/2004*, lk 669-671.

haldussunnivahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik. KorS § 76 lg 1 sätestab sunni kasutamiseks samasugused alused.

Esmalt mõõnab töö autor, et korrarikkumise mõiste on laiem kui süüteo mõiste. Samas tuleb tõdeda, et PPvS sätestab küll õiguse isikut küsitleda, kuid isikul puudub igasugune kohustus olla nimetatud meetmele allutatud või anda selgitusi. Siinjuures tuleb silmas pidada ka enese mittesüüstamise privileegi, mis võib anda aluse keelduda selgituste andmisest ka haldusmenetluses. Juhul kui isik on selgelt väljendanud oma soovi mitte anda selgitusi, ei saa PPvS § 7¹⁶ pidada legitimatsioonialuseks tema vabaduse piiramiseks ning juhul kui politseiametnik peab vajalikuks isiku vabadust piirata, tuleb selleks vastav seaduslik alus leida. Erinevalt PPvS-s sätestatust on KorS § 23 lg 3 kohaselt isikul kohustus taluda tema suhtes seaduses sätestatud alusel ja korras kohaldatavaid riikliku järelevalve meetmeid. Samas ei ole ka sellisel juhul võimalik jaatada isiku kohustust politseiametnikule selgitusi anda. Seetõttu leiab autor, et sunni kasutamine isiku küsitlemisel peaks olema põhimõtteliselt välistatud. Olukorras, kus tuvastamata isik keeldub selgituste andmisest, on võimalik ta isikusamasus tuvastada. Juhul, kui hiljem ilmneb, et isik võib omada teavet süüteomenetluse tõendamiseseme asjaolude kohta, on võimalik kasutada vastavaid menetlusseaduse sätteid tema sundtoomiseks. Vastasel juhul võib küsitlemise eesmärgil kohaldatud vahetu sund olla käsitletav vabaduse võtmisena ning teatud olukordades ka *de facto* kahtlustatavana kinnipidamisena.

3.2.2. Kainenema toimetamine

3.2.2.1. Meetme kohaldamise alused

PPvS § 7²⁹ lg 1 kohaselt võib politseiametnik joobeseisundis täisealise isiku toimetada tema elu- või ööbimiskohta või kainenema arestimajja või arestikambrisse või kohaliku omavalitsuse kainestusmajja, kui see on vältimatu isikust endale või teisele isikule lähtuva vahetu ohu tõrjumiseks. Samasisuline õigus sisaldub 01.07.2014 jõustuva KorS § 42 lg-s 1, kuid erisusena on nõutav oluline oht.

Riigikohus on kainenema toimetamisega seonduvat käsitlenud 2007. aastal 2005. aasta 31. juulil kehtinud PolS²¹⁴ valguses. Tol ajal kehtinud PolS § 15² lg 1 kohaselt võis joobeseisundis isiku, kes joobnud oleku tõttu võib ohustada teisi või iseennast või osutada kuriteo ohvriks, toimetada raviasutusse, politsei arestimajja või arestikambrisse. Nimetatud seaduse kontekstis leidis Riigikohus, et PolS § 15² lg-s 1 sätestatud ohutunnuste täitmine eeldab isiku keskmist või rasket joobeastet ning sellest tulenevat agressiivset käitumist või

²¹⁴ Politseiseadus. - RT 1990, 10, 113... RT I 2004, 54, 390.

märgatavaid koordineerimis- või orienteerumis- või liikumisvõimetust. Samuti selgitati, et kainenemisele toimetamine on preventiivne, kuid samas isiku vabadusõigust oluliselt riivav vahend, mille kohaldamine nõuab kõigi asjaolude kaalumist ning kainenemise paigutamise otsustuse põhendamist kainenemisele toimetamise protokollis.²¹⁵

Kainenema toimetamise legitiimsioonialuse leidmise teeb keerukaks nii PS § 20 lg 2 p-s 5 kui ka EIÕK art 5 lg 1 p-s e kasutatud väljend „alkohoolik.“ EIK on täpsustanud, et mõistet alkohoolik ei tule vaadata kitsas ja meditsiinilises kontekstis. EIÕK ei keela vabaduse võtmist isikult, kes on alkoholihoobes, eesmärgiga piirata võimalikku kahju tekitamist endale või teistele, samuti ennetamiseks alkoholist tingitud ohtlikku käitumist.²¹⁶ Samas on kohus rõhutanud, et pelgalt alkoholihoove ei saa mitte mingil juhul olla vabaduse võtmise aluseks ning vabaduse võtmine on õigustatud vaid *ultima ratio* meetmena olukorras, kus ohu tõrjumiseks on kaalutud ka teisi ning vähem isiku õigusi riivavaid meetmeid.²¹⁷ Osundatud kriteeriumitele on viidatud ka riigisisises kohtupraktikas.²¹⁸

3.2.2.2. Puutumus süüteomenetlusega

Kuivõrd on üldteada, et suur osa kuritegusid pannakse toime alkoholihoobes, on isiku kainenema toimetamine järelevalvetoiming, mis võib suure tõenäosusega omada tihedat puutumust isiku kinnipidamisega süüteomenetluses. Korrakaitsepolitsei praktikas on isiku kainenema toimetamine sageli ajendatud mitte ohutõrje, vaid süüteomenetluse tagamise eesmärgist. Kuivõrd sellisel viisil ei peeta isikut kinni süüteomenetluses, välditakse ka süüteomenetluse alustamist esimese menetlustoiminguga ja tekitatakse nii-öelda ajaline puhver otsustamiseks, kas ja kuidas süüteomenetlusega edasi minna. Selgitatu on autori arvates haldusmenetluse lubamatu kasutamine kriminaalmenetluse eesmärkide saavutamiseks.

Teiseks võib asjakohaseks osutada küsimus kahtlustatavana kinnipidamise aja arvestamisest olukorras, kus kinnipeetav isik on tugevas joobes. Küsimuse saab püstitada kahel viisil. Esmalt tuleb püstitada küsimus, kas selline isik tuleb koheselt kahtlustatavana kinni pidada, või võib ta kõigepealt kainenema toimetada. Juhul, kui isiku võib enne kainenema toimetada, siis millises hetkest hakkab kulgema 48 tundi, mille jooksul on isikut õigus kahtlustatavana kinni pidada?

T. Ploom on leidnud, et põhiõiguste aspektist oleks õige öelda, et kinnipidamise aeg hakkab kulgema isikult vabaduse võtmisega olenemata tema joobest. Samas toob viidatud autor välja,

²¹⁵ RKHKo 3-3-1-98-06, p 19.

²¹⁶ EIKo 03.02.2011, 37345/03. *Kharin vs. Venemaa*, § 34.

²¹⁷ EIKo 04.04.2000, 26629/95. *Witold Litwa vs. Poola*, §-d 62, 78.

²¹⁸ Vt nt TrtHKo 09.03.2011, 3-10-894.

et nimetatud käsitluse nõrgaks küljeks saab pidada asjaolu, et isiku kinnipidamisel tuleb talle tema õigusi selgitada ning veenduda, et need oleksid talle arusaadavad.²¹⁹ Hiljem on sama autor siiski vääртеomenetluse kontekstis leidnud, et isiku kinnipidamine algab tema kainenemisel, sest kainenema paigutamine põhineb täiesti teisel alusel ning alles kainenedes on ta võimeline andma ütlusi. Kinnipidamine hõlmab aga VTMS § 44 lg 2 p 2 järgi ka isikuga menetlustoimingute tegemist.²²⁰ E. Kergandberg on selgitanud, et erialakirjanduses valitseva arusaama kohaselt juhtudel, mil kahtlustatavana peetakse kinni alkoholi- või narkojoobes isik, hakkab tähtaeg kulgema kainenemisest, sest vaid siis saab reaalselt hakata realiseerima kinnipidamise eesmärki. Samas möönab viidatud autor, et nimetatud valitsev käsitlus on vaieldav.²²¹ Nimetatud piiritlemisprobleemi aktuaalsus on leidnud ilma lahendusvariantideta kajastust ka mujal eestikeelses õiguskirjanduses.²²²

3.2.2.3. Aluste paralleelsus ja meetme valik

Magistritöö autor leiab, et toimingute piiritlemiseks sobiv lähtekoht on toimingu eesmärk. Pelgalt asjaolu, et kahtlustatavana kinnipeetu on alkoholi-joobes ei ole autori arvates põhjuseks tema kinnipidamise algusaja arvestamiseks alles hetkest, mil ta kaineneb. Nimelt tuleb KrMS § 217 lg-s 7 sätestatud kohustust kahtlustatava viivitamatuks ülekuulamiseks vaadelda koosmõjus KrMS § 33 lg-ga 2. Viimatisutatud sätte kohaselt võib ülekuulamise edasi lükata, kui kahtlustatava tervise seisund ei võimalda tema kohest ülekuulamist ning kui see on vajalik kaitsja ja tõlgi osavõtu tagamiseks. Vaatamata normi sõnastusest tuleb nimetatud eeldusi pidada alternatiivseteks, mitte kumulatiivseteks. Seega võib ka alkoholi-joove olla põhjus, miks isikut ei ole koheselt võimalik üle kuulata.

Juhul, kui leida, et isiku kinnipidamise aega kuni tema kainenemiseni ei tule arvestada kinnipidamise aja hulka, tuleb autori arvates lahendada küsimus sellest, mida lugeda isiku õiguslikuks seisundiks sel ajal, kui ta kaineneb. Lubamatu on mingi ajavahemiku jätmine nii-öelda õiguslikku vaakumisse. Autor leiab, et isik kas on kahtlustatavana kinni peetud, või ei ole ning tema võimalik joobeseisund seda ei muuda. Juhul, kui joobes isik on kahtlustatavana kinni peetud, ei võimalda kehtiv seadus järeldada, et 48-tunnine tähtaeg ei hakka kulgema juba tema vabaduse võtmisest.

Juhul, kui teda ei loeta kahtlustatavana kinnipeetavaks, tuleb leida mingi muu seaduslik alus tema vabaduse võtmiseks. Nimetatud aluseks võiks olla vaid tema kainenema toimetamine

²¹⁹ E. Kergandberg, T. Järvet jt., lk 52.

²²⁰ E. Pajula, T. Ploom, lk 27.

²²¹ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 206-207.

²²² Mikiver, M. Roosve, T. Politsei tegevus isikute põhiõiguste riives politseitudengite pilgu läbi. - Juridica VII/2004, lk 482-483.

PPvS § 7²⁹ lg 1 (KorS § 42 lg 1) järgi. Isikut saab kainenema toimetada vaid vastava seadusliku aluse olemasolul. Seega KorS § 42 lg 1 tähenduses vaid siis, kui see on vältimatu isikust endale või teisele isikule lähtuva olulise ohu tõrjumiseks. Samas tuleb arvesse võtta, et politsei tegutseb nimetatud meedet kohaldades mitte repressiivselt, vaid preventiivselt ja ohutõrje eesmärgil. Autor leiab, et juhul kui isiku puhul esineb nii alus tema kainenema paigutamiseks, kui ka tema kahtlustatavana kinnipidamiseks, tuleb hinnata, kas kainenema paigutamine täidab süüteomenetlusest autonoomset eesmärki. Vaid jaatava vastuse korral võib printsiibis olla võimalik sedastada võimalust isiku kainenema toimetamiseks.

Kainenema toimetamise autonoomse eesmärgi näitena võib tuua olukorra, kus politseiametnikud näevad kontaktivõimetut tugevas joobes maas lebavat isikut, kelle juures on kott, millest paistab suures koguses narkootilist ainet. Kuivõrd nimetatud juhul on isiku tugev joove talle endale ohtlik – ta võib langeda kuriteo ohvriks või olenevalt aastaajast alajahtuda, siis esineb kriminaalmenetluse alustamise alustest autonoomne kainenema toimetamise alus, mis seisneb vaid preventiivsel ja mitte repressiivsel kaalutlusel. Arvestada tuleb, et teisalt esineb KrMS § 217 lg 2 p-s 1 sätestatud imperatiivne kinnipidamise alus. Nimetatud alus võimaldab kinnipidamist *in flagrante delicto* olukorras, mistõttu tuleks kinnipidamine teostada koheselt, mitte näiteks pärast kainenemist. Autor leiab, et nimetatud aluste kollisioonis tuleb protsessiõiguste tagamiseks siiski eelistada isiku kahtlustatavana kinnipidamist.

Samas tuleb arvesse võtta, et isiku kainenemisele paigutamise ja süüteomenetluses kinnipidamise alused võivad teatud juhul kattuda, mistõttu võib kainenema toimetamise autonoomne eesmärk olla vaid näilik. Nii näiteks võib tulenevalt KorS § 5 lg-s 3 sätestatud olulise ohu definitsioonist oht muuhulgas seisneda kuritegude toimepanemise ohus. Samas tuleb arvesse võtta, et KrMS § 217 lg 3 p 3 kohaselt on ka kahtlustatavana kinnipidamise üheks aluseks see, kui isik võib jätkuvalt toime panna kuritegusid. Töö autori seisukoht on, et ka antud juhul tuleb kattuvate aluste korral eelistada süüteomenetlustoimingut, sest sellisel juhul on tagatud, et haldustoimingu varjus ei jää isik ilma oma menetluslikest garantiidest.

Kokkuvõtvalt on autor seisukohal, isiku kainenema paigutamine võimalik vaid kitsalt seaduses sätestatud juhtudel. Olukorras, kus kainenema paigutamise alus kattub isiku kinnipidamisalusega süüteomenetluses, oleks isiku õiguste tagamise seisukohalt õigem tema kinnipidamine süüteomenetluses. Lubamatu on isiku kainenema toimetamine eesmärgiga hõlbustada süüteomenetlust. Eriti kriitiliselt tuleb hinnata olukordi, kus isik toimetatakse kainenema tema enda kodust või hotellitoast.

3.2.3. Isikusamasuse tuvastamine

PPvS § 7¹⁸ lg 1 kohaselt võib politsei isiku teadmisel kehtiva isikut tõendava dokumendi alusel tuvastada tema isikusamasuse, kui see on vajalik ohu väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks või kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse või süüteomenetluse tagamiseks. 01.07.2014 jõustuva KorS § 32 lg 1 kohaselt jääb meetme iseloom samaks, kuid selle kohaldamine on lubatud vaid siis, kui see on vajalik ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks. PPvS § 7¹⁸ lg-te 5 ja 6 kohaselt on isikusamasuse tuvastamisel õigus kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu. Samuti on politseil õigus toimetada isik isikusamasuse tuvastamiseks ametiruumi, kui isikusamasuse tuvastamine ei ole kohapeal võimalik ning see on vältimatult vajalik ohu väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks või kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse või süüteomenetluse tagamiseks. KorS § 32 lg-d 5 ja 6 sisaldavad sarnast regulatsiooni, kuid politsei ametiruumi võib isiku toimetada vaid siis, kui see on vajalik vahetu ohu korral või olulise ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks. Seega on isikusamasuse tuvastamisel võimalik piirata isiku liikumisvabadust või teatud juhtudel ta vabadus võtta.

EIK on leidnud, et legitiimne alus isiku kinnipidamiseks isikusamasuse tuvastamiseks tuleneb EIÕK art 5 lg 1 p-st b, mille järgi on vabaduse võtmine lubatav seaduses sätestatud kohustuse täitmiseks. Sama alus vabaduse võtmiseks on sätestatud PS § 20 lg 2 p-s 2. Nimetatud kohustuseks on kohus pidanud dokumendi esitamist või enda identifitseerimist võimaldavate andmete esitamist.²²³ Samas on kohtuasjas *Vasileva vs. Taani* selgitatud, et isikusamasuse tuvastamise kestus ei tohi olla ebaproportsionaalselt pikk. Näiteks leiti, et 13 tundi kestnud kinnipidamist ei põhjendanud isegi väide, et isik peeti kinni öisel ajal ning tal võimaldati magada. Kohus leidis, et reeglina tuleb isiku õigust vabadusele pidada tähtsamaks tema vajadusest magada.²²⁴

Korrakaitsepolitsei praktikas on enamjaolt isikusamasuse tuvastamine vajalik seetõttu, et väljakujunenud praktika kohaselt pannakse väljakutse teenindamisel asjaoludega seotud isikute andmed kirja. Tuleb mõnda, et reeglina tagab isikuandmete patrullilehele märkimine hiljem võimaluse kontakteeruda isikutega, kes võivad süüteomenetluses vajalikke tõendamiseseme asjaolusid teada. Kuni 01.07.2014 kehtiv PPvS sätestas ka süüteomenetluse tagamise eesmärgi *expressis verbis*. KorS regulatsioon nimetatud alust enam ei sisalda ning

²²³ EIKo 04.11.2003, 47244/99. *Novotka vs. Slovakkia*, § 2.

²²⁴ EIKo 25.09.2003, 52792/99. *Vasileva vs. Taani*, § 41.

eelduslikult ennekõike seetõttu, et selgitatud alus ei võimaldanud selgelt eristada süüteo menetlust järelevalvemenetlusest.

Nii näiteks on KrMS § 217 lg 3 p-s 2 ja VTMS § 44 lg 1 p-s 2 sätestatud kinnipidamise aluseks asjaolu, et ei ole tuvastatud süüteo toimepanemises kahtlustatava isikut. Seega saab järeldada, et olukorras, kus on küllaldane alus isiku kahtlustamiseks väärteo- või kuriteo toimepanemises ning ta ei esita isikusamasust tõestavat dokumenti, tuleb ta vastavalt KrMS või VTMS sätetele kinni pidada. Tema kinnipidamine haldustoiminguna ei ole õiguspärane juba ainuüksi seetõttu, et tulenevalt *nemo tenetur se ipsum accusare* põhimõttest ei lasu kahtlustataval vastavat seadusega sätestatud kohustust, mis PS § 20 lg 2 p 2 kohaselt legitimeeriks tema kinnipidamist. Ka Riigikohus on selgitanud, et kahtlustataval puudub kohustus kaasa aidata enda isikusamasuse tuvastamisele kriminaalmenetluses.²²⁵ Samuti on Riigikohus leidnud, et olukorras, kus esines alus isiku kinnipidamiseks VTMS § 44 p 2 alusel isiku tuvastamise eesmärgil, ei saanud sellist toimingut pidada järelevalvetoiminguks olenemata sellest, et isikute kinnipidamiseks tuli õigus ka järelevalvemenetlust reguleerivast õigusaktist.²²⁶

Samas tuleb tähele panna, et KrMS § 170 lg 3 sätestab tunnistaja kinnipidamise õiguse tema tuvastamise eesmärgil. Osutatud sätte kohaselt võib uurimisasutuse ametnik kuriteo pealtnägijat, kelle isikut ei ole tuvastatud ning kes keeldub kriminaalmenetluses tunnistajana osalemast, isiku tuvastamiseks kinni pidada kuni 12 tundi. Seega kuivõrd KrMS § 170 lg-s 3 nimetatud tunnistaja isikusamasuse tuvastamiseks tema vabaduse võtmine on kriminaalmenetlustoiming, ei saa seda asendada haldustoiminguga.

Iseenesest eelneb kriminaalmenetluse alustamisele menetlejapoolne otsustusprotsess, mille käigus on erialakirjanduses peetud lubatavaks täiendava teabe kogumist. Samas on leitud, et sellise teabe kogumiseks ei tohi kasutada ühtegi menetlusseadustikus ette nähtud menetlustoimingut, kuivõrd tulenevalt KrMS § 193 lg-st 1 alustatakse seeläbi kriminaalmenetlust.²²⁷ Töö autor on seisukohal, et sellise lubatava eelmenetluse hulka kuuluks põhimõtteliselt ka isikusamasuse tuvastamine süüteo menetluse tagamise eesmärgil, kuivõrd potentsiaalsete tunnistajate isikusamasuse kindlakstegemine ei ole vaadeldav kriminaalmenetlustoiminguna. Samas on tulenevalt KrMS § 217 lg 3 p-st 2, VTMS § 44 lg 1 p-st 2 ja KrMS § 170 lg-st 3 reeglina välistatud isikute vabaduse võtmine isikusamasuse

²²⁵ RKKKo 3-1-1-48-09, p 15. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on samas olnud vähem resoluutne ning leidnud, et enda isikusamasuse tuvastamisele kaasaaitamine võib vaid äärmuslikel juhtudel olla vastuolus *nemo tenetur se ipsum accusare* põhimõttega – vt *Hiibel v Sixth Judicial District Court of Nevada, Humboldt County*, 21.06.2004, Supreme Court of the United States, 542 U.S. 177, 124 S.Ct. 2451.

²²⁶ RKHKo 3-3-1-65-07, p 17.

²²⁷ Vt nt N. Aas. KrMSKomm § 193/1 ja E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 248-249.

tuvastamise käigus süüteomenetluse tagamiseks. Eelnevalt jäeldub, et PPvS § 7¹⁸ lg-test 5 ja 6 tulenev õigus süüteomenetluse tagamiseks isikusamasuse tuvastamise eesmärgil vabadus võtta, on põhimõtteliselt sisutühi, kuna tegemist on süüteomenetlustoiminguga.

KorS § 32 lg-d 5 ja 6 ei luba enam süüteomenetluse tagamiseks isikutuvastamisel vabadust võtta, mistõttu on vähemalt positiivse õiguse tasandil alates 01.07.2014 nimetatud probleem kõrvaldatud. *De lege ferenda* leiab käesoleva töö autor, et süüteomenetluse tagamise, kui isikusamasuse tuvastamise aluse KorS § 32 lg-st 1 väljajätmine ei ole aga põhjendatud. Kuigi KorS eelnõu seletuskiri nimetatud aluste muutmise osas täpsemaid selgitusi ei jaga, võib oletada, et tegemist on sooviga selgepiirilisel eristada süüteo- ja haldusmenetlust. Võttes arvesse korrakaitsepolitsei tööpetsiifikat ning praktilisi vajadusi, tuleb möönda, et enamikel juhtudel tingib vajaduse sündmuskohal isikusamasuse tuvastamiseks just võimaliku süüteomenetluse tagamine. Näitena võib tuua olukorra, kus väljakutsel küsitakse kaklust pealt näinud isikute andmeid, et menetleja saaks neid hiljem vajadusel üle kuulata. Oletades, et kaklus on lõppenud, ei ole aga tegemist enam ohutõrje olukorraga, mistõttu ei langeks isikusamasuse tuvastamine tulevikus enam KorS § 32 lg 1 aluste alla ning politseiametniku tegevus isikuandmete küsimisel ei ole nõuetekohaselt reguleeritud. Seetõttu jääb autor seisukohale, et KorS § 32 lg 1 peaks endiselt sisaldama alust isikusamasuse tuvastamiseks süüteomenetluse tagamiseks, kuid juhul kui see osutub võimatuks, ei ole nimetatud alusel enam võimalik järelevalvemenetluse käigus isiku vabadust võtta ja politseiametnik peab otsustama süüteomenetlustoimingu kohaldamise vajalikkuse üle.

3.2.4. Kinnipidamine abipolitseiniku poolt

APoS § 26 lg 1 järgi võib abipolitseinik isiku kinni pidada, sulgedes ta ruumi või sõidukisse või piirates muul viisil olulisel määral tema füüsilist vabadust, kui see on vältimatu vahetult eelseisva kuriteo toimepanemise ärahoidmiseks või isiku elu või kehalist puutumast ähvardava vahetu ohu tõrjumiseks. Nimetatud alused kattuvad PPvS § 7³³ lg 1 p-des 1 ja 2 sätestatud politseiametniku poolt teostatava halduskinnipidamise alustega. Täiendava kinnipidamise alusena sätestab APoS § 26 lg 3, et abipolitseinik võib isiku kinni pidada, kui isik on avalikus kohas pannud toime korrariikkumise ja ei ole tuvastatud tema isikut või korrariikkumise kõrvaldamiseks on kohaldatud vahetut sundi ning on küllaldane alus eeldada, et vahetu sunni kohaldamise lõpetamisel jätkab isik korrariikkumise toimepanemist. Korrakaitseeaduse muutmise ja rakendamise seaduse § 2 lg 2 kohaselt jäävad alused isiku kinnipidamiseks alates 01.07.2014 muutmata.

APoS § 26 lg-s 3 sätestatud alust isiku kinnipidamiseks peab töö autor problemaatiliseks, kuivõrd ta kattub osaliselt KrMS § 217 lg 2 p-s 1, lg 3 p-s 2 ning VTMS § 44 lg 1 p-s 2 sätestatud alustega isiku kinnipidamiseks süüteomenetluses. Esmalt tuleb selgitada, et kuni 01.01.2011 kehtinud abipolitseiniku seadus²²⁸ kehtestas abipolitseiniku õiguse isiku vabadust võtta äärmiselt laialt. Nimetatud kehtetu seaduse § 5 p 4 kohaselt oli abipolitseinikul õigus pidada seaduses ettenähtud korras kinni ja toimetada politseiasutusse õiguserikkujaid ja õiguserikkumises kahtlustatavaid isikuid. Seega oli abipolitseinikule ilmselgelt ebakorrektselt delegeritud süüteomenetlustoimingu teostamise õigus.

2008. aastal asus õiguskantsler seisukohale, et abipolitseiniku seadus ei ole suures ulatuses kooskõlas põhiseadusega.²²⁹ Nimetatud põhjustel võeti 24.11.2009 Riigikogus menetluse abipolitseiniku seaduse eelnõu 633 SE.²³⁰ Eelnõu algtekst ei sisaldanud vabaduse võtmiseks mitte ühtegi alust.²³¹ Järgneva menetluse käigus lisandusid esmalt hetkel kehtivas APoS § 23 lg-s 1 sätestatud alused.²³² 16.09.2010 Siseministeeriumi arvamusega nr 1-6/9-1 esitati ettepanek kinnipidamise aluste täiendamiseks praeguse APoS § 26 lg 3 näol. Siseministeerium põhjendas muudatusettepanekut vajadusega tagada abipolitseiniku poolt isiku kinnipidamine politseile üleandmise eesmärgil kas isikusamasuse tuvastamiseks või vältimaks korrarikkumise jätkamist. Siseministeerium näeb muuhulgas kinnipidamise teostamise vajalikuks eelduseks, et isikule on tehtud ettekirjutus korrarikkumise lõpetamiseks, millele vaatamata isik jätkab korrarikkumist ning korrarikkumise iseloomu arvestades on tegu rikkumisega, mille lõpetamine vahetu sunniga on vältimatu. Samuti on muudatusettepanekus leitud, et kui nimetatud kinnipidamisele järgneb kinnipidamine mingil muul alusel, näiteks VTMS § 44 lg-s 1 ettenähtud alustel, siis tuleb isiku kinnipidamise alguseks lugeda aega, millal abipolitseinik võttis isikult tegelikult vabaduse.²³³ Nimetatud muudatusettepanekuga

²²⁸ Abipolitseiniku seadus. - RT I 1994, 34, 533... RT I, 20.12.2010, 6.

²²⁹ A. Jõks. Märgukiri abipolitseiniku seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. 02.2008 nr 7-7/070431/00801253. Arvutivõrgus kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/giguskantsleri_margukiri_turvaettevotjate_ja_mittetulundusuhingute_kaasamine_politse_ulesannete_taitmisse.pdf, 19.03.2014.

²³⁰ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri 633 SE. 23.11.2009. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319115808&file_id=838370&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20seletuskiri%20\(628\).rtf&file_size=338544&mnsensk=633+SE&etapp=23.11.2009&fd=13.04.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319115808&file_id=838370&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20seletuskiri%20(628).rtf&file_size=338544&mnsensk=633+SE&etapp=23.11.2009&fd=13.04.2011), 19.03.2014.

²³¹ Abipolitseiniku seaduse eelnõu 633 SE I. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=838369&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20\(628\).rtf&file_size=142996&mnsent=633+SE&fd=13.04.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=838369&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20(628).rtf&file_size=142996&mnsent=633+SE&fd=13.04.2011), 19.03.2014.

²³² Abipolitseiniku seaduse eelnõu 633 SE I (muudetud kujul 17.02.2010). Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319120447&file_id=929197&file_name=633%20SE%20I%20muudetud%20kujul%20esitamine.doc&file_size=166023&mnsent=633+SE&etapp=09.02.2010&fd=24.03.2011, 19.03.2014.

²³³ Siseministeeriumi muudatusettepanekud abipolitseiniku seaduse eelnõu kohta. 16.09.2010 nr 1-6/9-1, p 14. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/pdf&u=20140319120447&f

arvestati ning eelnõud täiendati. Sealjuures aktsepteeriti Siseministeeriumi põhjendusi muudatuse vajalikkuse osas.²³⁴

Töö autor nõustub, et abipolitseiniku volitamine korrariikkumise sunniga lõpetamiseks võib olla põhjendatud. Lähtudes Siseministeeriumi seisukohast saaks käsitletavat kinnipidamist pidada haldustäitemenetluseks, millega tagatakse ettekirjutuse täitmine. Seetõttu ei näe autor probleemi APoIS § 26 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise aluse teisel alternatiivil. Samas ei ole Siseministeeriumi muudatusettepanekus ega hilisemas eelnõu seletuskirjas põhjendatud esimese alternatiivi vajalikkust ega kohaldamisala. Nimelt tuleneb APoIS § 26 lg-st 3, et abipolitseinik võib isiku kinni pidada, kui isik on avalikus kohas pannud toime korrariikkumise ja ei ole tuvastatud tema isikut. Kuriteo ja väärteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamist isikusamasuse tuvastamatus tõttu reguleerivad vastavalt KrMS § 217 lg 3 p 2 ja VTMS § 44 lg 1 p 2. Kuivõrd abipolitseinikul ei ole pädevust teostada süüteomenetlustoiminguid, ei saa ta sisuliselt sama pädevust täita haldusmenetluses. Seega on autor seisukohal, et abipolitseinikul puudub pädevus nii-öelda haldusmenetluse varjus teostada süüteos kahtlustatava isiku kinnipidamist. See ei tähenda, et abipolitseinikul ei oleks võimalus kuriteos kahtlustatavat kinni pidada igaühe kinnipidamisõiguse raames KrMS § 217 lg 4 järgi. Küll aga jääb autor seisukohale, et APoIS § 26 lg-s 3 sätestatud volitusele tuginedes ei saa abipolitseinik kinni pidada näiteks isikut, kes ületas sõidutee keelava punase tulega ning keeldub abipolitseinikule isikuttõendavat dokumenti esitamast.

Tuleb mõnda, et korrariikkumise mõiste ei ole iseenesest samastatav süüteo mõistega, mistõttu tuleks lahendada küsimus sellest, kas APoIS § 26 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise aluse esimene alternatiiv võib siiski evida mingit eraldiseisvat ning süüteomenetlusest autonoomset sisu haldusmenetluses. KorS § 5 lg 1 kohaselt on korrariikkumine avaliku korra kaitsealas oleva õigusnormi või isiku subjektiivse õiguse rikkumine või õigushüve kahjustamine. Samas on õiguskirjanduses asunud seisukohale, et igasugust õigusnormi rikkumist ei saa käsitleda korrariikkumisena ja seega korrakaitse üldvolituse rakendamise alusena. Karistusõiguses sätestatud süüteokoosseisud on primaarsed näitamaks, millal on

[ile_id=1318163&file_name=Muuatusettep..pdf&file_size=118389&mnsenar=633+SE&fd=25.03.2011](#), 19.03.2014.

²³⁴ Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri 633 SE II. Eelnõu teine lugemine 10.11.2010, lk 7-8. Arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&u=20140319120447&file_id=1214974&file_name=633%20SE%20II%20%20SELETUSKIRI%20%20t%C3%A4iskogule%20esitamiseks%201.doc&file_size=65536&mnsensk=633+SE&etapp=08.11.2010&fd=24.03.2011, 19.03.2014.

tegemist relevantse õiguskorra rikkumisega ning õiguskorra rikkumisi, mis ei ole kaetud mõne süüteokoosseisuga, tuleb pigem pidada erandlikuks.²³⁵

Seetõttu leiab töö autor, et APõLS § 26 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise aluste esimese alternatiivi kohaldamisala on väga kitsas. Printsibis saaks sellisel alusel kinni pidada vaid isiku, kes on avalikus ruumis pannud toime korrarikkumise, mis ei ole süütegu, ning kes ei võimalda enda isikusamasust tuvastada. Samas tekib sellisel juhul küsimus kinnipidamise vajalikkusest ja proportsionaalsusest. Juhul, kui meede ei evi enam preventiivset eesmärki ning isiku korrarikkumine ei ole isegi sedavõrd tõsine, et ta täidaks mõne väärteokoosseisu, on väga raske põhjendada tema kinnipidamise proportsionaalsust. Eeltoodud põhjustel leiab autor, et APõLS § 26 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise aluste esimene alternatiiv ohustab pigem süüteo- ja järelevalvemenetluse ranget lahushoidmist ning tal puudub süüteomenetlusest eraldiseisev kohaldamisala, mistõttu *de lege ferenda* tuleks selline kinnipidamise alus kehtetuks muuta.

²³⁵ K. Eller. Korrakaitse üldvolutuse koosseis Saksa õiguses ja Eesti korrakaitseaduse eesnõus. - *Juridica* I/2007, lk 43-44.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida isiku kinnipidamise regulatsiooni süüteomenetluses ning selle piiritlemisprobleeme teistest toimingutest. Töö autor seadis hüpoteesiks, et isikult süüteomenetluses vabaduse võtmise regulatsiooni määratlematus ning selle eristamatus teistest meetmetest, mis riivavad isiku- või liikumisvabadust, ei taga põhiõiguste kaitset ega süüteomenetluses nõutavat kaitseõigust.

Magistritöö autor leiab esmalt, et isiku süüteomenetluses kinnipidamise algusaeg on nõuetekohaselt määratlemata. See ei too kaasa ainult küsimust kinnipidamise kestuse arvestamisest, vaid ka palju olulisema aspektina kahtlustatava menetlusstaatuse omistamise momendi tuvastamatuse. Kuigi õiguskirjanduses on peamiselt kokkulangevalt leitud, et kinnipidamise algusajaks tuleb pidada isiku faktilist kinnipidamist, ei aita see vastusele lähemale, kui VTMS § 44 lg-s 3 sätestatud tautoloogia. Magistritöö autor on seisukohal, et faktilise kinnipidamise saab jagada isiku füüsiliseks vabaduse piiramiseks ning tema suhtes kinnipidamistoimingu teostamise verbaalsest teatamisest. Autor leiab, et kaitseõiguse tagamise seisukohast on oluline pidada isikut süüteomenetluses kinnipeetuks ükskõik kumma sündmuse saabumisel.

Eelnevalt käsitletud probleemiga seostub kahtlustatavana kinnipeetu põgenemise võimalik kvalifitseerimine KarS § 328 järgi. *Prima facie* ei ole kahtlustatavana kinnipeetav KarS § 328 erisubjektiks, sest ta ei kuulu VangS definitsioonide kohaselt nimetatud koosseisu erisubjektide alla. Kuigi Riigikohus leidis, et kahtlustatavana kinnipeetut tuleb lugeda KarS § 328 erisubjektiks,²³⁶ jääb käesoleva magistritöö autor nimetatud lahendiga eriarvamusele. Töö autor leiab, et kahtlustatavana kinnipeetud isiku põgenemine on küll karistamisväärne, kuid kehtiva õiguse valguses oleks tulnud karistusõiguse määratletusnõudest ning analoogia keelust tulenevalt põgeneja vastutust eitada. Lähtudes Riigikohtu seisukohast, et kahtlustatavana kinnipeetav on KarS § 328 erisubjektiks, võib seonduvalt kinnipidamise algusaja määratlematusega seetõttu tõusetuda küsimus isiku vastutusest, kes põgeneb koheselt, kui talle on teatatud, et ta on kinni peetud, kuid kelle vabadust pole veel füüsiliselt jõutud piirama hakata. Samuti võib äärmiselt küsitavaks pidada väärtemenetluses kinnipeetud isiku põgenemise eaproportsionaalselt suurt karistusähvardust. Autor leidis, et *de lege ferenda* võiks KarS § 328 objektiivne koosseis kahtlustatavana kinnipeetu põgenemist kriminaliseerida vaid olukordades, kus see ei toimu nii-nimetatud esmase kinnipidamistoimingu raames enne vabaduse füüsilist piiramist. Viimatinimetatud eesmärgi

²³⁶ RKKKo 3-1-1-48-09, p 14.

saavutamisel oleks näiteks võimalik objektiivset teokoosseisu täiendada nõudega, et kahtlustatavana kinnipeetud isiku põgenemine peaks toimuma kinnipidamiskohast, sõidukist, menetlustoimingu ajal või konvoeerimisel, ehk olukordades, mil rakendatud kriminaalse energia hulk on suurem kui pelgalt kinnipidamisest teatanud politseiametniku eest ära joostes.

Isiku süüteomenetluses kinnipidamise dokumenteerimisel peaks meedet kohaldav ametnik kinnipidamise tinginud faktilisi asjaolusid sellise põhjalikkusega kirjeldama, et oleks tagatud võimalus hinnata isikuvabaduse riive legitiimsust ja proportsionaalsust. Magistritöö autor leiab, et praktikas sellist nõuet ei järgita ning üheks väärapraktikat soodustavaks teguriks on ka Justiitsministri poolt kehtestatud kahtlustatavana kinnipidamise protokollide näidisvorm. Lakoonilised protokollid ei taga nõutaval määral isiku õigust enda kinnipidamist efektiivselt vaidlustada. Selline praktika ei ole kooskõlas Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2012/13/EU art 7 lg-ga 1.

Magistritöö autor on kriitiline kahtlustatavana kinnipidamise imperatiivsete alusete suhtes osas, kus need ei võimalda arvestada kuriteokahtluse intensiivsust ning kinnipidamise proportsionaalsust. Tulenevalt EIK praktikast võib kinnipidamine olla vastuolus EIÕK art 5 lg-ga 1 nii olukorras, mil selleks ei ole piisavat alust kui ka siis, kui kinnipidamist on kohaldatud meelevaldselt.²³⁷ *De lege ferenda* leiab autor, et imperatiivsed kinnipidamisalused peaksid olema pigem erandlikud ning selgelt seotud vaid *in flagrante delicto* olukorraga. Sealjuures peab tagama, et meedet kohaldaval ametnikule oleks tagatud võimalikult lai diskretsioon. Alternatiivselt võiks kaaluda kinnipidamise imperatiivsetest alustest loobumist. KrMS § 217 lg-tes 2 ja 3 sätestatud aluste erinevus võiks sellisel juhul seisneda mitte nende imperatiivsuses ja fakultatiivsuses, vaid seotuses sündmuse vahetusega. KrMS § 217 lg 2 võiks sätestada leebemad, kuid fakultatiivsed, kinnipidamise alused *in flagrante delicto* olukorraks ning KrMS § 217 lg 3 võiks jääda oma põhimõttelt senisele kujule ja sätestada täiendavad alused isiku kahtlustatavana kinnipidamiseks olukorras, kus kuriteo toimepanemisest on möödunud pikem ajavahemik. Tulenevalt riivatava põhiõiguse iseloomust ja tähtsusest ei saa kinnipidamist teostavalt ametnikult diskretsiooniõiguse võtmist põhjendada riiklike huvidega kriminaalmenetluse kiire toimetamise osas.

Magistritöö autor leiab, et isiku vabaduse võtmine KrMS § 217 lg 3 p-s 4 sätestatud kinnipidamise aluse teisel alternatiivil ei pruugi olla kooskõlas PS § 20 lg-ga 2, sest nimetatud alusel vabaduse võtmiseks ei tulene alust põhiseadusest. Autor mõõnis, et vabaduse võtmise legitiimne alus võiks olla olemas siis, kui võimalik kriminaalmenetluse takistamine seisneks

²³⁷ EIKo 19.02.2009, 3455/05, *A. ja teised vs. Ühendkuningriik*, § 164.

õigusemõistmisevastaste kuritegude toimepanemise ohus. Sellisel juhul on aga võimalik isik kinni pidada KrMS § 217 lg 3 p 3 alusel. Seetõttu puudub KrMS § 217 lg 3 p-s 4 sätestatud kinnipidamisalusel põhiseaduskonformne kohaldamisala.

Kuigi sunni kasutamine kahtlustatavana kinnipidamisel on alates 01.07.2014 jõustuvate muudatustega esmakordselt reguleeritud, jääb regulatsioon ebaselgeks. Sunni kasutamise reguleerimine kriminaalmenetluses pelgalt viitega korrakaitseadusele võib tekitada praktikas mitmeid probleeme. Kuivõrd korrakaitseaduses sätestatud sunni alused on suunatud ohutõrjele ning korrakaitse preventiivsele olemusele, ei pruugi samadel alustel sunni kasutamine rahuldada kriminaalmenetluse vajadusi. Nimetatud osas ei ole õigusselgus tarvilik mitte ainult meetmele allutatud isiku, vaid ka meedet kohaldava ametniku osas, kelle võimalik vastutus KarS § 291 järgi võib sõltuda sunni kasutamise lubatavusest. Seonduvalt sunni kasutamise lubatavusega leiab magistritöö autor, et alareguleeritud on ka kahtlustatavana kinnipeetava kohustused kinnipidamistoimingu ajal. Seega ei ole üheselt selge, millisel hetkel võib isikul tekkida hädakaitseõigus ning millal on tegemist KarS § 274 järgi kvalifitseeritava kuriteoga. Nimetatud küsimustes on angloameerika õigusruumis tuntavalt suurem õigusselgus. Magistritöö autor mõnab, et hädakaitseõigus ebaseadusliku kinnipidamise olukorras vääriks põhjalikumat materiaalõiguslikku käsitlust, kuid leiab, et õigus osutada vastupanu peaks olema äärmiselt erandlik, sest isik saab efektiivselt nõuda oma õiguste rikkumise tuvastamist ning võimaliku kahju hüvitamist asjakohases kaebemenetluses.

Autor jagas kolmandate isikute poolt süüteomenetluse eesmärgil teostatava kinnipidamisõiguse igäühe kinnipidamisõiguseks ning kinnipidamiseks spetsiaalsete kolmandate isikute poolt. Analüüsidest nimetatud toimingute olemust ning lahutatust formaalsest menetlustoimingust tuleb jõuda järeldusele, et üldreeglina ei saa sellist kinnipidamist menetlustoiminguks pidada. Samas on mõnevõrra ebaselge kohtuniku kinnipidamisõiguse menetlusõiguslik tähendus. Autor leiab, et turvatöötaja kinnipidamisõigus on käesoleval hetkel nõuetekohaselt määratlemata ning ebaproportsionaalselt lai, mistõttu võib tekkida küsimus riigi tuumikfunktsiooni ülekandmisest eraõiguslikule isikule. Samuti ei ole EIK praktika valguses välistatud EIÕK art 5 rikkumise omistamine riigile, kui isiku kinnipidamine on teostatud kolmandate isikute poolt vastuolus EIÕK art-ga 5, kuid kooskõlas seda legitimeeriva siseriikliku seadusega. Magistritöö autor leiab, et turvatöötaja kinnipidamisõigus peaks *de lege ferenda* olema piiritletud süüteo toimepanemise vahetusega, ehk *in flagrante delicto* olukorraga ning süüteo toimepanemise koht peaks olema piiritletud valvataval objektil või väljaspool valvatavat objekti, kuid objekti vastu toime pandud

süüteoga. Samuti peaks süütegude ring olema piiritletud valvatava objekti, sellel asuva vara või valvatava objekti avaliku korra vastaste süütegudega.

Isiku süüteomenetluses kinnipidamise piiritlemine teistest toimingutest omab ennekõike keskset tähtsust isiku kaitseõiguse tagamise seisukohast. Kehtiv seadus ei näe ette võimalust isiku toimetamiseks politseijaoskonda asjaolude väljaselgitamiseks. Seetõttu peab väljakutset teenindav patrullpolitseinik teadvustama, et isiku toimetamisel politseijaoskonda on tegemist tema vabaduse võtmisega, milleks peab olema selge seaduslik alus. Probleeme võib tekitada isiku vabaduse piiramine menetlustoimingu tegemise ajal. Kui VTMS § 44 lg-s 5 on nimetatud probleemi püütud lahendada sätestades, et sellisel juhul ei ole tegemist isiku kinnipidamisega, on sellise lahenduse kooskõla EIK praktikaga küsitav.

Enim tajutav piiritlemisprobleem on süüteomenetluse ning järelevaevmenetluse vahel. Töö autor leiab, et probleemi lähtekohaks on politseiametnike samaaegne pädevus järelevaevmenetluse ja süüteomenetluse toimingute teostamiseks. Politseiametniku õigus isikut järelevaevmenetluses küsitleda võib üle kasvada *de facto* kinnipidamiseks, seda eriti olukorras, kus nõustuda korrakaitseaduse eelnõu seletuskirjas selgitatuga, mille kohaselt võib isikut tema küsitlemiseks sunniga kinni hoida.²³⁸ Töö autor leiab siiski, et tegelikkuses ei ole isiku küsitlemisel sunni kasutamine võimalik. Juhul, kui isik ei soovi selgitusi anda, tuleb ta seadusliku aluse olemasolul kinni pidada või vabastada. Enim piiritlemisprobleeme võib tekitada tõenäoliselt praktikas kõige rohkem süüteomenetlustoimingu surrogaadina kasutatud isiku kainenema toimetamine. Magistritöö autor leiab, et esimene piiritlemisprobleemi soodustav tegur on olustikuline – arvestatav osa kuriteo toimepanijatest on alkoholijoobes. Teiseks probleemi allikaks saab pidada vabaduse võtmise aluste sarnasust. Nii näiteks on KrMS § 217 lg 3 p 3 kohaselt kahtlustatavana kinnipidamise üheks aluseks see, kui isik võib jätkuvalt toime panna kuritegusid. Nimetatud aluse näol on oma iseloomult tegemist preventiivse kinnipidamise alusega, mis on samuti iseloomulik järelevaevmenetlusele. Tulenevalt KorS § 42 lg-st 1 ja § 5 lg-st 3 oleks kuritegude toimepanemise ohu korral võimalik ka alkoholijoobes isik kainenema toimetada. Autor leiab, et kuigi järelevaevmenetlus võib teatud juhtudel kulgeda paralleelselt süüteomenetlusega, on järelevaevmeete kohaldamine võimalik vaid süüteomenetlusest autonoomsel alusel ja eesmärgil ning mitte süüteomenetluse eesmärkide saavutamiseks. Vabaduse võtmise aluste konkurentsi korral peab prevaleerima selline alus, mis tagab sellele allutatud isikule enim õigusi ning taanduma alus, mis jätab isiku kohastest õigustest ilma. Olukorras, kus ühe isiku

²³⁸ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri. SE 49, lk 54-55. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&, 07.03.2014

suhtes esineb samaaegselt alus tema kinnipidamiseks süüteomenetluses ning ka tema kainenema toimetamiseks, tuleb tõenäoliselt eelistada süüteomenetlustoimingut, sest vastasel juhul jäetakse isik põhjendamatult ilma süüteomenetlustoiminguga kaasnevatest õigustest.

Sarnane aluste kokkulangemise probleem tekib isikusamasuse tuvastamisega. PPvS § 7¹⁸ lg-d 1 ja 5-6 annavad aluse isiku vabaduse võtmiseks isikusamasuse tuvastamiseks, kui see on vajalik süüteomenetluse tagamiseks. Magistritöö autor leiab, et tulenevalt KrMS § 217 lg 3 p-s 2, § 170 lg-s 3 ja VTMS § 44 lg 1 p-s 2 sätestatud kinnipidamise alustest on vastav alus vabaduse võtmiseks järelevalvemenetluses sisutühi, sest nii tunnistaja kui ka süüteo toimepanemises kahtlustatava kinnipidamine isikusamasuse tuvastamise eesmärgil on süüteomenetlustoimingud. Alates 01.07.2014 kehtiva KorS § 32 regulatsiooniga on nimetatud probleem küll kõrvaldatud, kuid samas on ka kaotatud alus isikusamasuse tuvastamiseks süüteomenetluse tagamiseks. Autor leiab, et *de lege ferenda* peaks isikusamasuse tuvastamine võimaliku süüteomenetluse huvides endiselt olema järelevalvetoiming, kuid juhul kui isikult on vaja vabadus võtta, tuleks langetada otsus süüteomenetlustoimingu kohaldamisest. Sarnane probleem sisutühja järelevalvemenetlustoiminguga on loodud APoS § 26 lg-s 3 sätestatud kinnipidamise aluste esimese alternatiivi näol. Nimetatud aluse kohaldamisala on äärmiselt kitsas ning printsiibis saaks sellisel alusel kinni pidada vaid isiku, kes on avalikus ruumis toime pannud korrarikkumise, mis ei ole süütegu, ning kes ei võimalda enda isikusamasust tuvastada. Võttes küll arvesse, et korrarikkumise mõiste on laiem kui süüteo mõiste, on süüteo koosseisuga hõlmamata korrarikkumise puhul kaheldav isiku kinnipidamise proportsionaalsus. Kuivõrd kõnealune kinnipidamise alus ohustab pigem süüteo- ja järelevalvemenetluse ranget lahushoidmist ning tal praktiliselt puudub süüteomenetlusest eraldiseisev kohaldamisala, leiab magistritöö autor, et *de lege ferenda* tuleks selline kinnipidamise alus kehtetuks muuta.

Võttes arvesse eeltoodut, leiab magistritöö autor, et töö sissejuhatuses püstitatud hüpotees leidis kinnitust. Isikuvabaduse riivega seonduv peaks süüteomenetluses olema täpsemalt reguleeritud vältimaks minetusi isiku põhiõiguste kaitsel. Kriitiliselt tuleks hinnata nii kinnipidamise aluseid kui ka kinnipidamisprotsessiga seonduvat regulatsiooni. Eriti restriktiivselt tuleks kasutada võimalust kinnipidamisõigust kolmandatele isikutele delegeerida. Seadusandja peaks astuma konkreetseid samme piiritlemaks isikuvabaduse riivamist süüteomenetluse ja järelevalvemenetluse vahel. Piiritlemise esmase võimalusena võib näha järelevalvemenetlustoimingute kohaldamise aluste konkretiseerimist, mis läbi ei kehtiks selliseid vabaduse võtmise aluseid, millel praktikas puudub süüteomenetluse eesmärkidest autonoomne kohaldamisala.

Detention of a Person in Offence Proceedings and Distinguishing it From Other Procedural Acts Infringing a Person's Right to Security and Liberty or Freedom of Movement (Summary)

The general concept of freedom is an integral part of the constitution of every democratic country. Section 19 of the Constitution of the Republic of Estonia sets forth the right to free self-realisation as a *lex generalis* right regarding the general freedom of a person to exercise free will and to live a life free of coercion. In addition to the right to general freedom, the constitution stipulates specific rights concerning freedom. One of them is the right to liberty and security of a person stipulated in section 20 of the Constitution of the Republic of Estonia. It is the view of the author of this thesis that infringements of the right to liberty and security of a person are the most tangible infringements concerning the right to freedom. Therefore any act permitting such infringements must not only be in strict accordance with the constitution, but also clearly defined to avoid unlawful or arbitrary detention. This master's thesis analyses the detention of a person in criminal or misdemeanour proceedings and the problems in distinguishing it from other procedural acts infringing a person's right to security and liberty or freedom of movement. The subject matter comprises of both the legal grounds as well as the procedural side of detention in the context of safeguarding the person's constitutional and criminal procedure rights. Other acts infringing a person's right to security and liberty or freedom of movement in the context of this master's thesis are mainly supervisory measures imposed within the scope of law enforcement but also other procedural acts performed in criminal or misdemeanour proceedings.

The primary purpose of this master's thesis is to ascertain whether or not the current regulation is sufficient in safeguarding the constitutional and criminal procedure rights of the person subjected to the deprivation of liberty. Also, whether the *de lege lata* regulation concerning the detention of a person in criminal or misdemeanour proceedings is clearly distinguishable from other procedural acts infringing a person's right to security and liberty or freedom of movement. The master's thesis is a qualitative research focusing on the theoretical research of the subject matter. The goal of the thesis is achieved by critical analysis of the current regulations and by using a comparative-analytical method of research. The research hypothesis of this master's thesis is that the current regulation regarding the deprivation of liberty in offence proceedings and the inability to differentiate it from other procedural acts infringing a person's right to security and liberty or freedom of movement is insufficient in guaranteeing the constitutional and criminal procedure rights of the person subjected to such measures.

The first paragraph of the thesis introduced the constitutional rights safeguarding a person's right to physical liberty as set out in the Constitution of the Republic of Estonia and in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In addition to this, specific rights deriving from a deprivation of liberty were pointed out. One of the key aspects of the first chapter was ascertaining which infringements of a person's right to security and liberty constitute a deprivation of liberty and which are mere restrictions on the freedom of movement. There is no clear definitive answer, however the author was able to point out numerous decisions from the European Court of Human Rights, which set out many different criteria in establishing whether or not a person is deprived of freedom. It can however be said that the starting point must be the concrete situation and criteria such as the type, duration and manner of implementation of the imposed measure must be taken into account. The distinction is made based on the intensity and not the substance of the imposed measure.

The second paragraph entailed an analysis of the detention of a person in offence proceedings. The author is of the opinion that the starting point from which a person can be deemed detained, is not sufficiently regulated. The author concludes that relevance should be given to the *de facto* detention, which is either a physical deprivation of freedom or an oral declaration of the imposition of such measure. This distinction is also crucial given the fact that the escape of a person detained in criminal proceedings is a criminal offence pursuant to the interpretation of the Supreme Court given to section 328 of the Penal Code. Therefore it is paramount for a person to be well informed of the precise moment of detainment. The author, while dissenting from the referred Supreme Court decision, finds that section 328 of the Penal Code should be construed in a way to clearly criminalise the escape of a person detained in criminal proceedings but only in circumstances that exclude the initial procedure of detainment, during which an escape is often motivated by the involuntary flight-or-flight response.

The imperative grounds for detaining a person in criminal proceedings, stipulated in subsection 2 of section 217 of the Code of Criminal Procedure, lead to a risk of an arbitrary detention. The author finds that any imperative grounds for such a grievous infringement of the right to physical liberty must be construed in the narrowest possible way. On the other hand, the official imposing such measure must possess a broad right of discretion. This regulation might prove insufficient in protecting people from arbitrary detainment. While the discretionary grounds for detainment set out in subsection 3 of section 217 of the Criminal Procedure Code might pose a smaller risk of arbitrary detention, the author argues that the

risk of collusion as stipulated in point 4 of subsection 3 of section 217 of the Criminal Procedure Code, does not constitute legitimate grounds for detention pursuant to the Constitution of the Republic of Estonia. It might therefore logically follow that a person detained on these grounds might be able to challenge the constitutionality of the detainment.

The author found that despite the new regulations deriving from the Law Enforcement Act, concerning direct coercion in criminal proceedings, the regulation is far from perfect. The future grounds for direct coercion are better suited for law enforcement purposes and combating threat. Therefore they might prove ill-suited for the detention of a person in criminal or misdemeanour proceedings. Closely related to the said issue, is the problem of self defense against unlawful arrest. Whether or not a person possesses a right to self defense against an unlawful arrest is somewhat unclear. Clearly defined laws serve both the interests of the person subjected to detention and the officials imposing the measure. Unclear regulations might bring about uncertainty towards the possibility of committing such criminal offences as violence against a representative of state authority or abuse of authority.

In addition to detentions imposed by state authorities, there are special detentions imposed by third parties such as citizen's arrest, detention by a security guard and detention by a judge. The author finds that the grounds for permitting a detention by a security guard are construed too broadly. It therefore raises a question of delegation of the core functions of the state to a private person. The author suggests a *de lege ferenda* regulation by which the grounds for such detention are stipulated in a way to only entail detention of person whose offence was targeted against the specific guarded object, the persons or property on the object or the public order of the object.

Distinguishing the detention of a person in offence proceedings from other procedural acts might sometimes prove difficult. There are numerous procedural acts that either restrict the person's freedom of movement or physical freedom. The problem arises in the context of the jurisprudence of the European Court of Human Rights. The Court has stated that a situation where a person subject to those measures can not reasonably believe that he or shee is free to leave, is indicative of a deprivation of liberty. When a person is deprived of liberty in criminal proceedings, he or she must also have access to all of the rights deriving from the deprivation of liberty. It is therefore essential that procedural acts in criminal proceedings are conducted in a way that they do not amount to a *de facto* detention of a person.

In addition, many measures imposed in administrative proceedings also entail the risk of being difficult to distinguish from the detention of a person in offence proceedings. This

problem has its root in the fact that supervisory measures are imposed in law enforcement by police officers, who also have the capacity to detain people in offence proceedings. This might lead to an improper use of administrative measures to bypass the regulation of detention in criminal proceedings and thus detain a person without due process nor access to due procedural rights.

This problem might arise when direct coercion is used to detain a person for police questioning as a supervisory measure. Dissenting from the explanatory memorandum of the draft for the Law Enforcement Act, the author finds that any sort of coercion used for the purposes of questioning a person in supervisory proceedings is not permitted. If a person refuses questioning, the police officer must either choose to detain the person under appropriate legal grounds or allow the person to leave. The use of direct coercion to detain a person for the purposes of questioning might amount to *de facto* detention of a suspect. Taking a person in state of intoxication to recover from intoxication is probably the supervisory measure which is most likely used as a substitute for a due detention on the grounds set forth in the Criminal Procedure Code. The reason for this is that many offences are committed in a state of intoxication. Another reason for this is that point 3 of subsection 3 of section 217 of the Criminal Procedure Code provides grounds for detention interchangeable with subsection 1 of section 42 of the Law Enforcement Act. Therefore when an intoxicated person has committed an offence and is likely to re-offend due to the level of intoxication, both measures are *prima facie* permitted. The author finds that in the case of a concurrence of grounds for detention, the person must be detained under the regulation that grants him or her the most procedural rights. In the abovementioned case, the person should be detained as a suspect in criminal procedure in order to fully guarantee his or her procedural rights. Supervisory proceedings might take place simultaneously with criminal proceedings, but supervisory measures for detaining a person can only be imposed for purposes autonomous from criminal proceedings and never as a substitute for due detention of a suspect.

The same concurrence of grounds for detention arises upon comparison of subsections 1 and 5-6 of section 7¹⁸ of the Police and Border Guard Act, that stipulates the right to detention in order to establish identity of a person for guaranteeing offence proceedings, and point 2 of subsection 3 of section 217 of the Criminal Procedure Code and point 2 of subsection 1 of section 44 of the Misdemeanour Procedure Code. The author finds that the regulation in the Police and Border Guard Act has no autonomous application and therefore should be rendered void. It is also the case for detention of a person under subsection 3 of section 26 of the

Auxiliary Police Act. Since it regulates a form of detention that should be imposed in offence proceedings rather than in administrative proceedings and an auxiliary police officer lacks the capacity to impose measures of offence proceedings, no detention can be made by an auxiliary police officer pursuant to the said regulation.

In conclusion the author finds that the research hypothesis of this master's thesis was confirmed. The regulation regarding the deprivation of liberty in criminal or misdemeanour proceedings should be more clearly defined in order to guarantee the constitutional and procedural rights of the person who has been deprived of his or her liberty. Both the procedural side and the legal grounds for detaining a person should be critically evaluated. The delegation of the right to detain people should be used very restrictively. Legislation should be improved to help differentiate between deprivation of liberty in offence proceedings and supervisory proceedings. The first step could be excluding grounds for deprivation of freedom in supervisory proceedings that do not entail an autonomous purpose from offence proceedings.

Markus Kärner

KASUTATUD LÜHENDID

Admin	Administrative Court
BGBI	Bundesgesetzblatt
CCPR	Covenant on Civil and Political Rights
Cr. App. R.	Criminal Appeal Reports
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
ELT	Euroopa Liidu Teataja
EWHC	England and Wales High Court
J.P.	Justice of the Peace Law Reports
JM	Justiitsminister
A.C.	Appeal Cases
S. Ct.	Supreme Court Reporter
Komm	kommenteeritud väljaanne
L. Ed	United States Supreme Court Reports, Lawyers' Edition
m	määrus
M.H.L.R.	Mental Health Law Reports
o	otsus
RKHK	Riigikohtu halduskolleegium
RKKK	Riigikohtu kriminaalkolleegium
RKPSJK	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
RKÜK	Riigikohtu üldkogu
RT	Riigi Teataja
TlnRngK	Tallinna Ringkonnakohus
TrtHK	Tartu Halduskohus
U.S.	United States Supreme Court Reports
W. L. R.	The Weekly Law Reports
ÜROIK	ÜRO Inimõiguste Komitee

KASUTATUD MATERJALID

Kirjandus:

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1999.
2. Berk, R. A. Sherman, L. W. The Minneapolis Domestic Violence Experiment. - Police Foundation Reports, April 1984.
3. Blackstone, W. Commentaries on the Laws of England, Volume 4. Oxford: Clarendon Press 1769.
4. Clark, P. A. Mandatory Arrest for Misdemeanor Domestic Violence: Is Alaska's Arrest Statute Constitutional? - Alaska Law Review 27/2010.
5. Elbert, T. Schauer, M. Dissociation following traumatic stress: Etiology and treatment. - Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology 2/2010.
6. Eller, K. Korrakaitse üldvolutuse koosseis Saksa õiguses ja Eesti korrakaitseaduse eesnõus. - Juridica I/2007.
7. Forell, C. Stopping the Violence: Mandatory Arrest and Police Tort Liability for Failure to Assist Battered Women. - Berkeley Women's Law Journal 6/1991.
8. Hilgendorf, E. Piinamine õigusriigis? – Juridica X/2004.
9. Iyengar, R. Does the Certainty of Arrest Reduce Domestic Violence? Evidence from Mandatory and Recommended Arrest laws. – National Bureau of Economic Research Working Paper No. 13186. June 2007.
10. Kergandberg, E. Eesti kriminaalmenetlus: Mõned rindeteated. - Juridica IV/2013.
11. Kergandberg, E., Järvet, T jt. Kriminaalmenetlus II. Teine, muudetud trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2004.
12. Kergandberg, E. Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
13. Kergandberg, E. Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
14. Kingumets, A. Kahtlustatava kinnipidamise asendamine kriminaalmenetluse seadustiku § 219 järgi. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond Tallinnas. Avaliku õiguse instituut, kriminaalõiguse õppetool. Tallinn: Tartu Ülikool 2013.
15. Koolmeister, I., Kangur, A. jt. Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007.
16. Krüger, U. Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2007.
17. Kühl, K. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2002.

18. Laaring, M. Vaheetu sund kui haldussunnivahend politsei ja piirivalve seaduses ning korrakaitseseaduse eelnõus. - *Juridica* VII/2010.
19. Levy, J. Principled Approach to the Standard of Proof for Affirmative Defenses in Criminal Trials. - *American Journal of Criminal Law*. University of Texas School of Law 3/2013.
20. Lõhmus, U. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Sihtasutus Iuridicum: Tartu 2003.
21. Lõhmus, U (koostaja). Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2012.
22. Madise, Ü (peatoimetaja) jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
23. Maidla, K. Vabaduse võtmine. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond Tallinnas. Avaliku õiguse instituut, kriminaalõiguse õppetool. Tallinn: Tartu Ülikool 2007.
24. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
25. McClennen, J. Social Work and Family Violence: Theories, Assessment, and Intervention. New York: Springer Publishing Company 2010.
26. Merusk, K., Kiviorg, M. jt. Õigusriigi printsiip ja normitehnika. Tartu: Eesti Õiguskeskus 1999.
27. Merusk, K., Pilving, I. (koostajad). Halduskohtumenetlus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2013.
28. Mikiver, M., Roosve, T. Politsei tegevus isikute põhiõiguste riives politseitundengite pilgu läbi. - *Juridica* VII/2004.
29. Miller, D.A.H. Retail Rebellion and the Second Amendment. *Indiana Law Journal* 86/2011.
30. Ostendorf, H. Das Verbot einer strafrechtlichen und disziplinarrechtlichen Ahndung der Gefangenenselbstbefreiung. - *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 6/2007.
31. Pajula, E., Ploom, T. Väärteomenetlus II. Teine trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2004.
32. Pikamäe, P., Sootak, J. (koostajad). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 3. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
33. Points, K., Richie, C. Do Mandatory and Recommended Arrest Laws Decrease Female Homicide Rates? - Duke University, 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://econ.duke.edu/uploads/assets/dje/2008/Points%20Richie.pdf>, 26.02.2014.
34. Powell, R. L. The right to security of person in European Court of Human Rights jurisprudence. - *European Human Rights Law Review* 6/2007.

35. Rebane, I. Eesti NSV Kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
36. Rule, P. Case Comment. Resisting unlawful arrests. Journal of Criminal Law 3/2010.
37. Saarmets, V. Konstitutsioonilistest seadustest. - Õiguskeel 4/2009.
38. Samson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Tallinn: Justiitsministeerium, 2009.
39. Sarv, J. Mõningatest haldus(kohtu)menetluse ja süüteomenetluse paralleelsusega seotud probleemidest. - Juridica V/2005.
40. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
41. Sootak, J. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. – Juridica IV/2013.

Õigusaktid

42. Abipolitseiniku seadus. - RT I 1994, 34, 533... RT I, 20.12.2010, 6.
43. Abipolitseiniku seadus. - RT I, 20.12.2010, 1... RT I, 30.12.2011.
44. Alaealiste mõjutusvahendite seadus. RT I 1998, 17, 264... RT I 2010, 41, 240.
45. Alkoholiseadus. - RT I 2002, 3, 7... RT I, 10.07.2013, 2.
46. Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590... RT I, 23.04.2012, 2.
47. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349... RT I, 27.04.2011, 2.
48. Erakorralise seisukorra seadus. - RT I 1996, 8, 165... RT I, 29.12.2011, 208.
49. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 2010/C 83/02.
50. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 22.05.2012 direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet. ELT L 142, 01.06.2012, lk 1-10.
51. Halduskohtumenetluse seadustik. - RT I, 23.02.2011, 3... RT I, 23.12.2013, 38.
52. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2000, 11, 57.
53. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus. - RT II 1996, 11, 34.
54. Kaitseliidu seadus. - RT I, 20.03.2013, 1.
55. Kaitseväge korralduse seadus. - RT I 2008, 35, 213... RT I, 20.03.2013, 18.
56. Kaitseväeteenistuse seadus. - RT I, 10.07.2012, 1... RT I, 02.07.2013, 7.
57. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364... RT I 2007, 11, 51.
58. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364... RT I, 14.01.2014, 10.
59. Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduste muutmise seadus. - RT I 2007, 13, 69.

60. Kohtute seadus. - RT I 2002, 64, 390... RT I, 06.02.2014, 14.
61. Korrakaitse seadus. - RT I, 22.03.2011, 4... RT I, 13.03.2014, 113.
62. Korrakaitse seaduse muutmise ja rakendamise seadus. - RT I, 13.03.2014, 4.
63. Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidisvormide kehtestamine. JMM 16.07.2008 nr 39. - RTL 2008, 66, 934.
64. Kriminaalkoodeks. - RT 1992, 20, 287 ja 288... RT I 2001, 44, 284.
65. Kriminaalmenetluse koodeks. - ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa...1998, 4, 62; 17, 265.
66. Kriminaalmenetluse koodeksi, kriminaalkoodeksi, haldusõiguserikkumiste seadustiku, politseiseaduse, apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku, jälitustegevuse seaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus. - RT I 1998, 51, 756.
67. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166... RT I, 04.10.2013, 5.
68. Lennundusseadus. - RT I 1999, 26, 376... RT I, 13.03.2014, 5.
69. Majandusvööndi seadus. - RT 1993, 7, 105... RT I, 21.03.2011, 19.
70. Meresõiduohutuse seadus. - RT I 2002, 1, 1... RT I, 22.12.2013.
71. Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus. - RT I 2003, 26, 160... RT I, 30.12.2011, 20.
72. Pankrotiseadus. - RT I 2003, 17, 95... RT I, 23.12.2013, 54.
73. Politsei ja piirivalve seadus. - RT I 2009, 26, 159... RT I, 02.07.2013, 18
74. Politseiseadus. - RT 1990, 10, 113... RT I 2004, 54, 390.
75. Politseiseadus. - RT 1990, 10, 113... RT I 2009, 62, 405.
76. Psühhiaatrilise abi seadus. - RT I 1997, 16, 260... RT I, 15.06.2012, 6
77. Riigipiiri seadus. - RT I 1994, 54, 902... RT I, 10.07.2012, 22.
78. Sotsiaalhoolekande seadus. - RT I 1995, 21, 323... RT I, 22.12.2013, 46.
79. Strafgesetzbuch. - BGBl. I S. 3322... BGBl. I S. 3799.
80. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197... RT I, 06.02.2014, 15.
81. Tubakaseadus. - RT I 2005, 29, 210... RT I, 30.12.2011, 37.
82. Turvaseadus. - RT I 2003, 68, 461... RT I, 11.07.2013, 17.
83. Turvateenistuse seadus. - RT I 1993, 75, 1100; ...RT I 1996, 49, 953.
84. Täitemenetluse seadustik. - RT I 2005, 27, 198... RT I, 31.01.2014, 7.
85. Vangistus seadus. - RT I 2000, 58, 376... RT I, 05.07.2013, 22.
86. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. - RT I 2006, 2, 3... RT I, 21.12.2013, 5.
87. Välismaalaste seadus. - RT I 2010, 3, 4... RT I, 23.12.2013, 69.

88. Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus. - RT I 1998, 98, 1575... RT I, 21.12.2013, 4.
89. Väärteomenetluse seadustik. - RT I 2002, 50, 313... RT I, 14.02.2014, 5.
90. ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon. – Peaassamblee resolutsioon 217 A (III), 10.12.1948

Kohtupraktika

Eesti:

91. RKPJKo III-4/A-1/94.
92. RKÜKo 3-1-1-117-96.
93. RKPJKo 3-4-1-1-98.
94. RKÜKo 3-1-3-13-03.
95. RKKKo 3-1-1-17-04.
96. RKKKo 3-1-1-120-04.
97. RKKKo 3-1-1-103-06
98. RKKKo 3-1-1-2-06.
99. RKHKo 3-3-1-98-06.
100. RKÜKo 3-1-1-86-07.
101. RKHKo 3-3-1-65-07.
102. RKKKo 3-1-1-48-09.
103. RKKKo 3-1-1-91-09.
104. RKKKo 3-1-1-69-09.
105. RKKKo 3-1-1-60-10.
106. RKKKo 3-1-1-31-11.
107. RKHKm 3-3-1-75-11.
108. RKKKm 3-1-1-105-11.
109. RKKKm 3-1-1-127-12.
110. RKKKo 3-1-1-129-12.
111. RKKKo 3-1-1-66-12.
112. RKKKm 3-1-1-2-13.
113. RKHKo 3-3-1-33-13.
114. TrtHKO 09.03.2011, 3-10-894.
115. TlnRngKo 09.05.2007, 1-04-215.

Euroopa Inimõiguste Kohus:

116. EIKo 01.07.1961, 332/57. *Lawless vs. Iirimaa.*
117. EIKo 18.06.1971, 2832/66; 2835/66; 2899/66. *De Wilde, Ooms ja Versyp vs. Belgia.*
118. EIKo 08.06.1976, 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72. *Engel jt vs. Holland.*
119. EIKo 27.11.1981, 6301/73. *Wintverp vs. Holland.*
120. EIKo 21.02.1990, 11509/85. *Van der Leer vs. Holland*
121. EIKo 29.04.1999, 25642/94. *Aquilina vs. Malta.*
122. EIKo 29.08.1990, 11701/85. *E. vs. Norra.*
123. EIKo 30.08.1990, 12244/86; 12245/86; 12383/86. *Fox, Campbell ja Hartley vs. Ühendkuningriik.*
124. EIKo 27.08.1992, 12850/87. *Tomasi vs. Prantsusmaa.*
125. EIKo 26.01.1993, 14379/88. *W. vs. Šveits.*
126. EIKo 15.01.1998, 30408/96. *Järvinen vs. Soome.*
127. EIKo 05.03.1998, 12718/87. *Clooth vs. Belgia.*
128. EIKo 04.04.2000, 26629/95. *Witold Litwa vs. Poola.*
129. EIKo 11.07.2000, 25792/94. *Trzaska vs. Poola.*
130. EIKo 26.02.2002, 39187/98. *H.M. vs. Šveits.*
131. EIKo 25.09.2003, 52792/99. *Vasileva vs. Taani.*
132. EIKo 04.11.2003, 47244/99. *Novotka vs. Slovakkia.*
133. EIKo 05.10.2004, 45508/99. *H.L. vs. Ühendkuningriik.*
134. EIKo 09.06.2005, 44082/98. *I.I. vs. Bulgaaria.*
135. EIKo 16.06.2005, 61603/00. *Storck vs. Saksamaa.*
136. EIKo 10.01.2006, 21768/02. *Selçuk vs. Türgi.*
137. EIKo 29.01.2008, 13229/03. *Saadi vs. Ühendkuningriik.*
138. EIKo 18.03.2008, 11036/03. *Ladent vs. Poola.*
139. EIKo 24.06.2008, 28940/95. *Foka vs. Türgi.*
140. EIKo 19.02.2009, 3455/05, *A. ja teised vs. Ühendkuningriik.*
141. EIKo 23.06.2009, 39686/02. *Oral et Atabay vs. Türgi.*
142. EIKo 07.01.2010, 25965/04. *Rantsev vs. Küpros ja Venemaa.*
143. EIKo 09.11.2010, 4634/04. *Osypenko vs. Ukraina.*
144. EIKo 09.11.2010, 40900/05. *Salayev vs. Ažerbaidžaan.*
145. EIKo 03.02.2011, 37345/03. *Kharin vs. Venemaa.*
146. EIKo 23.02.2012, 29226/03. *Creangă vs. Rumeenia.*

147. EIKo 15.03.2012, 39692/09, 40713/09 ja 41008/09. *Austin jt vs. Ühendkuningriik*.

ÜRO Inimõiguste Komitee:

148. ÜROIKo 30.04.1997, 560/1993, CCPR/C/59/D/560/1993. *A. vs. Austraalia*.

149. ÜROIKo 26.04.1996, CCPR/C/60/D/702/1996. *Clifford McLawrence vs. Jamaica*.

150. ÜROIKo 27.07.1994, 458/1991, U.N. Doc. CCPR/C/51/D/458/1991 (1994). *Womah Mukong vs. Kamerun*.

151. ÜROIKo 23.08.1990, 195/1985, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/195/1985 (1990). *William Eduardo Delgado Páez vs. Kolumbia*.

Muu:

152. *Christie and Others v Leachinsky*, 25.03.1947, House of Lords, [1947] A.C. 573.

153. *Miranda v Arizona*, 13.06.1966, Supreme Court of the United States, 384 U.S. 436; 86 S.Ct. 1602.

154. *Terry v Ohio*, 10.06.1968, Supreme Court of the United States, 392 U.S. 1, 88 S.Ct. 1868.

155. *R v Knuller (Publishing, Printing and Promotions) Ltd*, 14.06.1972, House of Lords, [1973] A.C. 435; [1972] 3 W.L.R. 143; [1972] 56 Cr. App. R. 633.

156. *Bell v Wolfish*, 14.05.1979, Supreme Court of the United States, 441 U.S. 520, 99 S.Ct. 1861.

157. *Hiibel v Sixth Judicial District Court of Nevada, Humboldt County*, 21.06.2004, Supreme Court of the United States, 542 U.S. 177, 124 S.Ct. 2451.

158. *Cumberbatch v The Crown Prosecution Service. Ali v The Department of Public Prosecutions*, 24.11.2009, High Court of Justice Queen's Bench Division Divisional Court, [2009] EWHC 3353 (Admin); [2010] 174 J.P. 149; [2010] M.H.L.R. 9.

Õigusloome

159. Abipolitseiniku seaduse eelnõu 633 SE I (muudetud kujul 17.02.2010). Arvutivõrgus kättesaadav:

[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319120447&file_id=929197&file_name=633%20SE%20I%20muudetud%](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319120447&file_id=929197&file_name=633%20SE%20I%20muudetud%20)

- [20kujul%20esitamine.doc.rtf&file_size=166023&mnsent=633+SE&etapp=09.02.2010&fd=24.03.2011](#), 19.03.2014.
160. Abipolitseiniku seaduse eelnõu 633 SE I. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=838369&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20\(628\).rtf&file_size=142996&mnsent=633+SE&fd=13.04.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=838369&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20(628).rtf&file_size=142996&mnsent=633+SE&fd=13.04.2011), 19.03.2014.
161. Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri 633 SE II. Eelnõu teine lugemine 10.11.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&u=20140319120447&file_id=1214974&file_name=633%20SE%20II%20%20SELETUSKIRI%20%20t%C3%A4iskogule%20esitamiseks%201.doc&file_size=65536&mnsensk=633+SE&etapp=08.11.2010&fd=24.03.2011, 19.03.2014.
162. Abipolitseiniku seaduse eelnõu seletuskiri 633 SE. 23.11.2009. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319115808&file_id=838370&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20seletuskiri%20\(628\).rtf&file_size=338544&mnsensk=633+SE&etapp=23.11.2009&fd=13.04.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20140319115808&file_id=838370&file_name=Abipolitseiniku%20seadus%20seletuskiri%20(628).rtf&file_size=338544&mnsensk=633+SE&etapp=23.11.2009&fd=13.04.2011), 19.03.2014.
163. Autoriõiguse seaduse, patendiseaduse, kasuliku mudeli seaduse, tööstusdisaini kaitse seaduse, mikrolülituse topoloogia kaitse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, korruptsioonivastase seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, alkoholiseaduse, maksukorralduse seaduse, väärteomenetluse seadustiku, karistusseadustiku rakendamise seaduse ja elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 931 SE I. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=061590005, 08.03.2014.
164. Korrakaitse seaduse eelnõu seletuskiri. 49 SE. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=a67e1f77-6a73-26c5-5648-71b05c92d979&, 07.03.2014
165. Kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seadus 578 SE. Arvutivõrgus kättesaadav:

- http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=2f2d39a7-c4e4-495c-9188-33152a890101&, 21.04.2014.
166. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 599 SE. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=1e67cf73-4927-6bcc-c88b-bbcf248b351c&, 31.03.2014.
167. Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr. 13. 06.06.2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=031550008, 09.03.2004.
168. Seletuskiri kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigilõivuseaduse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=0c06d763-d654-48e7-8906-3835a619c165&, 21.04.2014.
169. Siseministeriumi muudatusettepanekud abipolitseiniku seaduse eelnõu kohta. 16.09.2010 nr 1-6/9-1. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/pdf&u=20140319120447&file_id=1318163&file_name=Muudatusettep.pdf&file_size=118389&mnsenar=633+SE&fd=25.03.2011, 19.03.2014.

Muud allikad

170. EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights. Commentary of the Charter of Fundamental Rights. 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/networkcommentaryfinal_en.pdf, 20.03.2014.
171. Jõks, A. Märgukiri abipolitseiniku seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. 02.2008 nr 7-7/070431/00801253. Arvutivõrgus kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Giguskantsleri_margukiri_tu_rvaettevotjate_ja_mittetulundusuhingute_kaasamine_politse_ulesannete_taitmisse.pdf, 19.03.2014.
172. Teder, I. Märgukiri. Politseiametnike hädakaitseõigus ja vahetu sunni rakendamine ning selle lisa 17.03.2014 nr 6-8/140372/1401208. Arvutivõrgus kättesaadav:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_politseiametnike_hadakaitseoigus_ja_vahetu_sunni_rakendamine.pdf ja

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_politseiametnike_hadakaitseoigus_ja_vahetu_sunni_rakendamine.pdf (lisa),

20.03.2014.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Markus Kärner,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Isiku kinnipidamine süüteomenetluses ning selle piiritlemine teistest isiku- või liikumisvabadust piiravatest toimingutest,“ mille juhendajad on professor Indrek Koolmeister ja professor Kalle Merusk,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **05.05.2014**